

แนวทางการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชนที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาสวนรมณีนาถ

โดย

นายทศพร อนันตพิพัฒน์

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

แนวทางการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชนที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาสวนรมณีนาถ

โดย

นายทศพร อนันตพิพัฒน์

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาภูมิสถาปัตย์กรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภูมิสถาปัตย์กรรม

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

COMMUNITY PARK FOR ELDERLY : A CASE STUDY OF ROMMANINAT PARK

By

Tosaporn Anontapipat

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF LANDSCAPE ARCHITECTURE

Department of Urban Design and Planning

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2009

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้การค้นคว้าอิสระเรื่อง “ แนวทางการ
ออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชนที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาสวนรมณีนาถ ” เสนอโดย นาย
ทศพร อนันตพิพัฒน์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทสถาปัตยกรรมศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาภูมิสถาปัตย์กรรม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะคังกูร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ
อาจารย์ ดร.สินีนาด สุกลรัตน์เมธี

คณะกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยสิทธิ์ คำนกิตติกุล)
...../...../.....

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุจิโรจน์ อนามบุตร)
...../...../.....

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สินีนาด สุกลรัตน์เมธี)
...../...../.....

51060202 : สาขาวิชานิติศาสตร์

คำสำคัญ : สวนสาธารณะระดับชุมชนและผู้สูงอายุ

ทศพร อนันตพิพัฒน์ : แนวทางการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชนที่เป็นมิตรต่อ
ผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาสวนรมณีนาค. อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ : อ.ดร.สินีนารถ สุภรัตน์
เมธิ. 122 หน้า.

ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้นในสังคมไทย อีกทั้งประเทศไทยได้
เข้าสู่ “ภาวะประชากรสูงอายุ” และมีปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งมีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งที่เป็น
กำลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศชาติซึ่งไม่สามารถมองข้ามได้ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่ชอบคิด
อยู่กับบ้านเดินทางน้อย จึงเป็นกลุ่มที่ออกมาใช้พื้นที่ว่างในละแวกบ้านบ่อยครั้ง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงสามารถตั้งคำถามการวิจัย มุ่งเน้นไปในเรื่องของกิจกรรม และ
พื้นที่ที่สามารถรองรับกิจกรรมต่างๆที่อาจจะสัมพันธ์หรือขัดแย้งกันเป็นสำคัญ จากการวิจัยพบว่า
ผู้ใช้งานสวนสาธารณะระดับชุมชนที่เป็นผู้สูงอายุมีความต้องการพื้นที่ในการออกกำลังกายมากกว่า
ตั้งใจมานั่งพักผ่อน จึงส่งผลให้เกิดความไม่พอเพียงในพื้นที่ใช้งานรวมทั้งการจัดวางตำแหน่งไม่มี
การกระจายตัวจึงทำให้เกิดความหนาแน่นเกินไป ดังนั้นจึงควรจัดให้มีขอบเขตพื้นที่เฉพาะสำหรับ
กิจกรรมต่างๆเพื่อความสะดวกในการใช้งาน

กิจกรรมที่เหมาะสมและเป็นความต้องการของผู้สูงอายุที่ใช้งานสวนสาธารณะระดับ
ชุมชนสวนรมณีนาคคือการวิ่งซึ่งมีความต้องการมากที่สุดทั้งเพศชายและเพศหญิงเนื่องจากการ
ออกกำลังกายที่สามารถทำได้ง่าย รวมทั้งยังเป็นการอบอุ่นร่างกายให้พร้อมสำหรับประกอบ
กิจกรรมอื่นๆ

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการ ใช้งานคือการออกแบบทางวิ่งที่ไม่ควรออกแบบให้มี
ลักษณะเป็นมุมควรออกแบบให้เป็นทางโค้งและพื้นผิวควรจะมีลักษณะยืดหยุ่นเพื่อลดแรงกระแทก

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

51060202 : MAJOR : LANDSCAPE ARCHITECTURE

KEY WORD : COMMUNITY PARK / ELDERLY

TOSAPORN ANONTAPIPAT : COMMUNITY PARK FOR ELDERLY : A CASE
STUDY OF ROMMANINAT PARK. INDEPENDENT STUDY ADVISOR : SINEENART
SUKOLRATANAMETEE, Ph.D.. 122 pp.

The proportion of elderly population in Thailand has been increasing and the country will soon be facing population aging. Given the situation of aging population, the city's physical space has not, however, been prepared to support the increase in this particular group of population. While the elderly normally has the constraints in terms of travel limitation and many prefer to stay around their neighborhood, where neighborhood parks seem to be the only place for their recreational activities.

Therefore, this research will focus on leisure activities of elderly and physical space that supports their activities. The question is whether the physical space supports such activities and fulfills the needs for leisure activities for the elderly. Results indicate that elderly users of the neighborhood park surveyed, Rommaninat Park, need more space to conduct exercise than for other leisure activities. Results further indicate lack of exercise space due to insufficiency of the physical space itself and the physical planning problem of the park. While the locations of exercise space in the park tend to be concentrated in one zone, this research suggests for a clear boundary of each activity space and a more dispersed planning.

In additions, the research also found that the most popular activity for elderly, both male and female, in Rommaninal Park is jogging, due to its simplicity that does not require additional equipment and also because it is a good warm up activity.

Finally, the research suggests that the straight or curvilinear jogging path is best suited the elderly needs due to their physical limitations. The pavement material of the jogging path should also be a flexible material, the kind that helps to reduce the impact on body joints and reduce injuries.

Department of Urban Design and Planning Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2009

Student's signature

Independent Study Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ อ.ดร. สีนินาถ สุกลรัตน์เมธิ และ คณะกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระนี้ ผศ.ดร. รุจิโรจน์ อนุามบุตร และ รศ.ดร. ชัยสิทธิ์ ด้าน กิตติคุณ ที่ทำให้การค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์

การค้นคว้าอิสระนี้จะไม่สำเร็จลุล่วงหากขาดความร่วมมือจากกลุ่มผู้สูงอายุที่ใช้งานสวน ร่มณีนาดซึ่งได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการให้ข้อมูลในภาคสนาม

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ผู้ให้และผู้ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา ตลอดมาและขอบคุณกำลังใจทุกกำลังใจที่ช่วยเหลือในการค้นคว้าอิสระฉบับนี้จนสำเร็จสมบูรณ์ได้ ด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ญ
สารบัญแผนผัง.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ความมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์	2
ขอบเขตของการศึกษา	2
ขั้นตอนของการศึกษา.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
บทบาทของสวนสาธารณะระดับชุมชน	6
ลักษณะทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการ ใช้งานของผู้สูงอายุ	18
ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย	26
3 การดำเนินงานวิจัย.....	35
วิธีที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า.....	35
เกณฑ์และเหตุผลในการเลือกพื้นที่ศึกษา	36
วิธีการเก็บข้อมูล	36
การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง	38
หลักการวิเคราะห์ข้อมูล.....	40
สรุปผล	41
4 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา.....	42
เกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ศึกษา	42
ตำแหน่งที่ตั้ง.....	43
ขอบเขตการให้บริการ	47

บทที่	หน้า
สวนรมณีนารถ	48
ประวัติความเป็นมา.....	49
สภาพพื้นที่โดยทั่วไป	49
แนวคิดหลักของผู้ออกแบบ.....	51
5 การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล	53
การสำรวจข้อมูล.....	53
การวิเคราะห์ข้อมูล	68
6 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	75
สรุปผลคำถามการวิจัย	75
สรุปข้อพิจารณาในการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชน	81
ข้อเสนอแนะ.....	82
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	83
บรรณานุกรม	84
ภาคผนวก	88
ภาคผนวก ก	89
ภาคผนวก ข	96
ภาคผนวก ค	100
ภาคผนวก ง.....	103
ภาคผนวก จ.....	119
ประวัติผู้วิจัย.....	122

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	มาตรฐานเนื้อที่สวนสาธารณะต่อประชากรในประเทศต่างๆ	14
2	มาตรฐานเนื้อที่สวนสาธารณะต่อประชากรในประเทศไทย	15
3	ตารางแสดงการเก็บข้อมูลสวนรมณีนาด	37
4	จำนวนผู้เข้ามาใช้สวนรมณีนาด.....	38
5	ปริมาณผู้ใช้งานทั้งหมดในสวนรมณีนาดช่วงเวลาเก็บข้อมูล	39
6	ขนาดของกลุ่มตัวอย่างของครีชีและมอร์แกน ที่ระดับความเชื่อมั่น95%	39
7	โครงสร้างประชากร ปี พ.ศ. 2551 กรุงเทพมหานคร เขตพระนคร	47
8	สรุปการใช้งานของกลุ่มเป้าหมาย.....	57
9	ความต้องการในการใช้กิจกรรมแต่ละประเภท [ชาย].....	64
10	ความต้องการในการใช้กิจกรรมแต่ละประเภท [หญิง].....	65
11	ความต้องการในการใช้กิจกรรมแต่ละประเภท [รวมทั้งหมด].....	66
12	อุปสรรคปัญหาต่อกลุ่มเป้าหมาย.....	67
13	ความต้องการในการใช้กิจกรรมแต่ละประเภท	77
14	ความขัดแย้งของกิจกรรม	80

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	สวนรมณีนาด.....	42
2	สวนรมณีนาด.....	43
3	สวนสราญรมย์.....	44
4	ภูมิทัศน์สวนรมณีนาด.....	51
5	องค์ประกอบของสวนรมณีนาด.....	56
6	บริเวณทางแยกที่เป็นมุมเป็นอุปสรรคต่อการวิ่ง	72
7	พื้นที่บริเวณลานน้ำพุ	72
8	กิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่โดยไม่มีการจัด โชนเฉพาะทำให้เกิดความ ไม่เป็นระเบียบและไม่สะดวกต่อการใช้งาน	73
9	ผู้ใช้งานมากกว่าอุปกรณ์ที่จัดเตรียมไว้ลักษณะ	73
10	การกระจุกตัวของกิจกรรมและความไม่เพียงพอของโชนให้บริการใน บางส่วน.....	74
11	ลักษณะพื้นกระเบื้องคอนกรีตบริเวณเส้นทางหลักรอบสวนไม่แข็งแรง กระแตกจากการวิ่ง.....	74
12	Principles of Universal Design	90
13	ชุมชนและเมืองใหญ่โดยได้จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆให้ไว้ อย่างต่อเนื่อง.....	92
14	แสดงโทรศัพท์สาธารณะที่คำนึงถึงการใช้งานของผู้ใช้ที่มีความสูงที่ ต่างกันโดยจะสามารถเลื่อนปรับตำแหน่งขึ้นลงได้ตามความสูง ของผู้มาใช้งาน.....	92
15	ทางลาดขึ้นอาคารและพื้นที่สาธารณะต่างๆ	93
16	ป้ายบอกทางคำนึงถึงระดับสายตาการมองของผู้พิการรถเข็นอยู่ใน ตำแหน่งที่เห็นได้สะดวกและชัดเจน	93
17	ตะแกรงท่อน้ำในมีด้ายละเอียด เพื่อให้ผู้พิการรถเข็นหรือจักรยาน วิ่งผ่านได้	94
18	แผ่นพื้นและแผ่นปิดหน้าดินสำหรับต้นไม้ออกแบบเพื่อให้ผู้พิการรถเข็น หรือจักรยานวิ่งผ่านได้.....	94

ภาพที่		หน้า
19	บันได-ห้องน้ำ จุดเสี่ยงผู้สูงอายุ	101
20	General Data	104
21	Circulation Space	105
22	Wheelchair Data.....	106
23	Garden.....	107
24	Recommended surface of walk/floor.....	108
25	Recommended width for corridor.....	109
26	Secondary road,main road	109
27	Recommended where facing Heavy traffic-Recommended where facing minimum traffic	110
28	Maximum gradients of curb is 17 %.....	110
29	Long ramps for ambulant disabled person.....	111
30	Long ramps for wheelchair person	112
31	แบบตัดผ่านทางลาดกันหินทางเท้า	112
32	Toilets for ambulant disabled person & Toilets for wheelchair person.....	113
33	แผ่นทางเท้าบอทาง ชนิดปุ่มนูน (GB1).....	114
34	แผ่นทางเท้าบอทาง ชนิดเส้นนูน (GB2)	115
35	การวางแผ่นทางเท้าบอทาง สำหรับผู้พิการทางสายตา.....	116
36	แบบตู้โทรศัพท์สาธารณะ.....	117
37	แบบตู้โทรศัพท์สาธารณะ(ล้อ)	118
38	ป้ายบอทางเดินสำหรับคนพิการ.....	118

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่		หน้า
1	แผนที่เขตพระนคร.....	45
2	ผังเมืองรวมเขตพระนคร	46
3	ผังบริเวณสวนรมณีนาถ	48
4	ผังสวนรมณีนาถ	54
5	ผังกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุสวนรมณีนาถ	56
6	ผังแสดงการกระจายตัวของกิจกรรม [วันจันทร์]	58
7	ผังแสดงการกระจายตัวของกิจกรรม [วันพุธ]	59
8	ผังแสดงการกระจายตัวของกิจกรรม [วันศุกร์]	60
9	ผังแสดงการกระจายตัวของกิจกรรม [วันเสาร์].....	61
10	ผังแสดงการกระจายตัวของกิจกรรม [วันอาทิตย์]	62
11	ผังแสดงอุปสรรค/ปัญหาดังกลุ่มเป้าหมายในสวนรมณีนาถ	70
12	ผังแสดงพื้นที่รองรับกิจกรรมแยกส่วนเป็น Active Activity Zone และ Passive Activity Zone สำหรับผู้สูงอายุ.....	76
13	ผังแสดงอุปสรรค/ปัญหาดังกลุ่มเป้าหมายในสวนรมณีนาถ	79

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้นในสังคมไทย จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ รายงานผลการสำรวจผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2548 ว่า ประเทศไทยมีผู้สูงอายุ 6,693,100 คน คิดเป็น ร้อยละ 10.34 ของประชากร 64,758,500 คน จากการคาดการณ์พบว่าสัดส่วนของผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10.70 ในปี พ.ศ. 25491 ซึ่งตามเกณฑ์ของสหประชาชาติ ได้กำหนดว่าเป็น “ภาวะประชากรสูงอายุ” เมื่อประชากรในประเทศนั้น มีสัดส่วนของประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 7.0 ของประชากรทั้งหมด ดังนั้นประชากรไทยจะเข้าสู่ระยะภาวะประชากรสูงอายุในราวปี พ.ศ.2547-25482 (ร่างแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ.2545-2564)

จากจำนวนผู้สูงอายุและคนพิการดังกล่าว รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับประชากรกลุ่มนี้ โดยออกพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 กฎกระทรวงฉบับที่ 4 พ.ศ. 2542 และระเบียบคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการว่าด้วยมาตรฐานอุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวก โดยตรงแก่คนพิการ พ.ศ.2544 หลังจากนั้นรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ปี พ.ศ. 2546 ซึ่งมีมาตรา 11 ระบุว่าผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนในหลายๆ ด้านที่สำคัญคือการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคารสถานที่ ยานพาหนะหรือการบริการสาธารณะอื่นๆ

แม้ว่าการมีการออกกฎข้อบังคับต่างๆดังกล่าวแล้ว แต่พื้นที่สาธารณะรวมถึงสวนสาธารณะส่วนใหญ่ยังคงไม่ได้รับการปรับปรุงเพื่อรองรับกลุ่มผู้ใช้งานที่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งแนวโน้มผู้สูงอายุกลับสูงขึ้น ประกอบกับงานวิจัยอื่นๆพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่มีการใช้บริการสวนสาธารณะในชุมชนที่ตนเองพักอาศัยอยู่เพื่อการพักผ่อน ออกกำลังกายตลอดจนกิจกรรมทางสังคม

ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่ชอบติดอยู่กับบ้าน จึงเป็นกลุ่มที่ออกมาใช้พื้นที่ว่างในละแวกบ้านบ่อยครั้งในระยะเวลาที่สามารถเดินถึงได้ จากการวิจัยการเปรียบเทียบการใช้พื้นที่สวนสาธารณะแบบรวมและแบบกระจายของหมู่บ้านจัดสรรขนาดใหญ่ในกทม (มณฑลชัย โรจนะสมิต, 2543: 228-232) พบว่าสวนสาธารณะมีระยะทางเดินระหว่างบ้านและสวนสาธารณะเฉลี่ยประมาณ 300 เมตร ระยะทางนี้จะเพิ่มขึ้น ถ้าสวนนั้นๆ มีการดูแลเอาใจใส่และมีพื้นที่เพียงพอในการออกกำลังกาย การใช้สวนสาธารณะของผู้ใช้มิได้มุ่งหวังเพียงเพื่อออกกำลังกายเพียงอย่างเดียว แต่เพื่อการสังสรรค์

พบปะพูดคุยกับเพื่อนและผู้ใช้งานคนอื่นๆ อีกด้วย และยังสอดคล้องกับงานวิจัยการใช้พื้นที่ภายนอกอาคารในโครงการที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค กรุงเทพมหานคร (วีรยา ทัดดากร 2547 : 50-51) ที่พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุที่ออกไปทำธุระภายนอกส่วนใหญ่ไปตลาดมากที่สุดและวิธีที่ใช้ในการเดินทางออกไปข้างนอกคือการเดิน รวมถึงข้อมูลเรื่องกิจกรรมในวันหยุดของครอบครัววัยเกษียณ ที่พบว่าส่วนใหญ่ผู้สูงอายุมีการออกไปพักผ่อนตามสวนสาธารณะและตลาดสดในวันหยุด และออกกำลังกายตอนเช้าเป็นประจำที่สวนสาธารณะ

ดังนั้นเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับสถานะการณ์ในสังคมไทยที่คาดว่ามีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น การวิจัยครั้งนี้จึงศึกษาสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมปลอดภัยของสวนสาธารณะที่มีกลุ่มผู้ใช้งานเป็นผู้สูงอายุ โดยมุ่งศึกษาการวางผัง กิจกรรม พื้นที่ใช้สอย และความสัมพันธ์ของพื้นที่กิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อผู้สูงอายุ รวมไปถึงค้นหาสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการใช้งาน

งานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มผู้ใช้งานที่เป็นผู้สูงอายุเป็นสำคัญ ดังนั้นข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปพิจารณาในการออกแบบสวนระดับชุมชนเพื่อรองรับกลุ่มผู้ใช้งานที่เป็นผู้สูงอายุต่อไปในอนาคต

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์

1. ศึกษาความต้องการทางด้านกิจกรรมของผู้สูงอายุภายในสวนรมณีนาด
2. ศึกษาองค์ประกอบของสวนสาธารณะที่เอื้ออำนวยต่อใช้งานของผู้สูงอายุ
3. ศึกษาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการใช้งานพื้นที่สวนรมณีนาดของผู้สูงอายุ

ขอบเขตของการศึกษา

พื้นที่ศึกษาของงานวิจัยนี้จะคัดเลือกจากพื้นที่สวนสาธารณะระดับชุมชนในกรุงเทพมหานครที่มีกลุ่มผู้ใช้งานเป็นผู้สูงอายุจำนวนมาก ซึ่งสามารถรองรับกิจกรรม และมีการเข้าถึงของกลุ่มผู้ใช้งานในระยะที่เหมาะสมดังกล่าวข้างต้น โดยเลือกกรณีศึกษาเป็นบริเวณสวนรมณีนาด ที่มีพื้นที่ 29 ไร่ 3 งาน 72 ตารางวา การบริการมุ่งเน้นชุมชนในระแวกใกล้เคียง แนวคิดหลักในการออกแบบ คือเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกาย และกิจกรรมบางประเภทในเขตพระนครซึ่งเป็นเขตที่มีประชากรหนาแน่นมาก อีกทั้งยังให้สามารถรองรับการใช้งานสำหรับคนทุกเพศ ทุกวัยอีกด้วย

1. ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

1.1 ความเหมาะสมของพื้นที่

เป็นสวนสาธารณะระดับชุมชน (Community Park) เป็นสวนสาธารณะที่อยู่ใกล้บริเวณที่พักอาศัยและสามารถเข้าถึงได้ง่ายการเข้าถึงโดยการเดินหรือจักรยานเป็นสำคัญ อีกทั้งยังมีขนาดไม่กว้างใหญ่มากนัก

กิจกรรมที่เกิดขึ้นมีความหลากหลายทำให้สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่างๆได้

กลุ่มผู้ใช้งานสวนสาธารณะที่จะนำมาศึกษามีกลุ่มผู้ใช้งานเป็นผู้สูงอายุอยู่เป็นจำนวนมากจากการสำรวจภาคสนามเบื้องต้น อีกทั้งบริเวณโดยรอบพื้นที่ให้บริการเป็นชุมชนเก่ามีผู้สูงอายุอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

1.2 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่สวนรมณีนาค

เป็นสวนสาธารณะระดับชุมชน ซึ่งมีลักษณะเด่น 2 ประการคือ เป็นสวนสุขภาพที่มีที่พักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกาย และเป็นสถานที่เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานซึ่งมีความน่าสนใจมากกว่าสวนสาธารณะทั่วไป

2. ขอบเขตในด้านเนื้อหา

2.1 ศึกษาทฤษฎี แนวคิดในการออกแบบสวนสาธารณะต่อผู้สูงอายุ

2.1.1 ศึกษาการวางผังที่มีความสอดคล้องกับกิจกรรม

2.1.2 ศึกษากิจกรรมที่เหมาะสมกับสวนระดับชุมชนที่มีผู้สูงอายุใช้งาน

2.1.3 ศึกษาการใช้งานเชิงพฤติกรรม (Active & Passive)

2.1.4 วิเคราะห์ตำแหน่ง ขอบเขตการให้บริการที่มีผลต่อผู้ใช้งานที่เป็นผู้สูงอายุ

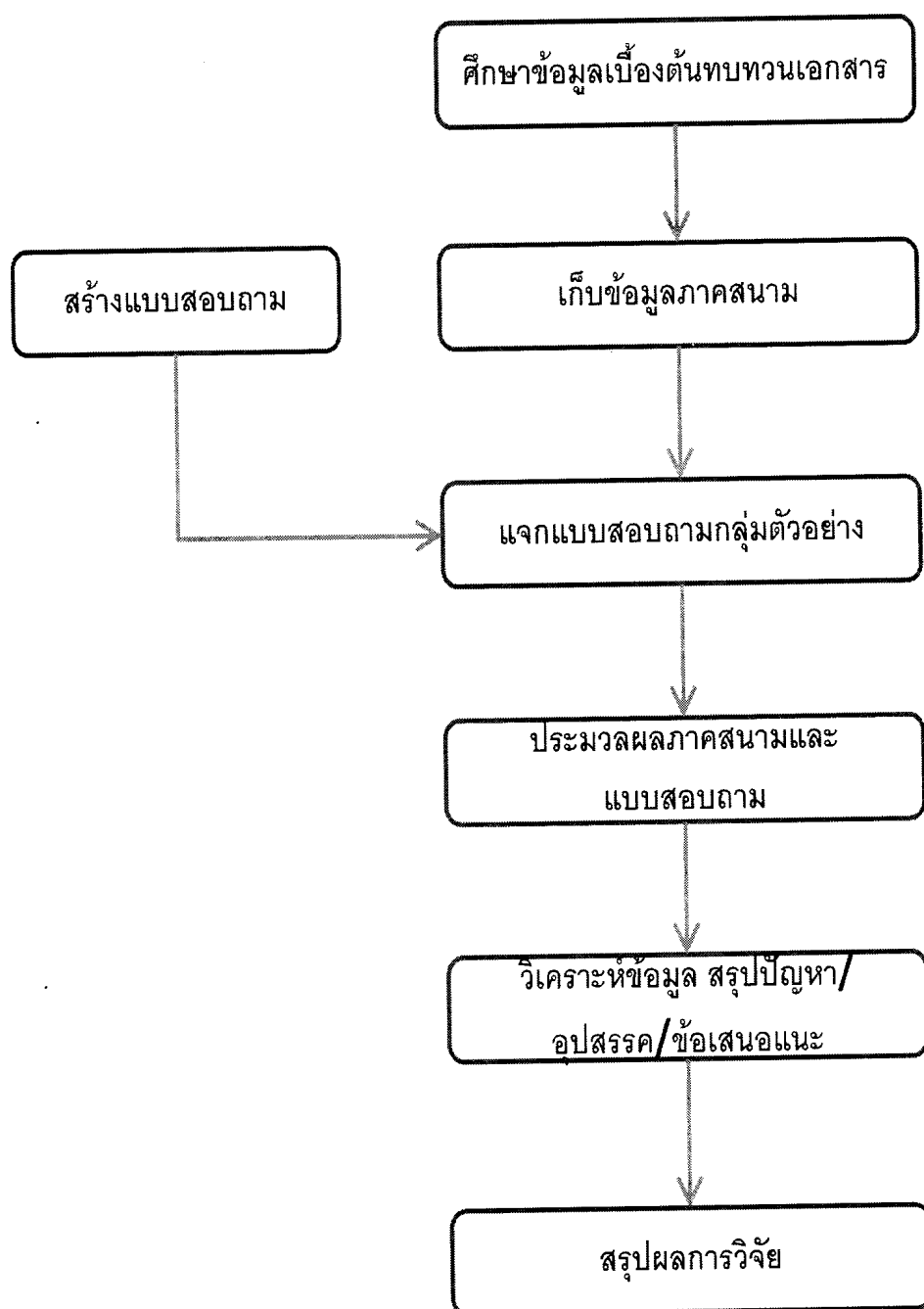
2.2 ศึกษาข้อมูลเอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ

2.2.1 แนวทางการออกแบบสำหรับผู้สูงอายุ

2.2.2 แนวคิดในเรื่องลักษณะที่ดีของสวนสาธารณะ

2.2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนของการศึกษา

แผนภูมิที่ 1 ลำดับขั้นตอนของกระบวนการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาถึงความต้องการทางด้านกิจกรรมและอุปสรรค/ปัญหาของผู้สูงอายุที่ใช้งานสวนสาธารณะระดับชุมชนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชนต่อไป

2. ผลในการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือองค์กรที่ต้องทำการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชนที่มีกลุ่มผู้ใช้งานเป็นผู้สูงอายุ โดยนำผลที่ได้ไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทบาทของสวนสาธารณะระดับชุมชน

1. ความเป็นมาของสวนสาธารณะ

สวนสาธารณะในความหมายปัจจุบันเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกของโลกในประเทศอังกฤษ ในช่วงการปฏิวัติอุตสาหกรรม ตรงกับช่วงระหว่างกลางสมัยกรุงธนบุรีถึงต้นสมัยรัตนโกสินทร์ การพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้แรงงานมากมายจากชนบทอพยพมาทำงาน และอยู่ในเมืองกันอย่างแออัด ในบริเวณ "สลัม" ที่ขาดสุขลักษณะกรรมกรเหล่านี้จึงถูกรุกไปใช้ที่ว่างเปล่าเพื่อพักผ่อนและเล่นกีฬา และบางครั้งถูกไล่เข้าไปใช้สวนส่วนตัวของขุนนางและกษัตริย์จนถูกลงโทษอยู่เนืองๆ จนถูกกลามเป็นจลาจลรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ และเกิดการเรียกร้องที่กลายเป็น "ขบวนการอุทยานเพื่อประชาชน" (People's Parks Movement) ที่เริ่มจากการขอให้ประชาชนเข้าไปใช้อุทยานอย่างมีเงื่อนไข ไปจนถึงช่วงที่มีการบุกพังรั้วเข้าไปใช้อุทยานไฮด์หรือไฮด์ปาร์ก (Hyde Park) เพื่อทำกิจกรรมการพักผ่อนตามความพอใจ

ตั้งแต่นั้นมาอุทยานต่างๆ ที่ขอมเปิดให้ประชาชนเข้าไปใช้จะถูกเรียกว่า "อุทยานประชาชน" (people's parks) เพื่อให้แตกต่างอุทยานของขุนนางและกษัตริย์และได้กลายเป็น อุทยานหรือสวนสาธารณะ (public parks) ในปัจจุบัน

สวนสาธารณะเบอร์เกินเฮด (Birkenhead Park) ใกล้เมืองลิเวอร์พูล ในประเทศอังกฤษถือเป็นสวนสาธารณะแห่งแรกของโลกที่สร้างด้วยเงินภาษีของประชาชน เปิดใช้เมื่อปี พ.ศ. 2390 จากนั้นมา แนวคิดการจัดทำสวนสาธารณะได้แพร่หลายไปตามเมืองใหญ่ๆ ทั่วโลก รวมทั้ง "เซ็นทรัลปาร์ก" ในนครนิวยอร์ก (ออกแบบ โดย เฟรเดอริก ลอร์ ออกัสตสเคด พ.ศ. 2401 ใช้เวลาสร้างมากกว่า 10 ปี) ปัจจุบัน สวนสาธารณะได้กลายเป็นมาตรฐานในการวางแผนและพัฒนาเมือง

ประเทศไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมมาแต่โบราณ แม้ในเมืองก็ยังมีที่โล่งว่างไม่แออัดมาก จึงไม่มีความต้องการสวนสาธารณะดังความหมายปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานที่ดิน 360 ไร่ ณ หุ่นศาลาแดงสำหรับสร้างสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ และจัดให้เป็น "วนสาธารณะ" ให้ประชาชนใช้พักผ่อนอย่างต่างประเทศ จึงถือกันว่าสวนลุมพินีเป็น

สวนสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทย แม้ก่อนหน้านั้นจะมีการสร้างอุทยานหรือสวนหลายแห่งมาก่อน เช่น สวนดุสิต สวนสุนันทาหรืออุทยานสราญรมย์เป็นต้น แต่ไม่ถือเป็นสวนสาธารณะ สมัยรัชกาลที่ 7-8 เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกและมีสงครามโลกครั้งที่สองจึงไม่มีการสร้างสวนสาธารณะหรืออุทยานเกิดขึ้นอีก

สวนลุมพินีก่อสร้างในสมัยรัชกาลที่ 7 ดูแลโดยกรมนคราทร (กรมโยธาธิการและผังเมืองปัจจุบัน) ต่อมาได้โอนให้เทศบาลนครกรุงเทพฯ ในสมัยนั้น การใช้สวนลุมพินีในช่วงแรกๆ มีการใช้อย่างผิดวัตถุประสงค์กันมาก เช่น ใช้เป็นที่จัดงานต่างๆ รวมทั้งใช้เป็นที่สร้างโรงไฟฟ้า โรงเรียน ทั้งไทยและจีน ให้เช่าทำภัตตาคารทั้งบนบกและในน้ำ รวมถึงภัตตาคารกินรีนาวา ผู้ใช้ที่ไปสวนเพื่อพักผ่อนออกกำลังกายจริงๆ จังๆ มักเป็นชาวต่างประเทศ คนไทยจำนวนน้อยที่ใช้ มักเป็นคนยากจนใช้เป็นที่พักผ่อนและหารายได้จากการขายของ ส่วนคนไทยมีอันจะกินมักเข้าไปใช้ภัตตาคาร การใช้ในทางที่ผิดทำให้สวนลุมพินีทรุดโทรม ไม่ปลอดภัย ไม่เหมาะกับการเป็นสวนสาธารณะตามความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ประมาณปี พ.ศ. 2514 เทศบาลนครหลวงได้ตั้งกรรมการปรับปรุงสวนลุมพินีขึ้น เนื่องจากการมีเสียงเรียกร้องจากประชาชนและองค์กรเอกชน ต่อมา เทศบาลฯ จึงเริ่มให้ความสำคัญในการจัดเพิ่มสวนสาธารณะ เช่น การปรับปรุงสถานเพาะชำฝั่งธนบุรีให้เป็นสวนธนบุรีรมย์ ปรับปรุงอุทยานสราญรมย์ที่ถูกใช้เป็นที่ทำการของคณะราษฎรและที่จัดงานวชิราวุธ รวมทั้งสวนสาธารณะพระนครที่ลาดกระบังเดิมที่มีสภาพทรุดโทรมให้มีสภาพใช้งานได้ แต่งานส่วนใหญ่เน้นการสร้างอย่าง "สวนหย่อม" ซึ่งไม่ถือเป็นสวนสาธารณะ สำหรับในต่างจังหวัด เทศบาลต่างๆ เริ่มค้นคว้าสร้างสวนสาธารณะมากขึ้น เช่น การปรับปรุงพญาภิทยจังหวัดยะลาและการสร้างและปรับปรุงที่ว่างให้เป็นสวนสาธารณะในจังหวัดอื่นๆ หลายแห่ง ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา มีการสร้างสวนสาธารณะเพิ่มมากขึ้นทั่วประเทศ

2. ความหมายของสวนสาธารณะ

สวนสาธารณะ (Parks, Public Parks) หมายถึงบริเวณสาธารณะที่ภาครัฐ ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) หรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จัดให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจแก่ประชาชนตามชุมชนและเมือง

ต่างๆ โดยรัฐเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดูแลรักษา ปัจจุบัน การจัดที่พักผ่อนหย่อนใจถือเป็นหน้าที่ของรัฐ แต่สวนสาธารณะในความหมายนี้ อาจจัดสร้างโดยเอกชนแล้วอุทิศให้แก่ประชาชนก็ได้

(จิตตินันท์ เรื่องวิรุทธิ์ 2536 : 45) กล่าวว่า สวนสาธารณะ คือ สถานที่ที่มีการจัดภูมิทัศน์ไว้อย่างสวยงาม โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อให้ประชาชนได้เข้าไปพักผ่อนออกกำลังกาย และได้สัมผัสกับสภาพธรรมชาติ นอกจากวิถีชีวิตที่เป็นอยู่แบบเมือง

(พงษ์ไพบูลย์ ศิตาวราเวช 2528 : 25) กล่าวว่า สวนสาธารณะ คือ สถานที่ซึ่งแวดล้อมด้วยสนามหญ้า สระน้ำ ต้นไม้ ทั้งประเภทไม้ดอกไม้ประดับ อาคารและที่นั่ง เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและ ออกกำลังกายของประชาชน

(วัชร น้อยพิทักษ์ 2536 : 27) กล่าวว่า สวนสาธารณะ หมายถึง สถานที่ที่จัดขึ้น โดยรัฐ โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดสร้างสวนสาธารณะเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนทั่วไป โดยไม่มีการเก็บค่าบริการใดๆ ทั้งสิ้น มีการจัดบริเวณไว้อย่างสวยงาม ประกอบไปด้วยต้นไม้ทั้งไม้ดอกไม้ประดับ สระน้ำ สนามหญ้า มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้ความสะดวกสบาย และตอบสนองความต้องการของประชาชนผู้ที่มาใช้บริการในพื้นที่

(เอี่ยมพร วิสมหมาย และคณะ 2547 : 335) กล่าวว่า สวนสาธารณะและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นสถานที่ที่ช่วยให้เกิดความสมดุลระหว่างสิ่งก่อสร้างและธรรมชาติ โดยให้แนวคิดว่าเป็นพื้นที่ที่ใช้ออกกำลังกาย และพักผ่อนทางด้านจิตใจหลังจากภารกิจประจำวัน สถานที่เหล่านี้อาจจะเป็นสวนสาธารณะ วนอุทยาน สวนสัตว์ สนามกีฬา บริเวณถนน โดยจัดทางเดินที่ร่มรื่น อาจจะมีประดับด้วยน้ำพุ แก้วน้ำ แสงไฟ เพื่อทำให้ผู้ใช้เกิดความพึงพอใจและปลอดภัย

(อดิพร พรหมทesar 2543 : 22) กล่าวว่า สวนสาธารณะ หมายถึง พื้นที่ที่จัดสร้างขึ้น โดยรัฐและท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้มาพักผ่อนหย่อนใจผ่อนคลายความเมื่อยล้าหรือความตึงเครียดที่เกิดจากภารกิจประจำวัน เช่น การเดินเล่น การพักผ่อน การอ่านหนังสือ ออกกำลังกาย เล่นกีฬา เป็นต้น โดยไม่คิดค่าตอบแทน สามารถเข้าไปใช้บริการได้ตลอดเวลาที่เปิดทำการ ภายในบริเวณสวนจะมีการจัดและตกแต่งไว้อย่างสวยงามด้วยต้นไม้และดอกไม้หลายชนิด มีความร่มรื่น พร้อมทั้งมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไว้บริการ เช่น ห้องน้ำ แสงไฟ เป็นต้น

3. ความสำคัญของสวนสาธารณะและที่พักผ่อนในเมือง

สวนสาธารณะและที่พักผ่อนในเมืองมีความสำคัญ ดังนี้

3.1 เป็นสถานที่ที่คนใช้สร้างความสมบูรณ์ให้แก่ตนเองทั้งทางร่างกายและจิตใจ

3.2 เป็นสถานที่ป้องกันการบุกรุกทำลายธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นสถานที่ที่ส่งเสริมให้ธรรมชาติเกิดความสุขุมกันเอง

3.3 เป็นสถานที่ที่กระตุ้นให้มีการศึกษาที่ดีขึ้น รวมทั้งช่วยส่งเสริมให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจในทางที่ถูกต้องนอกจากจะสนองความต้องการของคนทั้งทางร่างกายและจิตใจแล้ว สวนสาธารณะยังช่วยป้องกันทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ไม่ให้สูญหาย ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ ได้แก่ อากาศ ดิน น้ำ และสัตว์ป่า ความต้องการที่ว่างสำหรับสวนสาธารณะในเมืองใหญ่ทำให้เกิดผลดี เช่น มีที่ว่างสำหรับปลูกต้นไม้มาก ๆ เมื่อมีการปลูกต้นไม้แล้ว ต้นไม้ก็จะทำหน้าที่ป้องกันมิให้เกิดอากาศเสีย นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์และป้องกันชีวิตสัตว์ป่า และช่วยให้คนในสังคมได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ รู้ซึ่งถึงความจำเป็นที่จะต้องรักษาธรรมชาติไว้ สิ่งต่างๆ ที่สร้างไว้ในสวนสาธารณะมีผลดีต่อเศรษฐกิจของเมืองใหญ่ๆ เช่น บริเวณธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ สถานที่เล่นกลางแจ้ง เป็นต้น เป็นสิ่งที่ดึงดูดผู้คนจากบริเวณใกล้เคียงและที่ห่างไกลให้เข้ามายังสวนสาธารณะ นอกจากนั้น สวนสาธารณะมีประโยชน์ต่อการศึกษานอกสถานที่เป็นอย่างยิ่ง การศึกษานอกสถานที่เป็นส่วนหนึ่งที่น่าสนใจของการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในห้องเรียน โดยเน้นหนักการใช้ประโยชน์ของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับคน

4. การแบ่งประเภทสวนสาธารณะ

4.1 สวนสาธารณะตามกิจกรรม ด้านรูปแบบ สวนสาธารณะจะเน้นหนักกิจกรรมนันทนาการ หรือการพักผ่อนหย่อนใจเท่ากับหรือมากกว่าด้านความสวยงาม ซึ่งแบ่งได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ ได้แก่การพักผ่อนหรือนันทนาการแบบผ่อนคลาย (passive recreation) และนันทนาการแบบกระฉับกระเฉง (active recreation) ปกติกิจกรรมทั้งสองประเภทนี้มักขัดแย้งกัน การจัดแบ่งเขตหรือโซนจึงมีความจำเป็น อย่างไรก็ตามการแบ่งโซนเด็ดขาดมักสร้างปัญหา และการกำหนดชนิดของกิจกรรมเองก็มักมีปัญหาไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ สวนสาธารณะที่ดีจึงต้องสนองประโยชน์ใช้สอยสูงสุดและต้องสวยงามด้วย การออกแบบสวนสาธารณะจึงมีความสำคัญ

4.2 สวนสาธารณะแบบธรรมชาติ หรือ Resource-Based Park หรือ Natural Park จัดเป็นสวนสาธารณะขนาดใหญ่ มีเนื้อที่ตั้งแต่ 1,000 ไร่ จนถึง 1,000,000 ไร่ มีสภาพดั้งเดิมปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน อยู่ห่างไกลชุมชนและเมือง อยู่ในความรับผิดชอบของ หน่วยงานกลางหรือรัฐบาล เปิดให้ประชาชนทั่วไปได้ใช้ประโยชน์เพื่อนันทนาการหรือท่องเที่ยวทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน กิจกรรมนันทนาการต่างๆ มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติโดยตรง สวนสาธารณะที่สำคัญ ได้แก่ สวนอุทยาน (Forest Park) และอุทยานแห่งชาติ (National Park)

4.3 สวนสาธารณะแบบสร้างขึ้นใหม่ สวนสาธารณะแบบนี้เป็นการพัฒนาหรือสร้างสิ่งต่างๆ ขึ้นมาใหม่เกือบทั้งสิ้น ตั้งแต่การอำนวยความสะดวกไปจนถึงต้นไม้และสนามหญ้า แม้ว่าพื้นที่บางแห่งจะมีความเป็นธรรมชาติเหลืออยู่บ้างก็ตาม โดยปกติจะเปิดให้ประชาชนใช้ประโยชน์เพื่อพักผ่อนได้ตลอดวัน แต่ไม่อนุญาตให้พักผ่อนสวนสาธารณะเหล่านี้เรียกว่า City Park หรือ Municipal Park หรือ District Park หรือ Provincial Park ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบ

4.4 สวนหย่อม (Pocket Park) หมายถึง บริเวณพื้นที่ขนาดเล็กริมถนน กลางถนน หรือบริเวณรอบอนุสาวรีย์ต่างๆ ที่จัดตกแต่งเพื่อความสวยงามแถบบริเวณใกล้เคียงเพื่อความสวยงาม บางแห่งให้ประชาชนเข้าไปใช้พื้นที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น การนั่งเล่น และการเดินเล่น

4.5 สวนสาธารณะชุมชน (Community Park) หมายถึง บริเวณพื้นที่ธรรมชาติหรือจัดตกแต่งปรับปรุงขึ้นเพื่อสนองความต้องการด้านการพักผ่อนหย่อนใจแก่บุคคลทั่วไปทุกระดับชั้นที่อยู่ในชุมชนนั้นและบริเวณใกล้เคียงสวนสาธารณะระดับนี้เป็นสวนสาธารณะที่อยู่ใกล้บริเวณที่พักอาศัยและสามารถเข้าถึงได้ง่ายการเข้าถึงโดยการเดินหรือจักรยานเป็นสำคัญ สวนประเภทนี้อาจมีมากกว่าหนึ่งแห่งในชุมชน ข้อสำคัญคือสวนกระจายตัวให้อยู่ในตำแหน่งที่ผู้ใช้สามารถเดินทางมาใช้พื้นที่สวนได้อย่างทั่วถึงหรือไม่

4.6 สิ่งสำคัญในการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชนต้องออกแบบอย่างรอบคอบในเรื่องการจัดแบ่งพื้นที่และคำนึงถึงจิตวิทยาและพฤติกรรมในการใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกัน มากกว่าสวนสาธารณะในระดับอื่นๆ เพราะสวนสาธารณะระดับชุมชนถือได้ว่าเป็นการใช้สวนแบบเข้ม เนื่องจากมีความหนาแน่นของผู้ใช้สวนมากกว่าสวนสาธารณะในระดับอื่นๆ จึงควรมีการวางแผนในการออกแบบในเรื่องขององค์ประกอบ กิจกรรม และรูปแบบ ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ

เพราะวิถีชีวิตของชุมชนแต่ละชุมชนมักมีความแตกต่างกันไป รวมถึงผู้ใช้งานจะเป็นกลุ่มเดิมๆ ตลอดด้วย

4.7 สวนสาธารณะในเมือง (City Park) หมายถึง บริเวณพื้นที่กว้างในเมือง มีสภาพตามธรรมชาติหรือจัดตกแต่งขึ้น เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในเมือง

4.8 สวนสาธารณะสามารถแบ่งตามความแตกต่างในการให้บริการ ดังนี้

4.8.1 สวนสาธารณะ (Public Park) เป็นสวนที่หน่วยงานของรัฐได้จัดหาให้กับประชาชนทุกเพศทุกวัยได้ใช้บริการ โดยไม่คิดมูลค่าตอบแทนใดๆ ประชาชนสามารถเข้าใช้บริการได้ตลอดเวลาที่ทำการ ได้แก่ สวนลุมพินี สวนจตุจักร สวนขนาดเล็กๆ เช่น สวนวงเวียน 22กรกฎา สวนสืบบามห้าง เป็นต้น

4.8.2 สวนกึ่งสาธารณะ (Semi-public Park) เป็นสวนที่หน่วยงานของรัฐเป็นผู้จัดหาและบำรุงรักษาเช่นกัน เปิดให้ประชาชนใช้บริการมีการจ่ายค่าตอบแทน แต่เป็นไปในลักษณะไม่แสวงหากำไร โดยคิดค่าธรรมเนียมผ่านประตูเท่านั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบสวนประเภทนี้มีเพียงแห่งเดียวคือ องค์การสวนสัตว์ฯ สวนประเภทนี้ ได้แก่ สวนสัตว์ดุสิต สวนสัตว์เชียงใหม่ เป็นต้น

4.8.3 สวนเอกชน (Private Park) สวนประเภทนี้เอกชนเป็นผู้จัดขึ้นเพื่อตอบสนองกับความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะประชากรวัยเด็ก มีลักษณะเป็นสวนสนุก มีอุปกรณ์ของเล่นที่แปลกใหม่เรียกเก็บค่าบริการค่อนข้างสูง เพราะมีการลงทุนสูงมาก

4.9 กองสวนสาธารณะ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร ได้จำแนกสวนสาธารณะตามลักษณะพื้นที่ วัตถุประสงค์ของการใช้พื้นที่ และตามลำดับชั้นออกเป็น 7 ประเภท ดังนี้

4.9.1 สวนหย่อมขนาดเล็กย่านชุมชน มีขนาดพื้นที่ไม่เกิน 2 ไร่ รั้วมีให้บริการในวงรอบประมาณ 1 กิโลเมตร ให้บริการในระยะเดินเข้าถึงใช้เวลา 5-10 นาที อาจอยู่ระหว่างอาคาร ใช้เป็นสนามเด็กเล่นสถานที่ออกกำลังกายและพบปะสังสรรค์ของประชาชนทุกวัย

4.9.2 สวนหมู่บ้านหรือสวนละแวกบ้าน มีขนาดพื้นที่ 2-25 ไร่ รั้วมีให้บริการในวงรอบประมาณ 1-3 กิโลเมตร เป็นสวนสำหรับผู้อาศัยในละแวกนั้น มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากกว่าสวนระดับที่ 1

4.9.3 สวนชุมชน มีขนาดพื้นที่ไม่เกิน 25-125 ไร่ รัศมีให้บริการในวงรอบประมาณ 3-8 กิโลเมตร มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้นมากกว่าสวนระดับที่ 1 และ 2 มีที่เล่นกีฬา พื้นที่พักผ่อนชมธรรมชาติสวยงาม

4.9.4 สวนสาธารณะขนาดกลาง หรือสวนสาธารณะระดับเขตมีขนาดพื้นที่ไม่เกิน 125-500 ไร่ รัศมีให้บริการในวงรอบมากกว่า 8 กิโลเมตร ให้บริการทั้งผู้ที่เดินเท้าเข้าถึงและผู้ที่อยู่ในระยะไกลสามารถเดินเท้าหรือเข้าถึงด้วยระบบขนส่งมวลชนหรือรถยนต์มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีในสวนระดับที่ 1 ระดับที่ 2 และระดับที่ 3 เช่น พื้นที่ปิกนิก ลานอเนกประสงค์และบริเวณที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น บึงน้ำ ลำธาร สวนดอกไม้ขนาดใหญ่

4.9.5 สวนสาธารณะขนาดใหญ่ หรือสวนสาธารณะระดับเมืองมีขนาดพื้นที่มากกว่า 500 ไร่ รัศมีให้บริการวงรอบแก่คนทั้งเมือง และพื้นที่ใกล้เคียงในเขตอิทธิพลของเมือง มีลานกว้างเพื่อจัดงานผู้ให้บริการเป็นผู้เดินทางมาจากทั่วกรุงเทพฯ และใช้เวลาพักผ่อนมากกว่าครึ่งวัน มีกิจกรรมหลากหลายดึงดูดความสนใจ นอกเหนือจากสวนระดับล่าง

4.9.6 สวนถนน มีความกว้างของพื้นที่กว่า 3 เมตร ไม่จำกัดความยาว ปลูกลำต้นไม้ 2 ข้างทาง เว้นที่ตรงกลางไว้เป็นทางเดิน แบ่งเป็น 3 ประเภทคือ สวนไหล่ทางหรือทางจักรยาน สวนเกาะกลางสวนทางแยก

4.9.7 สวนเฉพาะทางหรือสวนอเนกประสงค์ มีพื้นที่ที่ไม่จำกัดขนาด เช่น สวนประวัติศาสตร์ สวนวัฒนธรรม สวนกีฬาเป็นต้น

5. แนวคิดในการออกแบบสวนสาธารณะ

อุทยาน ยุคก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นสถานที่เล่นกีฬาลำตัวของกษัตริย์และขุนนางและปรับเป็นอุทยานหลวงที่สวยงามแบบธรรมชาติ จึงถือเป็นสถานที่หวงห้ามส่วนบุคคลดังได้กล่าวมาแล้ว แต่หลังจากที่เกิด "อุทยานประชาชน" (people's parks) ปรากฏและแนวคิดก็ได้เปลี่ยนไป ขอมให้สาธารณชนเสียเงินหรือเข้าไปใช้ฟรีอย่างมีเงื่อนไข องค์ประกอบและสิ่งอำนวยความสะดวกก็กำหนดโดยเจ้าของ คือกษัตริย์หรือขุนนางชั้นสูงซึ่งมักไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ แต่หลังจากเหตุการณ์ที่ไฮด์ปาร์กและการสร้างสวนเบอร์เกินเฮดซึ่งเป็นการจูงใจออกแบบให้เป็นสวนสำหรับประชาชนที่แท้จริง ปรากฏและแนวคิดในการออกแบบได้จึงหันมาเน้นความต้องการของประชาชนผู้ใช้งานมากขึ้น

แบบกระฉับกระเฉง / แบบผ่อนคลาย

สวนสาธารณะในยุคอุตสาหกรรมมักเน้นที่พักผ่อนแบบผ่อนคลายมาก มีบริเวณออกกำลังกายไม่มากสำหรับเด็ก นักเนื่องจากผู้ใช้ที่เป็นผู้ใหญ่ส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้แรงงาน จึงต้องการที่นั่งพักผ่อนแบบธรรมชาติที่ร่มรื่นมีทิวทัศน์สวยงาม แต่ในระยะหลังที่ประชาชนในเมืองเปลี่ยนจากการทำงานในโรงงานมาเป็นการทำงานในสำนักงาน ความต้องการออกกำลังกายจึงเพิ่มมากกว่าการนั่งหรือเดินพักผ่อน จึงอาจสรุปได้ว่า สวนสาธารณะยุคปัจจุบัน ผู้ใช้วัยทำงานต้องการนันทนาการแบบกระฉับกระเฉง (active recreation) มากกว่าแบบผ่อนคลาย (passive recreation) มากขึ้น ส่วนวัยเด็กและวัยรุ่นยังคงต้องการที่เล่นกีฬาและออกกำลังกายมากเท่าเดิม

ความหลากหลาย / ความขัดแย้ง

ต้องยอมรับว่าลักษณะเฉพาะของผู้ใช้สวนมีความหลากหลายมากทั้งอายุ รายได้ อาชีพ ขนาดครอบครัว พื้นฐานทางสังคมประเพณี ความนิยม ซึ่งสวนสาธารณะที่ดีจะต้องตอบสนองผู้ใช้ให้ได้มากที่สุดจึงจะลดความขัดแย้งหรือลดการใช้สวนในทางที่ผิดลงได้ ตัวอย่างเช่น การไม่ยอมรับความต้องการตามพฤติกรรมของวัยรุ่นในย่านที่มีวัยรุ่นมาก แต่กลับทำสวนดอกไม้ที่สวยงามหรูหราใหญ่โตอย่างเดียว ในขณะที่วัยรุ่นต้องการลานกีฬา หรือที่เล่นสเก็ตบอร์ด ความขัดแย้งจากการละเมิด การทำลาย ย่อมมีมากขึ้นและหากเข้มงวด เช่น จัดยามคอยเป่านกหวีดห้ามปรากฏการณ์การใช้น้อยย่อมเกิดขึ้นเป็นการสูญเสียเปล่าและเกิดความไม่เสมอภาค โดยเฉพาะในประเทศที่ยังขาดแคลนสวนสาธารณะ เช่น ประเทศไทย อย่างไรก็ดี การจัดให้มีองค์ประกอบให้ครบถ้วนตามลักษณะประชากรย่อมขึ้นอยู่กับขนาดเนื้อที่ของสวนและงบประมาณ การออกแบบจึงต้องทำให้มีความเป็นอเนกประสงค์ให้มากที่สุด โดยให้คงความร่มรื่นสวยงามไว้ได้

6. มาตรฐานของสวนสาธารณะ

โดยทั่วไปในด้านการผังเมืองมักกำหนดมาตรฐานด้านการวางแผนและออกแบบในด้านต่างๆ ของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจไว้ มาตรฐานดังกล่าวของแต่ละประเทศจะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับขนาด ความหนาแน่นและลักษณะประชากรของประเทศหรือเมืองนั้นๆ

ปริมาณ ได้แก่วัฒนธรรมจำนวนเนื้อที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจที่รวมที่เว้นว่างสีเขียวของเมือง (recreation and open spaces) โดยรวมต่อจำนวนประชากร เช่น 25 ไร่ต่อประชากร 1000 คนและ 2.5 ไร่ต่อประชากร 800 คนสำหรับสนามเล่นกีฬาและสนามเด็กเล่นตามชุมชนของสหรัฐฯ

และในแต่ละรัฐก็ไม่เท่ากัน สำหรับประเทศไทย ครั้งหนึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ เคยกำหนดพื้นที่พักผ่อนโดยรวมสำหรับประเทศไทยไว้ที่ 10 ไร่ต่อประชากร 1000 คน ตามข้อเสนอสำหรับผังเมืองกรุงเทพฯ ที่เรียกว่า "ผังลิซฟีลด์" (พ.ศ. 2500) ซึ่งต่อมาได้มีหลายหน่วยงานนำไปใช้ เช่น สำนักผังเมืองทั้งของกระทรวงมหาดไทยและของกรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ตามก็ดี ในความเป็นจริง ผังเมืองกรุงเทพฯฉบับปรับปรุงใหม่ทำได้เพียง 1.8 ไร่ต่อประชากร 1000 คน นอกจากการใช้จำนวนไร่ต่อประชากร 1000 คนแล้ว บางหน่วยงานอาจกำหนดมาตรฐานเป็น "ตารางเมตรต่อคน" แต่ไม่นิยมใช้

ตารางที่ 1 มาตรฐานเนื้อที่สวนสาธารณะต่อประชากรในประเทศต่างๆ

ประเทศ	เนื้อที่สวนสาธารณะต่อ ประชากร 1,000 คน (หน่วย : ไร่)	เนื้อที่สวนสาธารณะต่อ ประชากร 1 คน (หน่วย : ตาราง เมตร)
มาตรฐานสากล	9.38	15
สหรัฐอเมริกา	25	40
อังกฤษ	17.5	23
เม็กซิโก	9.4	15
โปแลนด์	9.4	15
สิงคโปร์	6.8	10.9
ญี่ปุ่น	3.37	5.4
มาเลเซีย	1.80	2.90
ไทเป	0.25	0.40

ที่มา : Nobura Masuda, Park and Greenery Space Planning in a large City : Laboratory of Urban Landscape Design, Prefecture, College of Agriculture, (n.p., 2003), n.pag.

สำหรับประเทศไทย มีการกำหนดมาตรฐานสวนสาธารณะโดยหน่วยงานต่างๆ ดังแสดงไว้ในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 มาตรฐานเนื้อที่สวนสาธารณะต่อประชากรในประเทศไทย

หน่วยงาน	เนื้อที่สวนสาธารณะ ต่อประชากร 1,000 คน (หน่วย:ตาราง เมตร)	เนื้อที่สวนสาธารณะ ต่อประชากร 1,000 คน (หน่วย:ไร่)	หมายเหตุ
สภาพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ	10	16	ใช้เป็นมาตรฐาน สำหรับประเทศไทย
บริษัท Litchfield Whiting Brown & Associate	10	16	ใช้สำหรับพื้นที่ กรุงเทพมหานคร
สำนักผังเมือง	10	16	ใช้สำหรับพื้นที่ กรุงเทพมหานคร
JICA	10	16	ใช้สำหรับพื้นที่ กรุงเทพมหานคร
การเคหะแห่งชาติ	2	3.20	เพื่อการพัฒนาที่อยู่ อาศัย
ผังนครหลวงฉบับ ปรับปรุง	1.80	2.88	รวมเนื้อที่สนามกีฬา 0.40 ไร่ ต่อ1,000 คน และสนามเด็กเล่น 0.30 ไร่ต่อ1,000 เป็น มาตรฐานที่ผังเมือง นิยมใช้

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, รายงานการวิจัยการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้

ตลอดชีวิต : สวนสาธารณะ (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2548), 55.

ลำดับสัถย หรือ ประเภท แบ่งเป็นส่วนสาธารณะระดับภาค (regional parks) ได้แก่ สวนสาธารณะที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่มากที่ใช้ร่วมกันได้หลายจังหวัด ระดับมหานคร (metropolitan parks) สำหรับประชาชนทั้งมหานครและหล่นลงเป็นระดับเมือง (city parks) ระดับย่านหรืออำเภอ (district parks) ระดับชุมชน (community parks) จนถึงระดับละแวกบ้าน (neighborhood park) รวมถึงสนามเด็กเล่น มีการกำหนดมาตรฐานขนาดเนื้อที่และระยะทางมาใช้สวนในแต่ละระดับ รวมทั้งประเภทของกิจกรรม

สิ่งอำนวยความสะดวก ในแต่ละลำดับชั้นของสวนสาธารณะจะมีการกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับกิจกรรมการพักผ่อนในรูปแบบต่างๆ การที่จะเรียกเป็นสวนสาธารณะได้นั้น จะต้องจัดให้มีองค์ประกอบที่ตรงกับความต้องการของ "สาธารณะ" ได้แก่กลุ่มอายุ กลุ่มรายได้ ความนิยม ฯลฯ สมัยหนึ่ง สนามเด็กเล่นและที่เล่นกีฬาถือเป็นภาคบังคับ เนื่องจากพบว่าอัตราการป่วยเป็นวัณโรคและอาชญากรรมรอบๆ สวนสาธารณะที่มีสนามเด็กเล่นและสนามกีฬาในเมืองแออัดของประเทศต่างๆ ในยุโรปมีน้อยกว่าสวนสาธารณะประเภทสวองามเป็นธรรมชาติที่จัดแบบเก่า แต่ในปัจจุบัน หลักสำคัญในการกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ที่ความหลากหลายและความเป็นอเนกประสงค์ที่จะสามารถสนองตอบต่อผู้ใช้งาน โดยรวมได้มากที่สุด รวมทั้งสนามเล่นกีฬาและสนามเด็กเล่น

ขนาดและการกระจาย ขนาดของสวนในแต่ละประเภทจะขึ้นอยู่กับขนาดของสิ่งอำนวยความสะดวกที่บรรจุอยู่ในนั้น แต่ในความเป็นจริง ขนาดของสวนกลับอยู่ที่ว่าจะหาได้ที่ดินได้มากน้อยเท่าใด โดยเฉพาะสวนสร้างใหม่ในเขตเมืองที่มีที่ดินราคาแพง ปกติสวนสาธารณะจัดเป็นการใช้ที่ดินหนึ่งในเจ็ดประเภทในงานผังเมืองที่จะต้องมีการจัดเตรียมล่วงหน้า ขนาดของสวนระดับละแวกบ้านจึงมีขนาดเล็กได้ แต่ต้องสามารถจัดให้มีบริเวณเด็กเล่นหรือสนามเด็กเล่นวัย 0-8 ขวบและที่นั่งพักผ่อนๆ วิถีและปลอดภัยสำหรับผู้ปกครองที่พาเด็กมาและสำหรับผู้สูงอายุซึ่งอาจใช้พื้นที่เพียง 100 ตารางวาขึ้นไปก็ผู้ใช้สามารถพาเด็กหรือคนชราให้เดินมาใช้ได้

ในทำนองเดียวกันสวนสาธารณะระดับมหานครจะต้องใหญ่พอสำหรับกิจกรรมที่สวนระดับรองๆ ลงไปจัดให้ไม่ได้ เช่นพื้นที่ศึกษาธรรมชาติ อาคารทำกิจกรรม บริเวณปิกนิก ที่เล่นกีฬาใหญ่ๆ เช่น สนามฟุตบอล สนามเทนนิสหรือสระว่ายน้ำขนาดใหญ่รวมทั้งสระน้ำหรือบึงธรรมชาติและเส้นทางจักรยาน ซึ่งมักเป็นการใช้ประจำสัปดาห์หรือนานๆ ครั้งสำหรับประชาชนทั้ง

เมืองใหญ่ สวน วชิรเบญจทัศ (สนามกอล์ฟรถไฟเดิม) ขนาด 450 ไร่เมื่อผนวกกับสวนสมเด็จพระนางเจ้าและสวนจตรจักรเดิมรวมได้ 790 ไร่ ก็นับเป็นตัวอย่างของสวนมหานครขนาดเล็กได้ ปกติสวนระดับมหานครควรมีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 800 ไร่ เช่นทรลพาร์กของนครนิวยอร์กมีขนาด 1250 ไร่

ในด้านมาตรฐานการกระจายระยะทางเดินไปใช้สวนเป็นหลัก โดยเฉพาะสวนระดับละแวกบ้านและชุมชน ในบางกรณีระยะถนนหรือระยะที่วัดตรงในแผนที่อาจนำมาใช้ไม่ได้ เช่น สวนที่ห่างจากย่านพักอาศัยเพียง 100 เมตรแต่มีถนนใหญ่ ทางรถไฟหรือทางน้ำขวางกั้น ดังนั้นการกระจายจึงถือระยะเดินทางจริงที่ระดับดินและความปลอดภัยในการเข้าถึงเป็นหลัก

7. ลักษณะของสวนสาธารณะที่ดี

7.1 จัดให้มีพื้นที่ออกกำลังกายในสัดส่วนที่มากขึ้น และบางแห่งอาจจัดให้มากกว่าพื้นที่แบบผ่อนคลาย

7.2 จัดให้มีกิจกรรมที่หลากหลายมากที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยเน้นครอบครัว เช่น ให้ผู้สูงอายุ เช่น ปู่ย่า / พ่อ-แม่ - วัยทำงาน/ วัยรุ่นและเด็กเล็กสามารถมาที่สวนเดียวกันพร้อมกันได้โดยไม่เบื่อและรบกวนกัน

7.3 มีพื้นที่เอนกประสงค์ที่ใช้ได้ทั้งการออกกำลังกายและทำกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่นการแสดงและการเล่นดนตรี

7.4 มีความร่มรื่น สวยงาม เขียวสะอาด และดูแลรักษาง่าย

7.5 เข้าถึงสะดวก ทางเข้าเชื่อมโยงระบบขนส่งมวลชนหรือชุมชน ให้ความสำคัญทางเดินเท้า แยกทางรถยนต์และที่จอด

7.6 มีอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอและตอบสนองต่อภูมิอากาศ

7.7 ลดหรือขจัดการรบกวนระหว่างกิจกรรมที่ขัดแย้งกันด้วยการแบ่งเขตและการออกแบบที่ดี

7.8 มีความปลอดภัยสูงทั้งจากอาชญากรรมและจากอุบัติเหตุ

ลักษณะทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการใช้งานของผู้สูงอายุ

1. ความหมายของผู้สูงอายุ

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายคำว่า “ชรา” ว่าแก่ด้วยอายุ, ชำรุดทรุด โทรม แต่คำนี้ไม่เป็นที่นิยมมากนักโดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มนักวิชาการ ที่พิจารณาแล้วเห็นว่าคำนี้ก่อให้เกิดความหดหู่ใจและความถดถอย สิ้นหวัง ดังนั้นที่ประชุมคณะผู้อาวุโส โดยมีพล.ต.ต.หลวงอรรถสิทธิสุนทร เป็นประธานจึงได้กำหนดคำให้เรียกว่า ผู้สูงอายุ ขึ้นแทนตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2512 เป็นต้นมา ซึ่งคำนี้ได้ให้ความหมายที่ขบถก่อให้เกิดกรณี แต่ผู้ที่ชราภาพว่าเป็นผู้ที่สูงทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิและประสบการณ์ด้วย (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร 2544 : 8-9)

ต่อมาคำว่า ผู้สูงอายุจึงได้รับการยอมรับจากสังคมและตัวผู้ที่เป็นผู้สูงอายุมากขึ้น บุคคลต่าง ๆ ในสังคมก็ได้ให้นิยามความหมายของผู้สูงอายุไว้อย่างมากมาย ดังนี้

(จันทร์เพ็ญ เนียมอินทร์ 2539 : 8) อ้างอิงจากกรมประชาสงเคราะห์

กระทรวงมหาดไทย. 2525: 11) ได้ให้ความหมายของคำว่า ผู้สูงอายุหมายถึง การพัฒนาการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในระยะสุดท้ายของช่วงอายุของมนุษย์ ซึ่งเริ่มตั้งแต่เกิดและดำเนินต่อไปจนสิ้นอายุขัยของสิ่งมีชีวิตนั้น ๆ และกำหนดให้บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเป็นผู้สูงอายุ

(สุติมา เจริญกุล 2531 : 12) ให้ความหมายว่าผู้สูงอายุว่า หมายถึง สภาวะที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีความอ่อนแอทางร่างกายและจิตใจ อาจเจ็บป่วยหรือความพิการเกิดร่วมเป็นวัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ความเสื่อมทางร่างกายและจิตใจ การเปลี่ยนแปลงจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับพันธุกรรม สิ่งแวดล้อม และภาวะโภชนาการ และการเปลี่ยนแปลงของแต่ละบุคคล

(ศรีธรรม ธนะภูมิ 2535 : 31) กล่าวว่า ผู้สูงอายุหรือวัยชรา เริ่มตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไป ภาวะชรามีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับการบำรุงรักษา พันธุกรรม และการพัฒนาในอดีต วัยชราเป็นระยะสุดท้ายของชีวิตอาจยาวนาน 10-20 ปี หรือมากกว่านั้น แตกต่างกัน ถ้ามีการเตรียมตัวเตรียมใจก่อนเข้าสู่วัยนี้ล่วงหน้ามาตั้งแต่วัยกลางคน จะสามารถปรับตัวรับบทบาทของวัยชราได้ตามสมควรแก่ฐานะ วัยสูงอายุเป็นวัยของการพักผ่อนอย่างสงบ มีการพัฒนาจิตใจสามารถปรับตัวต่อสภาพต่าง ๆ ในชีวิตได้อย่างภาคภูมิใจ

(ประพิน วัฒนกิจ 2531 : 8) ให้ความหมายว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุเกิน 60 ปี เป็นวัยที่พ้นจากการทำงานของทางราชการหรือรัฐวิสาหกิจหรือสำนักงานของภาคเอกชนบางแห่ง โดยทั่วไปผู้ที่ก้าวสู่วัยนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาอย่างเห็นได้ชัด

(ละออง สุวิทยาภรณ์ 2534 : 1) กล่าวว่า การที่จะกำหนดว่าเริ่มเข้าสู่วัยผู้สูงอายุเมื่อใดขึ้นอยู่กับความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ถือเอาอายุ 65 ปี กลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย ถือเอาอายุ 67 ปี สำหรับประเทศไทยได้กำหนดว่าผู้สูงอายุคือ

ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปตามเกณฑ์การปลดเกษียณ ซึ่งตรงกับที่ประชุมสมัชชาโลก ว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ในปี พ.ศ.2525 ตกลงให้อายุ 60 ปี เป็นเกณฑ์มาตรฐานโลกในการกำหนด ผู้ที่จะเรียกว่าเป็นผู้สูงอายุ

สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เป็นวัยที่มีประสบการณ์ในชีวิตมากมาย อยู่ในช่วงที่ชีวิตมีการเสื่อมถอยทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และอารมณ์ และเป็นผู้ซึ่งสมควร ได้รับการยกย่อง เทิดทูน ช่วยเหลือ และดูแลให้มีความสุข ดังนั้นบริการสาธารณะต่างจึงสมควรที่จะต้องปรับปรุงเพื่อให้อำนวยความสะดวกและขจัดปัญหา อุปสรรคอันจะก่อให้เกิดอันตรายต่อสูงอายุ

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุนั้น ได้มีผู้คิดและผู้ที่นำมาปรับปรุงแนวคิดต่างๆ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีทฤษฎีหรือแนวคิดต่างๆ ที่แบ่งได้ดังนี้ (อาภากร ชัยสุริยา 2543 : 13-17)

2.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความชราด้านชีววิทยา เป็นทฤษฎีที่พยายามอธิบายถึงสาเหตุแห่งความชราของสังขาร มี 4 ชนิด คือ

2.1.1 ทฤษฎีทำลายตนเอง (Autoimmunity Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ความชราเกิดจากร่างกายสร้างภูมิคุ้มกันปกติน้อยลง พร้อมกับมีการสร้างภูมิคุ้มกันชนิดทำลายตนเองมากขึ้น การสร้างภูมิคุ้มกันปกติน้อยลงจะทำให้ร่างกายต่อสู้เชื้อโรค และสิ่งแปลกปลอมได้ไม่ดีทำให้เกิดความเจ็บป่วยง่าย และเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็มีกระแสรุนแรงเป็นอันตรายต่อชีวิต การสร้างภูมิคุ้มกันชนิดทำลายตนเองขึ้นมากเป็นผลร้ายต่อชีวิต โดยมักจะไปทำลายเซลล์ของร่างกายเอง ถ้าเซลล์นั้นเป็นเซลล์ชนิดที่เจริญแล้ว ไม่มีการแบ่งตัวใหม่ ก็จะเป็นอันตรายอย่างยิ่งตลอดสังขาร

2.1.2 ทฤษฎีความผิดพลาด (Error Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าเซลล์มีการทำงานอย่างต่อเนื่องกัน โดยมีการทำงานร่วมกันของ D.N.A. และ R.N.A. เพื่อสังเคราะห์โปรตีนเมื่อคนหรือสัตว์มีอายุมากขึ้น ยีนของผู้นั้นจะค่อยๆ เกิดความผิดพลาด กล่าวคือ มีการส่งต่อข้อมูลทางพันธุกรรม (Genetic Code) ผิดพลาด ไปจากเดิม ความผิดพลาดนี้จะค่อยๆ เพิ่มขึ้นจนถึงจุดหนึ่งที่ทำให้เซลล์ต่างๆ ของร่างกายเสื่อมและหมดอายุลง

2.1.3 ทฤษฎีเรดิคัลอิสระ (Free Radical Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเสื่อมทำลายของเซลล์ภายในร่างกาย เป็นผลมาจากการสะสมของเรดิคัลอิสระ (Free Radical) ซึ่งเป็นสารประกอบทางเคมีที่เกิดขึ้นจากปฏิกิริยาเคมีขั้นสุดท้ายของออกซิเจนในเซลล์ปฏิกิริยาประกอบเคมีเหล่านี้ จะมีปฏิกิริยาสูงกับสารอื่น ๆ ภายในเซลล์ โดยเฉพาะสารที่ไม่ละลายในไขมัน จึงเกิดการทำลายและรบกวนของผนังเซลล์ได้ง่าย และทำให้มีคอลลาเจนและอีลาสตินเกิดขึ้นมากมาย จนเนื้อเยื่อเสียความยืดหยุ่นไป

2.1.4 ทฤษฎีความเสื่อมถอย (Wear and Tear Theory) โดยเชื่อว่าความชราเป็นกระบวนการที่กำหนดไว้แล้ว เป็นโปรแกรม มีลักษณะกลไกคล้ายเครื่องยนต์ เมื่อเซลล์ทำงานไปเป็นเวลานานย่อมมีการสึกหรอ และกระบวนการเหล่านี้จะมีอัตราของการเสื่อมและถดถอยสูงต่ำแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับว่ามีปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียดมากน้อยเพียงใดในแต่ละบุคคล ซึ่งกระบวนการของความชราในกล้ามเนื้อลาย กล้ามเนื้อหัวใจและพวกเซลล์ประสาททั้งหลายสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีนี้

2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับความชราด้านจิตวิทยา เป็นทฤษฎีที่พยายามอธิบายถึงสาเหตุที่ทำให้คนชรามีบุคลิกเปลี่ยนแปลงไปมีอยู่ 2 แนวคิด คือ

2.2.1 ทฤษฎีบุคลิกภาพ (Personality Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า “ผู้ชราจะเป็นสุขหรือทุกข์ขึ้นอยู่กับภูมิหลังและการพัฒนาจิตใจของผู้นั้น” ถ้าผู้ชราเติบโตขึ้นมาด้วยความมั่นคงอบอุ่น มีความรักแบบด้อยที่ด้อยอาศัย เห็นความสำคัญของคนอื่น รักผู้อื่น และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ก็มักจะเป็นคนชราที่ค่อนข้างมีความสุข สามารถอยู่กับลูกหลานหรือผู้อื่นได้โดยไม่ค่อยมีความเคียดแค้นร้อนใจ แต่ถ้าเป็นผู้ชราที่เติบโตมาในลักษณะที่ร่วมมือกับใครไม่ใคร่เป็น ไม่อยากช่วยเหลือผู้ใด จิตใจคับแคบ ถือว่าตัวใครตัวมัน และมักจะรู้สึกว่าตัวเองทำคุณกับใครไม่ค่อยขึ้น ก็มักจะเป็นผู้ชราที่ไม่ค่อยมีความสุข ชีวิตบั้นปลายมักจะเศร้าสร้อยน่าสงสาร ทฤษฎีนี้เห็นว่าบุคลิกภาพเป็นตัวแปรสำคัญในการตัดสินใจพึงพอใจในชีวิตเพราะชนิดของบุคลิกภาพที่ต่างกันต้องการระดับของกิจกรรมที่ต่างกันในการที่จะทำให้มีความพึงพอใจในชีวิตสูง ซึ่งบุคลิกภาพที่สามารถอธิบายทฤษฎีนี้ได้คือ “Reorganizers” คือ พยายามที่จะคงไว้ซึ่งวัยกลางคนโดยการค้นหาบทบาทใหม่ๆ เพื่อทดแทนบทบาทที่สูญเสียไป ในการกระทำได้กล่าว ผู้สูงอายุมักจะทำกิจกรรมมากและคงไว้ซึ่งระดับความพึงพอใจในชีวิตสูง “Disengaged” คือ พวกที่เลิกแสดงบทบาทต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ พวกนี้ชอบอยู่เฉย ๆ มากกว่า และมีกิจกรรมอยู่ในระดับต่ำ แต่จะมีความพึงพอใจในชีวิตอยู่ในระดับสูงทฤษฎีนี้ได้มองความมีอายุในลักษณะของสภาวะการปรับตัวของสังคมและบุคลิกภาพของคนที่ว่า ในวัฏจักรแห่งชีวิตของเขามีพลวัตรของสังคมอยู่ในตนเองที่คนจะต้องปรับตัวการยอมรับถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงที่คงให้สมดุล เพื่อความอยู่รอดได้ ในสังคม ซึ่งมีพฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็น คือ มีสุขภาพดียอมรับความเป็นจริง และมีความพึงพอใจในชีวิต แต่ถ้าผู้ที่ประสบปัญหาล้มเหลวในการปรับตัวจะก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพ ไม่ยอมรับความจริงและก่อให้เกิดความซึมเศร้าใจ

2.2.2 ทฤษฎีความปราชัยเรื่อง (Intelligence Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้ชราที่ยังปราชัยเรื่องและคงความเป็นปราชัยอยู่ได้ ก็ด้วยเป็นผู้ที่มีความสนใจสิ่งต่างๆอยู่ มีการค้นคว้าและ

พยายามที่จะเรียนรู้ตลอดเวลา ผู้ที่มีลักษณะเช่นนี้ได้จะต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพดี และมีเงินใช้สอยโดยไม่เดือดร้อนเป็นเครื่องเกื้อหนุน

2.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับความชราด้านสังคมวิทยา เป็นทฤษฎีที่พยายามวิเคราะห์เหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุต้องมีสภาพทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม รวมทั้งยังเป็นทฤษฎีที่พยายามจะช่วยให้ผู้สูงอายุในสังคมมีความสุข ซึ่งจะกล่าวถึงเฉพาะทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพียง 4 ทฤษฎี คือ

2.3.1 ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ความเป็นอยู่ของบุคคลจะถูกกำหนดโดยบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ บุคคลจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและดีเพียงใดขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติตนต่อบทบาทที่ตนกำลังเป็นอยู่ได้เหมาะสมเพียงใด โดยที่อายุจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ในการที่จะกำหนดบทบาทของแต่ละบุคคล ในแต่ละช่วงชีวิตที่ดำเนินไปของ บุคคลนั้น ดังนั้นบุคคลจะปรับตัวต่อความเป็นผู้สูงอายุได้ดีเพียงใด จึงน่าจะขึ้นอยู่กับ การยอมรับ บทบาทในแต่ละช่วงชีวิตที่ผ่านมาของตนเอง อันจะส่งผลไปถึงการยอมรับบทบาททางสังคมที่กำลัง จะมาถึงหรือกำลังจะเปลี่ยนไปในอนาคต ทฤษฎีบทบาทนี้ยังมีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีที่สำคัญอีก 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีกิจกรรม และทฤษฎีการแยกตนเอง

2.3.2 ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า กิจกรรมทางสังคมเป็น แก่นแท้ของชีวิต และจำเป็นสำหรับทุกวัย กิจกรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งนี้เนื่องจากการมีบทบาทที่ดีทางสังคมของผู้สูงอายุ ขึ้นอยู่กับความคล่องแคล่วที่ยังคงอยู่ทัศนคติเกี่ยวกับตนเอง (Self Conception) และเกี่ยวกับโลกซึ่งจะเป็นทัศนคติที่ต้องเพียงไรนั้น เป็นผลมาจากการสังสรรค์ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ทฤษฎีกิจกรรมยืนยันว่าผู้สูงอายุที่สามารถดำรงกิจกรรม ทางสังคมไว้ได้ จะเป็นผู้ที่มีความพึงพอใจในชีวิตสูง มีภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองในด้านบวก กล่าว โดยสรุป ทฤษฎีกิจกรรมเป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าผู้สูงอายุ จะมีชีวิตเป็นสุขได้ควรมียบทบาทหรือกิจกรรม ทางสังคมตามสมควร เช่น การมีงานอดิเรกทำหรือการเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมสมาคม ชมรม เป็นต้น

2.3.3 ทฤษฎีการแยกตนเอง (Disengagement Theory) หรือทฤษฎีไร้ภาระผูกพัน เป็นทฤษฎีที่ปรากฏครั้งแรกในหนังสือชื่อ Growing Old ของ Elaine Coming และ William E. Henry ในปี ค.ศ. 1961 ทฤษฎีนี้กล่าวไว้ว่าเป็นเรื่องธรรมดาและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่ผู้สูงอายุต้องลดกิจกรรม ของตนเองและบทบาททางสังคม เมื่อคนเข้าสู่วัยสูงอายุ ผู้สูงอายุพยายามจะหลีกเลี่ยงหนีความ กดดันและความตึงเครียด โดยการถอนตัวออกจากสังคม ซึ่งเป็นผลจากการที่รู้สึกว่าคุณสมบัติ ความสามารถลดลง นอกจากนี้ยังมีความเชื่ออีกว่าการที่ผู้สูงอายุ ไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมและบทบาท ทางสังคมนั้นเป็นการถอนสภาพและบทบาทของตนเองให้แก่หนุ่มสาว หรือคนที่จะมีบทบาท หน้าที่ได้ดีกว่า ทั้งนี้เพราะความต้องการสูงสุดของสังคม คือ ต้องการทักษะแรงงานใหม่มากกว่าการ

ได้จากผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 70 ปี ขึ้นไปจะคุ้นเคยต่อการไม่เกี่ยวข้องกับสังคมหลังจากที่รู้สึก
 กระวนกระวาย วิตกกังวลและมีความบิบบั่นในช่วงต้น ๆ ในที่สุดผู้สูงอายุจะยอมรับสภาพใหม่คือ
 ไม่เกี่ยวข้อง

2.3.4 ทฤษฎีความพึงพอใจในชีวิต (Life Satisfaction Theory) ทฤษฎีนี้ได้รับการ
 พัฒนาโดย Robert Havighurst, Bernice Neugarten และ Sheldon Tobin ได้ชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่
 ประสบความสำเร็จมีพื้นฐานมาจากการมีความสุขและความพอใจในชีวิต ทั้งในอดีตและปัจจุบัน
 องค์ประกอบที่ชี้ให้เห็นชีวิตที่น่าพอใจมีดังนี้คือ ความสนุกสนาน ความกระตือรือร้นความตั้งใจ
 ความอดทน และการยอมรับในภาระหน้าที่ซึ่งเกิดจากการกระทำของตนเองและบุคคลอื่น การ
 ยอมรับในความสำเร็จของบุคคล การมีแนวความคิดต่อตนเองในทางบวก และความรู้สึกโดยทั่วไป
 มีการแสดงออกอย่างมีความสุขและการมองโลกในแง่ดี

จากที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งในหลายทฤษฎีที่พยายามจะอธิบาย
 ปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับความสูงอายุ แต่จะพบว่าทฤษฎีเหล่านี้ไม่มีทฤษฎีใดที่สามารถอธิบายสาเหตุ
 แห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสภาพทางสังคมของผู้สูงอายุได้ทั้งหมดแต่ทฤษฎี
 เหล่านี้ สามารถที่จะนำมาเป็น กรอบแนวคิดในการเข้าใจสาเหตุแห่งความชราบุคลิกภาพ
 พฤติกรรม รวมทั้งบทบาทและสถานภาพของผู้สูงอายุที่เปลี่ยนแปลงได้

ความเป็นส่วนตัว (Privacy) หรือที่เรียกว่า ความเป็น “Privacy” ซึ่งบาง
 คนเข้าใจว่าเป็นการปิดตัวอยู่ในที่เฉพาะ โดยลำพัง ซึ่งในความเป็นจริงแล้วความเป็นส่วนตัวสามารถ
 แบ่งออกได้เป็นหลายระดับ แม้กระทั่งสวนสาธารณะซึ่งนับว่าเป็นที่รวมของคนหลายกลุ่ม ผู้ใช้แต่ละ
 คนหรือแต่ละกลุ่มก็ต้องการความเป็นส่วนตัว ซึ่งอาจจะไม่เท่ากัน แต่ก็เพราะการพักผ่อนคือ การ
 ทำตัวตามสบายไม่อยู่ในความสังเกตของใคร ระดับของความเป็นส่วนตัวนี้จำแนกออกได้เป็นหลาย
 ระดับดังนี้

ภาวะนิรนาม (Anonymity) ได้แก่ ความรู้สึกเป็นส่วนตัวในกลุ่มคนมากมายที่
 ไม่มีใครรู้จัก โดยที่บุคคลผู้นั้นรู้สึกว่าไม่ได้มีใครสังเกตเห็น หรือสนใจในตัวเขาเลย จะสามารถคิด
 อะไรต่อมิอะไรได้ตามสบาย และรู้สึกถึงความเป็นตัวของตัวเองเต็มที่

ภาวะสำรอง (Reserve) ได้แก่ ความรู้สึกเป็นส่วนตัวในขณะที่อยู่ในที่ที่มี
 คนมากมาย แต่ต่างจากภาวะนิรนามตรงที่ว่าเขาผู้นั้นจะมีพฤติกรรมที่ไม่ให้ความสนใจกับบุคคลรอบ
 ข้างเลย เช่น นั่งหลับตา นั่งหันหลังให้กลุ่มคน นั่งอ่านหนังสือ ยืนอ่านป้ายประกาศ หรือ หยอกล้อ
 กับเด็ก ๆ ฯลฯ

ภาวะอยู่ในกลุ่ม (Intimacy) ได้แก่ ความรู้สึกเป็นส่วนตัวในกลุ่มคนที่ใกล้ชิดสามารถพูดคุยกันได้อย่างเปิดเผย โดยรู้สึกว่าการกลุ่มอื่นๆ ไม่ได้สังเกตเห็นหรือไม่ได้สนใจ รู้สึกคล้ายกับว่ากลุ่มของเขาอยู่กันโดยลำพัง

ภาวะสันโดษ (Solitude) ได้แก่ การอยู่ลำพังอย่างแท้จริง เช่น การอยู่ในห้องส่วนตัว การเข้าฌาน การตกปลาในธรรมชาติ ฯลฯ

ซึ่งเมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วความเป็นส่วนตัวจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อไม่มีการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น หรือกลุ่มอื่นๆ ไม่มีการพูดคุย ไม่ได้ได้รับความสนใจที่เขาปรากฏตัวอยู่ที่นี่ ซึ่งการใช้พื้นที่สวนสาธารณะผู้ใช้ต้องการความรู้สึกสบายๆ เป็นของตัวเอง รู้สึกผ่อนคลาย ซึ่งก็คือความเป็นส่วนตัว (Privacy) ที่ผู้ออกแบบต้องให้ความสนใจกับการสร้างพื้นที่ที่จะให้ความรู้สึกเป็นส่วนตัวแก่ผู้ใช้พื้นที่

3. ความต้องการของผู้ใช้ในด้านบรรยากาศ

ผู้ใช้สวนสาธารณะมีความต้องการในเรื่องบรรยากาศภายในสวน ซึ่งบรรยากาศนั้นควรจะเหมาะสมกับกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น เช่น การเล่นกีฬาควรมีพื้นที่โปร่งโล่ง การนั่งพักผ่อนควรจะให้ความเป็นส่วนตัวได้ดี และมีบรรยากาศของความเป็นส่วนตัว ซึ่งสภาพอากาศโดยรวมควรจะเหมาะสมกับความสบายของมนุษย์ ไม่มีแดดจัด หรือลมพัดแรงจนเกินไป ไม่มีฝุ่น และควันมากเกินไป ไม่มีกลิ่นเหม็นรบกวน ไม่มองเห็นภาพที่ไม่พึงประสงค์ เช่น กองขยะ ความสกปรก น้ำสีก่ำสกปรก เป็นต้น

ในด้านการสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อความสบายของมนุษย์ คนไทยเราไม่นิยมอยู่กลางแจ้ง โดยในเวลากลางวันมักพอใจที่จะอยู่ในพื้นที่ใต้ต้นไม้ ร่มไม้ หรือในศาลา แต่เมื่อไม่มีแดดหรือในเวลาเย็น มักพอใจในพื้นที่โล่งมากกว่า ดังนั้นก่อนการออกแบบผู้ออกแบบจึงควรศึกษาก่อนว่าพื้นที่นั้นๆ จะใช้เวลาใดมากน้อยอย่างไร

บรรยากาศความเป็นส่วนตัวควรมีอยู่ในสวนบ้าง ทั้งนี้เพราะความเป็นส่วนตัวในความหมายที่ใช้ในพื้นที่สาธารณะไม่ได้หมายถึง การแยกตัวออกไปต่างหากเสมอไป แต่ความเป็นส่วนตัวในที่นี้หมายถึง การไม่มีการยุ่งเกี่ยวกับผู้อื่น ได้แก่ การไม่ถูกจ้องมองโดยผู้อื่น การไม่ต้องสังสรรค์กับผู้อื่น การสร้างมุมส่วนตัวให้กับพื้นที่สาธารณะจึงมักจะ ได้แก่ การสร้างพื้นที่แยกออกทางสัญจร เป็นพื้นที่ที่ผู้ใช้สามารถกำหนดขอบเขตของตนได้ โดยไม่ถูกรุกล้ำโดยผู้อื่น ในบางครั้งบรรยากาศความเป็นส่วนตัว ผู้ใช้พื้นที่มีความต้องการมองเห็นผู้อื่นเคลื่อนไหวไปมา ให้เห็นผู้อื่นเคลื่อนไหวไปมาให้เห็น มิใช่เป็นความรู้สึกของการนั่งอยู่คนเดียวหรือนั่งเฉยๆ จากหนังสือ A Visual Approach to Park Design ได้กล่าวถึงไว้ว่าคนที่ใช้พื้นที่สาธารณะส่วนใหญ่มีกิจกรรมที่แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทพอใจจะมองผู้อื่น และพอใจจะให้ผู้อื่นมอง สำหรับคนไทยเรานั้น

กลุ่มที่พอจะให้ผู้อื่นมอง แต่ก็พอได้เห็นบ้าง เช่น กลุ่มวัยรุ่นที่เล่นสเก็ตหรือสเก็ตบอร์ดที่เคยเป็นที่นิยม และจะสะดุดตาผู้อื่นให้หันมามอง และในหนังสือได้ระบุถึงการศึกษาพฤติกรรมการใช้สวสาธารณะในลอนดอนเจอлисพบว่า คนส่วนใหญ่มักจะนั่งหรือยืนพักในลักษณะหันหน้าไปในทิศทางที่มีกิจกรรมบางอย่างเกิดขึ้นอยู่ เช่น ดูคนเล่นกีฬา ดูเด็กเล่น หรือเพียงแต่เห็นคนเดินผ่านไปผ่านมาก็ยังดี เพียงแต่ว่ากิจกรรมนั้นๆ ควรเกิดขึ้นในระยะที่ห่างพอที่เขาจะเป็นเพียงผู้ดูเท่านั้น โดยไม่เป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์

บางทีเหตุผลนี้อาจเป็นสาเหตุที่อธิบายได้ว่า เพราะอะไรการใช้พื้นที่สวนสาธารณะที่มีลักษณะโล่งในประเทศไทยที่สังเกตได้หลายแห่งมักมีผู้ใช้สนามเพื่อการพักผ่อนเฉพาะบริเวณริมๆ ที่ใกล้กับทางสัญจรเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเหตุผลก็คือ เพื่อที่จะได้เห็นกิจกรรมของบุคคลอื่นที่เดินผ่านไปมา

สำหรับสวนสาธารณะกับบรรยากาศธรรมชาติ ถึงแม้ว่าสวนสาธารณะในรุ่นหลังๆ จะมุ่งเน้นไปที่กิจกรรมและพฤติกรรมของผู้ใช้พื้นที่ แต่สวนสาธารณะในความรู้สึกของคนส่วนใหญ่จะนึกถึงบริเวณธรรมชาติที่มี ต้นไม้ ดอกไม้ สนามหญ้า และผืนน้ำ จึงมักมีปัญหว่าสวนสาธารณะมีความจำเป็นจะต้องมีบรรยากาศธรรมชาติบ้างหรือไม่ หรือถ้ามีควรมีนาน้อยเพียงใดจึงจะเรียกว่าเป็นสวนสาธารณะ เพราะบางโครงการมีพื้นที่ขนาดเล็กมาก และต้องใช้เป็นพื้นที่พักผ่อนสาธารณะ กรณีนี้ย่อมเป็นไปได้ที่จะจำลองสภาพธรรมชาติเดิมที่มาจากในพื้นที่นั้นหรือบริเวณอาคาร ในย่านธุรกิจ ก็เป็นไปได้ที่จะมีสนามหญ้ากว้าง เพราะจะมีผู้ใช้ที่หนาแน่น อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีความเชื่ออยู่ว่าการได้เห็นสิ่งที่เป็นธรรมชาติสามารถให้ผลดีกับจิตใจ

3.1 สวนสาธารณะกับความรู้สึกปลอดภัยแก่ผู้ใช้ ความปลอดภัยในการใช้พื้นที่สาธารณะ ทำให้ผู้ใช้เกิดความรู้สึกสบายใจในการใช้สถานที่มากยิ่งขึ้น ความปลอดภัยในสวนสาธารณะจำแนกได้เป็น ความปลอดภัยในด้านร่างกาย และความปลอดภัยจากอาชญากรรม เช่นการไม่ถูกทำร้ายร่างกาย การไม่ถูกชิงทรัพย์ การออกแบบและทำสวสาธารณะ จึงมีความจำเป็นอย่างมากที่ต้องสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นต่อผู้ใช้ใน 2 ส่วนที่กล่าวมา

การจัดสถานที่ให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยในด้านร่างกาย ได้แก่ การใช้โครงสร้างที่มั่นคงแข็งแรง มีการดูแลซ่อมบำรุงสม่ำเสมอ การเลือกวัสดุถูกต้องกับสภาพการใช้สอย สำหรับความปลอดภัยในด้านอาชญากรรม ทำได้โดยพยายามออกแบบพื้นที่ให้สามารถมองเห็น โดยตลอด ไม่มีจุดลับสายตา หากมีความจำเป็นต้องมีบริเวณที่ลึกเข้าไปจากทางสัญจรที่มีคนเดินผ่านไปมาควรพยายามจัดให้มีกิจกรรมที่จะดึงคนเข้าไปในบริเวณนั้น เช่น จัดเป็นซุ้มขายเครื่องดื่ม หนังสือพิมพ์ หรือทำเป็นบริเวณที่ทำการที่มีเจ้าหน้าที่อยู่ประจำ พยายามจัดให้เป็นพื้นที่เปิดโล่งมากที่สุด นอกจากนั้นก็ควรมีการติดตั้งสายไฟให้แสงสว่างเสมอในเวลากลางคืนในเรื่องการเข้าถึง

บริเวณหรือพื้นที่ต่างๆ ในสวนสาธารณะพยายามทำให้เกิดการเข้าถึงได้ง่าย และมีลักษณะเปิดโล่ง เพื่อความปลอดภัย

3.2 ความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ โดยทั่วไปแล้วสวนสาธารณะอาจมีปัญหาในเรื่อง การถูกทำลาย หรือสร้างความเสียหายให้เกิดขึ้นกับอุปกรณ์ต่างๆ โดยขาดสามัญสำนึกในการใช้ เช่น การเขียน หรือสลักตัวหนังสือบนเก้าอี้ไม้ การเล่นฟุตบอลอัดกำแพง ฯลฯ ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ในส่วนหนึ่งสามารถแก้ไขได้ โดยพยายามสร้างไม่ให้เกิดจุดอับ การกระทำต่างๆ สามารถมองเห็นได้ โดยทั้งจากเจ้าหน้าที่ และผู้ใช้สวนคนอื่นๆ ร่วมกัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของในที่นี้ก็หมายถึง การที่ผู้ใช้ รู้สึกว่าสวนสาธารณะแห่งนี้สร้างมาสำหรับทุกคนในชุมชน คนในชุมชนทุกคนเป็นเจ้าของสถานที่ เพราะว่าคนเรามากที่จะดูแลรักษาส่งของที่เป็นของตนเองเป็นอย่างดีเสมอ จึงเชื่อว่าหากผู้ใช้มีความรู้สึกสวนสาธารณะนั้นเป็นของตัวเองหรือเป็นของพวกเขา ดังนั้นเขาก็จะเกิดความหวงแหน และระวังรักษาสวนสาธารณะแห่งนั้นได้เป็นอย่างดี

3.2.1 สำหรับการสร้างความรู้สึกให้ผู้ใช้เกิดความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ อาจเกิดขึ้นได้โดย

3.2.1.1 การใช้เป็นประจำ

3.2.1.2 การมีส่วนร่วมในการออกแบบหรือการสร้าง

3.2.1.3 การใช้รูปแบบที่เป็นไปตามรสนิยม หรือลักษณะเฉพาะของกลุ่มคนที่จะใช้ เช่น มีเครื่องหมายของชุมชนติดอยู่ในบริเวณ หรือ การวางผังและรูปแบบให้เกิดความรู้สึกว่าสวนแห่งนี้เป็นของชุมชนนั้นๆ โดยเฉพาะ เช่น อยู่ติดกับชุมชนและมีทางเข้าต่อเนื่องกับทางสัญจรประจำของชุมชน เป็นต้น หรืออาจสร้างความรู้สึกสวนแห่งนี้มีความสำคัญต่อชุมชน และมีคุณค่ามีเนื้อหาสำหรับผู้ผ่านไป-มา เช่น รูปแบบที่ออกแบบไว้อย่างดีพิเศษ ไม่เหมือนกับที่อื่นๆ ใช้วัสดุพิเศษ การทำพิธีเปิดโดยบุคคลสำคัญ เป็นต้น

3.3 ความรู้สึกในด้านความสวยงาม ความสวยงามของสวนสาธารณะเป็นส่วนสำคัญ ส่วนหนึ่งที่ผู้ออกแบบไม่ควรจะละทิ้ง เพราะความสวยงามของสถานที่ทำให้ผู้ใช้เกิดความรู้สึกสบายใจ และก่อให้เกิดความระมัดระวังในการใช้สถานที่ ไม่ทำให้สถานที่เกิดความเสียหาย แต่ก่อนที่สวนสาธารณะแห่งหนึ่งจะสวยงามได้นั้น โครงสร้างในเรื่องของการใช้งานจะต้องมาก่อนเสมอ รูปแบบที่ส่งเสริมความสวยงามภายในสวน และให้ความงามพื้นฐานเหมือนกันคือ

การจัดองค์ประกอบของสวนสาธารณะ จะต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Unity) หมายถึง องค์ประกอบในเรื่อง รูปร่าง (Shape) สี (Color) เส้น (Line) ผิวสัมผัส (Texture) โดยรวมมีความไปด้วยกันได้ดี คือ ดูภาพรวมแล้ว ทุกส่วนสามารถส่งเสริมซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้ใช้สวนเกิดความสบายใจ

การจัดองค์ประกอบของสวนต้องมีขนาดส่วน (Scale) เป็นอย่างเดียวกันขนาดส่วน (Scale) หมายถึง ขนาดองค์ประกอบที่ใช้เมื่อเปรียบเทียบกับงานโดยรวม ปกติแล้วสวนสาธารณะจะใช้ขนาดสัดส่วนปกติ คือ ขนาดสัดส่วนของมนุษย์ เพราะมนุษย์ต้องเป็นผู้เข้าไปใช้ และต้องการความรู้สึกน่าเกรงขาม มักไม่เหมาะในการนำเอามาใช้งานในสวนสาธารณะ แต่ถ้าสวนมีขนาดใหญ่มากจุดเด่นแต่ละจุดก็ไม่ควรเป็นจุดเดี่ยวกระจายหลายๆจุด ควรสร้างจุดเด่นใหญ่ๆเพียงไม่กี่จุด ซึ่งอาจดูเหมาะสมกับขนาดส่วนของสวนมากกว่า

สวนโดยรวมมีความสะอาดเรียบร้อย มีการดูแลรักษาดี การรักษาความสะอาด และดูแลรักษาบริเวณเป็นงานด้านการจัดการที่ต้องกระทำเป็นประจำทุกวัน

ในด้านการออกแบบ ผู้ออกแบบควรคำนึงถึงความสะดวกของเจ้าหน้าที่ด้วย เช่น คำนึงถึงว่ารถบริการควรเข้าไปถึงจุดใดบ้าง หรือการทำงานบางอย่างมีข้อจำกัดในเรื่องของเครื่องมือ เช่น สนามหญ้าที่เป็นเนินชันกว่ารถตัดหญ้าจะเข้าไปได้เพราะในเรื่องความสะดวก และในการดูแลรักษาสวนถ้าทางสวนมีการทำประจำและสม่ำเสมอ ดูแลเอาใจใส่อย่างดี ผู้ที่เข้ามาใช้จะรู้สึกถึงความสบายใจ ความรื่นรมย์ในการที่เข้ามาใช้สวนในแต่ละครั้ง

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

1. หลักการออกแบบสวนสาธารณะโดยคำนึงถึงผู้ใช้พื้นที่

การจัดสรรกิจกรรมต่างๆลงบนพื้นที่เพื่อให้เกิดความเหมาะสม โดยปกติแล้วผู้ออกแบบต้องเริ่มวิเคราะห์พื้นที่ รายละเอียดโครงการ ซึ่งการวิเคราะห์นั้นช่วยให้ผู้ออกแบบเข้าใจในพื้นที่ได้ดีขึ้น โดยในการวางแผนที่ดีผู้ออกแบบควรคำนึงถึงผู้ใช้พื้นที่เพื่อให้ผู้ใช้เกิดความพึงพอใจ โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

1.1 ผังที่สามารถตอบสนองผู้ใช้พื้นที่ทุกกลุ่ม สามารถทำกิจกรรมที่ตนต้องการได้อย่างดีทั้งความต้องการด้านจิตใจ ด้านร่างกาย ได้แก่ การที่มีพื้นที่พอเหมาะกับกิจกรรมมีสิ่งอำนวยความสะดวกหรืออุปกรณ์สำหรับกิจกรรมนั้นๆ ส่วนทางด้านจิตใจ ได้แก่ การมีบรรยากาศที่เหมาะสมกับกิจกรรม ซึ่งแต่ละบุคคลหรือกลุ่มคนมีความต้องการเฉพาะตัว และความเป็นส่วนตัวในการทำกิจกรรมต่างๆ

1.2 เป็นผังที่สามารถกระจายการใช้พื้นที่ทั่วถึงพื้นที่ การออกแบบผังควรให้ผู้ใช้กระจายและใช้ได้อย่างทั่วถึง ไม่กระจุกตัว หรือแออัดเฉพาะบริเวณใดบริเวณหนึ่ง ซึ่งปกติแล้วสวนสาธารณะแต่ละแห่งจะมีกิจกรรมมากกว่าหนึ่งอย่างขึ้นไป กิจกรรมนั้นควรมีการวางสลับพื้นที่กันไปเพื่อให้รู้สึกว่าการใช้พื้นที่นั้นแน่นและแออัดไปทั้งหมด หรือบางไปทั้งหมด

1.3 เป็นผังที่ให้ความสุนทรียภาพแก่ผู้ที่มาใช้พื้นที่ จึงจำเป็นต้องให้สวนสาธารณะนั้นเกิดความสุขงาม สะอาด มีระเบียบ ให้ผู้ที่ใช้เมื่อเข้ามาแล้วเกิดความสุขสบายใจตลอดไป รังสรรค์สภาพส่วนหนึ่งเกิดจากความมีระเบียบและความสุขงามของพื้นที่ ควรจัดให้มีที่หมายคา ภูมิสัญลักษณ์ (Landmark) ไว้บริเวณที่เหมาะสม เช่น ลานน้ำพุ สะพาน ฯลฯ อันเป็นการแยกความแตกต่างในรายละเอียดของสถานที่และให้ผู้นั้นสามารถใช้เป็นสัญลักษณ์ในการจดจำเส้นทาง แต่ทั้งนี้จึงหะในการวางตำแหน่ง ภูมิสัญลักษณ์ ก็ไม่ควรที่จะให้มีมากมายและวางถี่เกินไป ในเรื่องนี้ต้องอาศัยทักษะพื้นฐานด้านการวางองค์ประกอบศิลปะกับความเข้าใจในมาตราส่วนของพื้นที่

1.4 เป็นผังที่เอื้อต่อการจัดการและการดูแลรักษาในการวางแผนระยะยาว การวางพื้นฐานด้านการจัดการ การวางผังและการออกแบบจึงเป็นสิ่งที่จะมีส่วนช่วยให้งานด้านการจัดการง่ายมากขึ้นและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.5 เป็นผังที่สนับสนุนหลักการของโครงการ สำหรับโครงการที่มีความต้องการเฉพาะ เช่น โครงการที่มีการวางแผนด้านงานอนุรักษ์ธรรมชาติ หรือด้านการให้ความรู้ ซึ่งในปัจจุบันพบว่าบางโครงการมีกิจกรรมนั้นหนาแน่นเกินไปกับโครงการต่างๆเหล่านั้น เช่น พิพิธภัณฑ์ สวนพฤกษศาสตร์ สวนสัตว์ อุทยาน วนอุทยาน ฯลฯ โดยผู้ออกแบบควรศึกษาหลักการของแต่ละโครงการจากลักษณะของผังดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงลักษณะการใช้พื้นที่ในหลายๆด้าน และความรู้สึของผู้ใช้นับว่ามีความสำคัญมากที่ผู้ออกแบบจะต้องคำนึงถึง

1.6 การไม่เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้ใช้พื้นที่ในสวนสาธารณะเราจะพบว่าผู้ใช้สวนสาธารณะโดยมากมักเป็นคนหลายประเภทที่เข้ามาใช้พื้นที่ร่วมกัน จะสังเกตว่ามีคนบางประเภทที่ใช้พื้นที่ร่วมกันได้ แต่บางประเภทไม่สามารถใช้พื้นที่ร่วมกันได้ เช่น กลุ่มวัยรุ่นกับกลุ่มผู้สูงอายุมักจะหลีกเลี่ยงและไม่อยากใช้พื้นที่ร่วมกัน โดยผู้ออกแบบควรจะมีการคำนึงถึงกลุ่มคนที่มาใช้สถานที่มีกลุ่มใดบ้างและแต่ละกลุ่มสนใจกิจกรรมใดและในพื้นที่เดียวกันกลุ่มคนจะใช้พื้นที่ต่อเนื่องกันได้หรือไม่อย่างไร ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มของผู้ใช้พื้นที่สาธารณะ

อนึ่งการใช้พื้นที่สาธารณะ โดยธรรมชาติทางจิตวิทยาของมนุษย์ แต่ละกลุ่มพอใจที่มีพื้นที่ที่เฉพาะตัวเป็นของตนเอง ซึ่งในบางกรณีกลุ่มคนบางกลุ่มสามารถใช้พื้นที่เดียวกันได้

อย่างดีไม่จำเป็นต้องมีการแยกส่วน ผู้ออกแบบควรให้ความสนใจกับเรื่องพฤติกรรมของกลุ่มคนในพื้นที่สาธารณะเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการออกแบบที่ส่งผลดีต่อไป

2. ทฤษฎีทางพฤติกรรมที่ใช้ในการออกแบบ

ทฤษฎีทางพฤติกรรมของกลุ่มคนในที่สาธารณะและการใช้พื้นที่ของมนุษย์นักออกแบบทุกคนทกสาขาควรจะต้องเรียนรู้ ได้แก่ “ทฤษฎีเรื่องพื้นที่เฉพาะตัว” (Personal Space) และ “อาณาเขตการครอบครอง” (Territoriality) เป็นทฤษฎีที่ช่วยมนุษย์กับการใช้งานเชิงจิตวิทยา

พื้นที่เฉพาะตัว (Personal Space) ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์มีฉนวนรอบตัวเองตลอดเวลา ฉนวนที่วุ่นนี้ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตา แต่สามารถสังเกตได้จากการแสดงออกและปฏิกิริยาเวลาที่มีบุคคลอื่นเข้าใกล้ๆ สำหรับปฏิกิริยาในเรื่องพื้นที่เฉพาะตัวของมนุษย์กับมนุษย์สามารถสังเกตได้ เช่น หากมีคนๆหนึ่งนั่งที่ม้านั่งยาวตัวหนึ่งเมื่อมีอีกคนเดินเข้ามานั่งลงในบริเวณม้านั่งตัวเดียวกัน ถ้ามีระยะห่างที่พอเหมาะคนที่นั่งอยู่เดิมจะไม่มีปฏิกิริยาใดๆ และสามารถทำกิจกรรมที่แต่ละคนพอใจอยู่ได้ แต่เมื่อใดที่คนใดคนหนึ่งพยายามย้ายเข้ามานั่งใกล้ๆ คนที่นั่งอยู่เดิมจะเริ่มมีปฏิกิริยานั้น หมายถึง ได้มีการล้ำเข้าไปในฉนวนหรือพื้นที่เฉพาะตัวของคนๆแรกแล้ว ฉนวนดังกล่าวมีอยู่รอบตัวของมนุษย์ทุกคนขนาดนั้นไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่างๆดังนี้

2.1 บุคลิกภาพ เรื่องนี้ถ้าบุคลิกภาพของอีกฝ่ายหนึ่งดูแล้วไม่น่าไว้วางใจหรือดูมีอำนาจเหนือไปกว่าบุคคลนั้นก็อาจทำให้ฉนวนของอีกฝ่ายมีขนาดใหญ่ขึ้นทันที

2.2 สถานการณ์ ถ้าสถานการณ์ที่แต่ละคนมีจุดสนใจร่วมกัน หรือต่างก็กำลังให้ความสนใจกับบางสิ่งบางอย่างอยู่อาจทำให้ฉนวนระหว่างบุคคลเล็กลงชั่วคราวได้

ดังนั้นจึงไม่มีใครสามารถกำหนดขนาดของฉนวนลงไปได้เป็นตัวเลขที่แน่นอน แต่ขนาดของฉนวนเป็นสิ่งที่บ่งบอกระยะห่างของการใช้พื้นที่แต่ละบุคคล ที่จะทำให้แต่ละบุคคลรู้สึกถึงความเป็นส่วนตัวได้ โดยผู้ที่มาใช้พื้นที่สวนสาธารณะแต่ละคนมักต้องการความเป็นส่วนตัวไม่มากนักน้อย เพื่อความรู้สึกผ่อนคลาย ผู้ออกแบบจึงควรจัดระยะห่างระหว่างกิจกรรมต่างๆ เช่น ที่นั่ง เครื่องเล่น โดยคำนึงถึงขนาดของฉนวนเหล่านี้ซึ่งในปัจจุบันผู้ออกแบบมักใช้ประสบการณ์ในเชิงสามัญสำนึกในการกำหนดขนาดฉนวนเหล่านี้ในการออกแบบเพราะยังไม่มีตัวเลขใดอ้างอิงในเรื่องขนาดของฉนวน ดังนั้นการสังเกตการณ์ต่างๆเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดระยะห่างที่กำหนดขององค์ประกอบต่างๆของงานออกแบบ

การมีอาณาเขตครอบครอง (Territoriality) หมายถึงพื้นที่ที่ถูกครอบครองโดยบุคคลหรือกลุ่มคน ยกตัวอย่างเช่น พื้นที่ในสวนสาธารณะมีความรู้สึกถึงการมีอาณาเขตครอบครองได้เช่นเดียวกัน กลุ่มคนที่ใช้พื้นที่บริเวณใดบริเวณหนึ่งเป็นประจำจะทำให้ผู้อื่นรู้สึกว่าเป็นพื้นที่นั้นๆ เป็นของคนนั้นหรือกลุ่มคนนั้นๆ

ในการออกแบบสวนสาธารณะปกติแล้วผู้วางผังหรือผู้ออกแบบมักจะตั้งองค์การหวังการครอบครองพื้นที่แบบชั่วคราวเฉพาะเวลาที่คนนั้นๆหรือกลุ่มคนนั้นๆใช้อยู่ ซึ่งมีความแตกต่างจากเรื่องพื้นที่เฉพาะตัว ที่กล่าวมาแล้ว คือ ไม่ใช่เรื่องของฉนวนเฉพาะตัว แต่เป็นการจับจองบริเวณพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งพื้นที่ที่ถูกจับจองนี้ควรมีบางสิ่งบางอย่างบอกขอบเขตที่แน่ชัด ที่ผู้ใช้รับรู้ได้ถึงขอบเขตของแต่ละกลุ่ม ทำให้ไม่เกิดปัญหาการใช้งานพื้นที่สวนสาธารณะ ดังนั้นการออกแบบและวางผังควรให้ขอบเขตของแต่ละกลุ่มสามารถรับรู้ได้ อาจจะเป็นขอบเขตที่เกิดจากแนวทางเดิน กลุ่มต้นไม้ การเปลี่ยนระดับ การเปลี่ยนลายพื้น ฯลฯ โดยอาศัยศิลปะในการออกแบบที่ไม่ใช่เพื่อความงามอย่างเดียว แต่เพื่อความสบายใจของผู้ใช้พื้นที่

ปัญหาเรื่องกิจกรรมที่ทำในสวนสาธารณะ การพักผ่อนของแต่ละคนมีความต้องการในเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจที่แตกต่างกันออกไป บางคนมานั่งพักผ่อนคนเดียวเงียบๆ หรือบางคนอาจจะมาคุยและสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น บางคนก็ชอบที่จะนั่งพักผ่อนไปรับประทานไป แล้วแต่ความชอบเฉพาะตัว หรือเฉพาะกลุ่ม

แนวทางของการใช้พื้นที่สวนสาธารณะแต่ละแห่งควรจะมาจากลักษณะความต้องการของผู้ใช้ที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบเป็นส่วนใหญ่ สวนสาธารณะขนาดเล็กถึงปานกลางบางแห่งอาจยึดแนวทางดั้งเดิม ได้แก่ สวนสาธารณะต้องมีสนามหญ้า มีร่มไม้ มีสระน้ำ มีดอกไม้ มีความเพียงพอแล้วที่จะเป็นสวนสาธารณะที่ดี

รูปแบบของสวนสาธารณะนั้นได้เคยมีการโต้แย้งกันมาถึงบางสิ่งที่จะมีหรือไม่ควรมีในสวนสาธารณะ ปัจจุบันเราแทบจะหาความแตกต่างระหว่างสวนสาธารณะกับศูนย์พักผ่อนหย่อนใจแทบไม่ได้ อย่างไรก็ตามเป้าหมายการจัดทำสวนสาธารณะก็คือ การจัดทำพื้นที่ภายนอกอาคารให้เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจที่ประชาชนได้ใช้เวลาว่างในการรับอากาศบริสุทธิ์ ได้เปลี่ยนบรรยากาศจากชีวิตประจำวัน ได้มีความสุข สนุกสนาน ได้สงบจิตใจ ได้พลังจิตใจ

กลับคืนมา ไม่ว่ากิจกรรมนั้นๆจะเป็นอะไรก็ตาม ตามความมุ่งหมายของหลักการนันทนาการ (Recreation)

ปัญหาด้านความปลอดภัย เวลาที่มีผู้มาใช้สวนสาธารณะน้อยๆ อาจมีปัญหาเกี่ยวโยงมาถึงเรื่องความรู้สึกปลอดภัย เนื่องจากว่าสวนสาธารณะเป็นพื้นที่โล่ง ผู้คนสามารถเข้าออกได้โดยอิสระ ทำให้ผู้ใช้เกิดความไม่ไว้วางใจว่าอาจมีผู้ประสงค์ร้ายเข้ามาในบริเวณพื้นที่เมื่อใด และในอดีตก็มีข่าวเกี่ยวกับภัยต่างๆ ภายในสวนสาธารณะอยู่บ่อยๆ ทำให้คนส่วนใหญ่มองภาพพจน์ของสวนสาธารณะไปในทางไม่ดี แต่ในปัจจุบันจะสังเกตได้ว่าภัยที่เกิดขึ้นภายในสวนสาธารณะลดน้อยลงไปมาก แต่คนส่วนใหญ่ยังติดภาพพจน์เก่าๆ หากมีผู้ร่วมใช้สถานที่อยู่น้อย ทางสวนควรใช้เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยออกตรวจตราดูแลทุกบริเวณอยู่เสมอ ปัจจุบันการออกแบบพื้นที่สวนสาธารณะได้พยายามลดจุดดับสายตาลง มักใช้ส่วนที่สูงเหนือระดับศีรษะ และใช้กำแพง หรือวัสดุแทนกำแพงที่มีลักษณะสูง เพียงประมาณ 40-50 เซนติเมตร

การควบคุมให้มีทางเข้า-ออกที่จำกัด และมีผู้ควบคุมจุดเข้า-ออกเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ปัญหาอาชญากรรมหรือภัยภายในสวนเกิดขึ้นยาก เนื่องจากหลบพ้นจากบริเวณได้ลำบากขึ้น แต่มีสวนสาธารณะน้อยแห่งที่จะจำกัดทางเข้า-ออกได้ เพราะจุดประสงค์ของสวนสาธารณะคือต้องการให้บุคคลทั่วไปที่ต้องการใช้สวนสาธารณะเดินเข้า-ออกได้สะดวกจากหลายๆ ด้าน นอกจากนี้การให้แสงสว่างในเวลาค่ำคืนช่วยให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยในเวลากลางคืนเพราะเนื่องจากในวันธรรมดา มักมีผู้ทำงานมาใช้สวนสาธารณะตั้งแต่ช่วงเย็นถึงค่ำ จึงจำเป็นต้องมีไฟฟ้าแสงสว่างที่พอเพียงให้กับผู้ใช้ เพื่อให้ผู้ใช้อยู่ในบริเวณได้อย่างสบายใจ

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวกับสวนสาธารณะที่สามารถรองรับกลุ่มผู้ใช้งานทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการยังเป็นเรื่องที่ไม่ได้รับการสนับสนุนในประเทศไทยเท่าที่ควรทำให้งานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นหาได้ยากผู้วิจัยจึงยกตัวอย่างกรอบแนวคิดในการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในกรณีผู้ใช้สวนสาธารณะคือสิ่งอำนวยความสะดวกและกิจกรรมที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

(ร่าง) คู่มือปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม การออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคน (Universal Design Code of Practice) ฉบับ พ.ศ.2551 โดย สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ มุมมองจากข้อจำกัดของคนทุกกลุ่มวัยและแนวทางแก้ไข ที่จำแนกประเภทออกเป็น 1. ผู้ใช้รถเก้าอี้ล้อ (Wheelchair) 2. ผู้มีความจำกัดในการเดิน 3. บุคคลผู้มีความจำกัดในการใช้แขนหรือมือ 4. ผู้มีความพิการทางสายตา 5. ผู้มีปัญหาเกี่ยวกับการมองเห็น 6. ผู้ที่มีปัญหาทางการได้ยิน คณะผู้จัดทำได้จัดทำ สัญลักษณ์เพื่ออธิบายว่าสภาพแวดล้อม หรืออุปกรณ์เหล่านั้นเหมาะสมกับประชากรกลุ่มไหนอย่างไร การออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) ครอบคลุมงานออกแบบสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ เด็ก สตรีมีครรภ์ โดยงานออกแบบมีขอบเขตตั้งแต่การออกแบบชุมชนเมือง (Urban Design) การออกแบบสถาปัตยกรรม (Architecture Design) การออกแบบตกแต่งภายใน (Interior Design) และการออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product Design) สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ครอบคลุมกิจกรรมทุกประเภท เช่น การทำงาน การอยู่อาศัย การพักผ่อนและการใช้ชีวิตปกติของคนทุกๆ ไป ทั้งพื้นที่ในเมือง และนอกเมือง ทั้งที่เป็นอาคาร สถานที่ ระบบขนส่งมวลชน อุปกรณ์ เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ

(วัชร น้อยพิทักษ์ 2536) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อสิ่งอำนวยความสะดวกการให้บริการและรูปแบบการใช้ประโยชน์ในสวนสาธารณะ ศึกษากรณีผู้มาใช้สวนสาธารณะในกรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าสิ่งอำนวยความสะดวกในการให้บริการมีคุณภาพที่เหมาะสมแล้ว ได้แก่ สนามหญ้า ทางเท้า ถนน สวนหย่อม เป็นต้น ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เพียงพอและไม่เหมาะสม ได้แก่ เอกสารแผ่นพับ โทรศัพท์ เป็นต้น สำหรับรูปแบบการใช้ประโยชน์ พบว่า การนั่งพักผ่อน การเดินเล่น การชมทิวทัศน์ การอ่านหนังสือ การวิ่งออกกำลังกายเป็นรูปแบบที่ประชาชนใช้ร่วมกิจกรรมมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ นอกจากนี้ ผู้ที่มาพักผ่อนลักษณะส่วนบุคคลและลักษณะทางสังคมที่แตกต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นด้านปริมาณและคุณภาพสิ่งอำนวยความสะดวก การให้บริการและรูปแบบการใช้ประโยชน์แตกต่างกัน

(ไครรัตน์ จารุทัศน์ 2550) มาตรฐานที่พักอาศัยของผู้สูงอายุไทย ได้ทำการสำรวจผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่อยู่ในสถานสงเคราะห์คนชราของรัฐ คลินิกผู้สูงอายุในโรงพยาบาล และชมรมผู้สูงอายุภาคเอกชน กระจายอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ รวม 404 ตัวอย่าง โดยสำรวจตั้งแต่การวัดขนาดร่างกายและการทดลองใช้อุปกรณ์ต่างๆ ที่ติดตั้งภายนอกและ

ภายในอาคาร ตลอดจนสภาพทั่วไปของผู้สูงอายุจากการสำรวจสภาพทั่วไปพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นโรคเกี่ยวกับกระดูก/ข้อ/กล้ามเนื้อ/เอ็น รองลงมาคือ โรคความดันโลหิตสูง และผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาการมองเห็นมากที่สุดส่วนอุบัติเหตุที่พบในรอบ 1 ปี ที่ผ่านมามีน้อยที่สุด คือ การหกล้ม

จากการให้ผู้สูงอายุทดลองใช้อุปกรณ์ชิ้นต่างๆ ซึ่งแยกเป็นอุปกรณ์นอกอาคารและในอาคาร คณะวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุต้องการใช้อุปกรณ์ที่มีความปลอดภัย และไม่ยุ่งยากที่จะใช้งาน มีตัวอย่าง ดังนี้

ราวจับทั่วไป ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เลือกราวจับที่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 4.5 เซนติเมตร และมีระดับที่สูงจากพื้น 0.8 เมตร สำหรับวัสดุที่ใช้ทำราวจับส่วนใหญ่เลือกสแตนเลส ความสูงลูกตั้งบันได ส่วนใหญ่เลือกที่ความสูง 130 มิลลิเมตร ซึ่งถือว่าต่ำกว่าที่ระบุในร่างกฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชราในอาคารที่กำหนดให้ความสูงไม่เกิน 150 มิลลิเมตร เป็นข้อสังเกตว่ามาตรฐานที่กำหนด อาจใช้ไม่ได้กับผู้สูงอายุชาวไทยเนื่องจากความแตกต่างด้านสรีระ และความสามารถทางร่างกายของผู้สูงอายุและผู้พิการแตกต่างกัน

ราวจับในห้องน้ำบริเวณโถส้วม ผู้สูงอายุเลือกราวติดพื้น 2 ข้างมากที่สุด

สวิทช์ไฟฟ้า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เลือกสวิทช์ที่มีลักษณะอย่างเดียวกับสวิทช์ที่พบเห็นได้ทั่วไป มีขนาดไม่ใหญ่มากนัก แสดงว่าผู้สูงอายุเลือกใช้อุปกรณ์ที่คุ้นเคยอยู่แล้ว

ปลั๊กไฟฟ้า ที่เลือกมากที่สุดคือ ปลั๊กที่มีสวิทช์หลายช่อง

โถสุขภัณฑ์ จากการสำรวจพบว่า ผู้สูงอายุที่เลือกโถสุขภัณฑ์แบบสูงและแบบต่ำ มีจำนวนใกล้เคียงกัน

การใช้สี สีของตัวอักษรที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มองเห็นชัดเจนมากที่สุดคือ ตัวอักษรสีน้ำเงินบนพื้นสีขาว ส่วนการเลือกสีขาว-ดำ พบว่าความชัดเจนในการมองเห็นคือ อักษรสีดำพื้นสีขาว

ก๊อกน้ำ รูปแบบของก๊อกน้ำ ก่อนข้างจะกระจายการเลือกแบบ แต่แบบที่เลือกมากที่สุดคือ แบบปิดไปด้านข้าง

ทางลาด ส่วนใหญ่เลือกความชันระดับ 9 องศา

ลูกบิดประตู ผู้สูงอายุเลือกแบบมีร่องมากที่สุด

มือจับประตู แบบที่เลือกมากที่สุด คือแบบที่มีก้านจับและมือ ไม่ลื่นหลุดได้ง่าย

กลอนประตู แบบที่ผู้สูงอายุเลือกมากที่สุด คือ แบบที่มีกลไกในการล็อกที่
ค่อนข้างซับซ้อนมากกว่าแบบอื่น

พื้นถนนในที่พัก ส่วนใหญ่เลือกคอนกรีตผิวหยาบมากที่สุด

พื้นชานบ้านหรือระเบียง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เลือกทรายล้างมากที่สุด

พื้นทางเดินเท้า กรวดล้างคือวัสดุที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่าเหมาะสมกับ
ทางเดินเท้ามากที่สุด

ลานกิจกรรม เช่น ลานกิจกรรมที่ใช้ออกกำลังกาย ผู้สูงอายุเลือกพื้นทรายล้าง
มากที่สุด

พื้นผิวที่ให้ความรู้สึกปลอดภัยในการเดิน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เลือกทรายล้าง

พื้นผิวที่ให้ความรู้สึกเดินสบาย พื้นผิวที่เหมาะสมที่สุดคือ ทรายล้าง

พื้นผิวที่ให้ความรู้สึกสวยงาม ผู้สูงอายุเลือกพื้นผิวหินอ่อนมากที่สุด

พื้นผิวที่เป็นบล็อกปูถนน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เลือกใช้คอนกรีตผิวหยาบ
ที่สุด

รั้ว ความสูงของรั้วที่เลือกมากที่สุดอยู่ที่ 1.20 เมตร

เก้าอี้ ผู้สูงอายุเห็นว่าชุดเก้าอี้ไม้ที่มีพนักพิงเหมาะสมในการใช้ที่สุด

คณะผู้วิจัยได้เสนอแนะให้สำนักมาตรฐานอุตสาหกรรม (สมอ.) จะต้องปรับปรุงข้อมูล
สรีระร่างกายกลุ่มผู้สูงอายุไทยให้ทันสมัยเป็นระยะๆ ปัจจัยที่มีผลทำให้ข้อมูลที่ได้มีความเหมือน
หรือต่างกัน ส่วนระดับของข้อมูลการทดสอบอุปกรณ์ สามารถใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ
สภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยนำข้อมูลการวัดสรีระร่างกายผู้สูงอายุมาเปรียบเทียบกับก่อนการใช้งาน
และข้อมูลระยะมาตรฐานในการออกแบบเป็นระยะมาตรฐานแนะนำ เพื่อประกอบในการออกแบบ

จากการรวบรวมข้อมูลต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องจะพบว่าการออกแบบสวนสาธารณะ
ระดับชุมชนนั้นจะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้ตั้งแต่สถานภาพ วัย ไปจนถึงกิจกรรมอันจะ
เกิดขึ้นบริเวณพื้นที่สวนสาธารณะนั้นๆ อีกทั้งกลุ่มผู้ใช้งานสวนสาธารณะระดับชุมชนผู้ใช้ส่วนมาก
จะเป็นผู้ใช้กลุ่มเดิมๆเป็นประจำคือคนในพื้นที่เป็นหลัก และเนื่องจากกรณีศึกษาสวนรมณีนามี

กลุ่มผู้ใช้ที่เป็นกลุ่มที่ต้องมีความระมัดระวังมากที่สุดคือกลุ่มผู้สูงอายุเนื่องจากเป็นกลุ่มที่ร่างกายมีประสิทธิภาพน้อยที่สุด อีกทั้งกลุ่มผู้สูงอายุที่ใช้งานสวนรมณีนามีจำนวนค่อนข้างมากดังนั้นการออกแบบกิจกรรม พื้นที่แต่ละกลุ่มกิจกรรม ความเชื่อมต่อของกิจกรรม รวมทั้งการแบ่งแยกพื้นที่กิจกรรมที่มีความขัดแย้งกันออกจากกันต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกและเป็นการป้องกันอันตรายอันเกิดจากการใช้พื้นที่สวนสาธารณะอีกด้วย

บทที่ 3

การดำเนินงานวิจัย

ขั้นตอนในการเก็บข้อมูลมีสาระสำคัญ คือ วิธีที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ลักษณะข้อมูล และการเลือกข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ และหลักการใดที่มีความถูกต้องน่าเชื่อถือได้มากที่สุดเพียงใด

วิธีที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

1. เนื้อหางานวิจัยภาคเอกสาร

เริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิดในการออกแบบการวางแผน ความมุ่งหมายของลักษณะสวนสาธารณะระดับชุมชนในกรุงเทพมหานคร รวมไปถึงทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสวนสาธารณะ และผู้สูงอายุ เพื่อเป็นข้อเสนอแนะลักษณะที่เหมาะสมของกิจกรรม การวางแผนที่กิจกรรมภายในสวนสาธารณะระดับชุมชนที่มีผู้ใช้งานเป็นผู้สูงอายุต่อไป

2. ขั้นตอนในการศึกษาภาคเอกสาร

การกำหนดหัวข้อในการศึกษาและปัญหาที่เกี่ยวข้อง โดยที่งานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาเรื่องผู้ใช้งานที่เป็นผู้สูงอายุที่ใช้งานในสวนสาธารณะระดับชุมชนเป็นหลัก ดังนั้นจุดมุ่งหมายจึงเน้นไปในเรื่องของการเข้าถึง กิจกรรม พื้นที่ใช้สอยอีกทั้งยังต้องคำนึงถึงความเป็นมาของพื้นที่เดิมอีกด้วย

2.1 ความสำคัญของปัญหา จากที่กล่าวไว้ข้างต้น ปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อการใช้งานพื้นที่สวนสาธารณะระดับชุมชน ที่น่าสนใจคือกลุ่มผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่ชอบติดอยู่กับบ้าน จึงเป็นกลุ่มที่ออกมาใช้พื้นที่ว่างในละแวกบ้านบ่อยครั้งในระยะเวลาที่สามารถเดินได้ถึงเฉลี่ยประมาณ 300 เมตร ระยะทางนี้จะเพิ่มขึ้น ถ้าส่วนนั้นๆ มีการดูแลเอาใจใส่และมีพื้นที่เพียงพอในการออกกำลังกาย สวนสาธารณะของผู้ใช้มิได้มุ่งหวังเพียงเพื่อออกกำลังกายเพียงอย่างเดียว แต่เพื่อการสังสรรค์ พบปะพูดคุยกับเพื่อนและผู้ใช้งานคนอื่นๆ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงได้ตั้งคำถามการวิจัย มุ่งเน้นไปในเรื่องของกิจกรรม และพื้นที่ที่สามารถรองรับกิจกรรมต่างๆที่อาจจะสัมพันธ์หรือขัดแย้งกันเป็นสำคัญ

2.2 คำถามในการวิจัย

2.2.1 พื้นที่รองรับกิจกรรมมีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุหรือไม่ ?

2.2.2 ลักษณะทางกายภาพและการออกแบบเหมาะสมและสามารถรองรับกิจกรรมการใช้งานหรือไม่ ?

จากความสำคัญของปัญหา หลักการ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยงานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาเรื่องผู้ใช้งานที่เป็นผู้สูงอายุที่ใช้งานในส่วนสาธารณะระดับชุมชนเป็นหลัก ดังนั้นจุดมุ่งหมายจึงเน้น กิจกรรม พื้นที่ใช้สอยอีกทั้งยังต้องคำนึงถึงความเป็นมาของพื้นที่เดิม ผลของการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชนที่มีผู้สูงอายุใช้งานได้ต่อไป

2.3 ขั้นตอนในการวิจัยเพื่อมุ่งหาคำตอบของคำถามในการวิจัย โดยการกำหนดขอบเขตของพื้นที่ศึกษา การกำหนดพื้นที่ศึกษา การสำรวจภาคสนามสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย แล้วทำการการวิเคราะห์ข้อมูล จากนั้นจึงสรุปเป็นข้อเสนอแนะต่อไป

เกณฑ์และเหตุผลในการเลือกพื้นที่ศึกษา

1. เกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ศึกษา

1.1 ลักษณะสวนสาธารณะชุมชน (Community Park) เป็นสวนสาธารณะที่อยู่ใกล้บริเวณที่พักอาศัยและสามารถเข้าถึงได้ง่ายการเข้าถึงโดยการเดินหรือจักรยานเป็นสำคัญ สิ่งสำคัญในการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชนต้องออกแบบอย่างรอบคอบในเรื่องการจัดแบ่งพื้นที่และคำนึงถึงจิตวิทยาและพฤติกรรมในการใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกันและอีกทั้งยังมีขนาดไม่กว้างใหญ่มากนัก

1.2 กลุ่มผู้ใช้งานสวนสาธารณะที่จะนำมาศึกษามีกลุ่มผู้ใช้งานเป็นผู้สูงอายุอยู่เป็นจำนวนมากจากการสำรวจภาคสนามเบื้องต้นสวนรมณีนาคจะพบเห็นผู้สูงอายุเข้ามาใช้งานอยู่เป็นประจำทั้งการมาเพื่อออกกำลังกาย พักผ่อนหย่อนใจ หรือแม้กระทั่งการเข้ามาพบปะสังสรรค์กัน

1.3 กิจกรรมที่มีความหลากหลายทำให้สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่างๆได้

วิธีการเก็บข้อมูล

1. การสังเกตการณ์ (Observation)

การใช้งานสวนสาธารณะที่คาดว่าจะมีผู้สูงอายุใช้งานมากที่สุด รวมถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้น ผู้สังเกตการณ์ใช้วิธีสังเกตการณ์และบันทึกตำแหน่งลงบนแผนที่ รวมทั้งการถ่ายภาพด้วยกล้อง เพื่อประเมินกิจกรรมที่เกิดขึ้นในเบื้องต้น รวมทั้งเป็นข้อมูลที่ใช้ในการทำแบบสอบถามเพื่อทราบความต้องการและความคิดเห็นของผู้ใช้งานอีกด้วย

1.1 เริ่มสังเกตการณ์ทางกายภาพของพื้นที่โดยรวมเพื่อเริ่มวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้น

1.2 สังเกตกิจกรรมของผู้สูงอายุเพื่อประเมินการใช้พื้นที่ในเบื้องต้นเพื่อนำไปวิเคราะห์ในการออกแบบแบบสอบถามและสัมภาษณ์ประเด็นข้อสงสัยต่างๆ

2. การใช้สอบถามและการสัมภาษณ์

การใช้สอบถามและการสัมภาษณ์ โดยสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้สูงอายุในพื้นที่สวนรมณีนาดโดยแบบสอบถามจะถามในเรื่องดังต่อไปนี้

2.1 การใช้งานสวนสาธารณะ โดยมุ่งหมายเพื่อประเมินความต้องการของผู้ใช้งานสวนสาธารณะที่เป็นผู้สูงอายุว่ามีความต้องการกิจกรรมประเภทใดบ้างและแต่ละประเภทมีความต้องการมากน้อยอย่างไร

2.2 ปัญหา/อุปสรรคที่เกิดขึ้นในปัจจุบันในสวนรมณีนาด ทั้งความขัดข้องรบกวนรวมทั้งกิจกรรมที่คาดว่าจะอาจทำให้เกิดอันตรายต่อกลุ่มผู้สูงอายุได้

2.3 สัมภาษณ์เพื่อทราบทัศนคติและความต้องการในการใช้สวนสาธารณะ

ตารางที่ 3 ตารางแสดงการเก็บข้อมูลสวนรมณีนาด

วัน	เวลา		
	8.00-11.00	11.00-17.00	17.00-19.00
พุธ 8/04/53	-	สังเกตการณ์	-
เสาร์ 10/04/53	สังเกตการณ์	-	สังเกตการณ์
จันทร์ 19/04/53	-	-	สังเกตการณ์+ แบบสอบถาม
พุธ 21/04/53	-	-	สังเกตการณ์+ แบบสอบถาม
ศุกร์ 23/04/53	-	-	สังเกตการณ์+ แบบสอบถาม
เสาร์ 24/04/53	-	-	สังเกตการณ์+ แบบสอบถาม
อาทิตย์ 24/04/53	-	-	สังเกตการณ์+ แบบสอบถาม

การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มตัวอย่างและประชากรเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาประชากรที่เป็นผู้สูงอายุที่เข้ามาใช้พื้นที่สวนรมณีนาด การสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบง่าย (simple random sampling) โดยแจกแบบสอบถามเมื่อเจอกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุภายในพื้นที่สวนรมณีนาด

2. ช่วงวันเวลาในการเก็บข้อมูล

จากการสำรวจความคิดเห็นของชาวกรุงเทพมหานครของ (พงษ์ไพบุรย์ ศีลาวราเวทย์ , 2528: 25) จำนวนผู้ใช้งานสวนสาธารณะในช่วงเย็นมากที่สุด 50% รองลงมาคือช่วงเช้า 30 % และกลางวัน 20% ดังนั้นช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลจึงเลือกช่วงเย็นที่มีผู้ใช้งานสูงสุด

วันที่ทำการเก็บข้อมูลจะเก็บในช่วงวันธรรมดาจะสุ่มช่วงต้นสัปดาห์ กลางสัปดาห์ และปลายสัปดาห์ คือ วันจันทร์ วันพุธและวันศุกร์ตามลำดับส่วนวันหยุดราชการจะเก็บทั้งสองวัน คือ วันเสาร์และวันอาทิตย์ รวมทั้งสิ้น 5 วัน

3. การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง

โดยวิเคราะห์จากจำนวนผู้ที่ใช้สวนรมณีนาด ข้อมูลจากกองสวนสาธารณะ กรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 4 จำนวนผู้เข้ามาใช้สวนรมณีนาด

วัน	จำนวนคน/วัน
วันธรรมดา	1,200
วันหยุดราชการ	1,800

ที่มา : กองสวนสาธารณะ, วันต้นไม้ประจำปีแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2532), 31.

จากสถิติจำนวนผู้ใช้งานนำมาคำนวณปริมาณผู้ใช้งานทั้งหมดในช่วงที่เก็บข้อมูลได้
คือ

ตารางที่ 5 ปริมาณผู้ใช้งานทั้งหมดในสวนรมณีนาดช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล

วัน	จำนวน (คน)
วันจันทร์	1,200
วันพุธ	1,200
วันศุกร์	1,200
วันเสาร์	1,800
วันอาทิตย์	1,800
รวม	7,200

จากสถิติผู้ใช้งานภายในสวนรมณีนาดที่เป็นผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนประมาณ 4.1%ของ (ปริญา ฅยแสง, 2540) ดังนั้นจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่เป็นผู้สูงอายุในช่วงเวลาที่ต้องการเก็บข้อมูลมีจำนวน 295.2 คน

ตารางที่ 6 ขนาดของกลุ่มตัวอย่างของเครซี่และมอร์แกน ที่ระดับความเชื่อมั่น95%

ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
10	10	120	92	500	217
20	19	140	103	600	234
30	28	160	113	700	254
40	36	180	123	1000	278
50	44	200	132	1500	306
60	52	250	152	2000	322
70	59	300	169	5000	357
80	66	360	186	10000	370
90	73	400	196	50000	381
100	80	460	210	100000	384

ที่มา : Robert V. Krejcie and Earle W. Morgan, Education and Psychological Measurement (n.p., 1970), 608-609

ขนาดกลุ่มเป้าหมายมีจำนวน 295.2 คน ดังนั้นขนาดของกลุ่มตัวอย่างจึงมีจำนวน 169 ตัวอย่าง โดยแบ่งการแจกแบบสอบถามออกเป็น 5 วันตามวันเวลาข้างต้น โดยแจกประมาณวันละ 35 ตัวอย่าง โดยการแจกแบบสอบถามพร้อมทั้งสัมภาษณ์ทัศนคติของผู้ใช้งานสวนรมณีนาด

หลักการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ โดยใช้วิธีทางสถิติเพื่อศึกษาความต้องการในกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในส่วนสาธารณะระดับชุมชนกรณีศึกษาสวนรมณีนาดเพื่ออภิปรายผลและมุ่งหาคำตอบของการวิจัย เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาเป็นข้อเสนอแนะในการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชนต่อไป

1. วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม ข้อมูลทางกายภาพ สภาพการใช้งาน กิจกรรมที่เกิดขึ้นในจุดต่างๆ โดยวิเคราะห์จากผังกิจกรรมที่ได้ทำการเก็บข้อมูลเบื้องต้น
2. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจะนำมาแปลผลโดยสถิติร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายข้อมูลและแจกแจงความต้องการกิจกรรมต่างๆเพื่อการอภิปรายผลที่สะดวกและง่ายต่อการทำความเข้าใจของผู้ที่ต้องการศึกษา รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้งานเพื่อนำเสนอในรูปแบบข้อเสนอแนะในการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชน
3. วิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตการณ์ แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เพื่อหาความสัมพันธ์ของกิจกรรมที่เกิดขึ้นและการใช้พื้นที่สวนรมณีนาดเพื่อวิเคราะห์หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อที่สามารถหาข้อเสนอแนะในการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชนให้รองรับการใช้งานของผู้สูงอายุได้

การวิเคราะห์โดยมุ่งหาคำตอบของการวิจัยโดยการอ้างอิงข้อมูลเชิงทฤษฎีสนับสนุนเพื่อพิจารณากิจกรรมและความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่างๆที่เหมาะสมกับสวนสาธารณะระดับชุมชน โดยพิจารณาข้อมูลจากการสังเกตการณ์เบื้องต้นควบคู่ไปกับข้อมูลที่ได้จากการแจกแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางในการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชนต่อไป

สรุปผล

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกประเภทกิจกรรมและความต้องการจะแจกแจงในลักษณะตารางแสดงผลเป็นร้อยละเรียงตามความต้องการมากที่สุดไปหาน้อยสุด ส่วนที่สองคือประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากข้อบกพร่องของพื้นที่รวมทั้งกิจกรรมที่ขัดแย้งกันนำเสนอที่ละประเด็นพร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางที่สอดคล้องกับทฤษฎีและความคิดเห็นของผู้ใช้งานสวนรมณีนาคที่เป็นผู้สูงอายุ โดยนำเสนอ ดังนี้

1. สรุปประเภทของกิจกรรม แจกแจงเป็นตารางเพื่อแสดงความต้องการของกิจกรรมประเภทต่างๆ เพื่อความง่ายต่อการทำความเข้าใจ
2. สรุปประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ในสวนสาธารณะระดับชุมชนกรณีศึกษาสวนรมณีนาค โดยแจกแจงเป็นข้อๆ และสรุปผลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างภายในสวนรมณีนาคอีกด้วย
3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยหลังจากการแจกแจงกิจกรรม และปัญหาที่พบภายในสวนรมณีนาคผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิดในการแก้ปัญหาเบื้องต้นเพื่อสร้างความสอดคล้องกับกิจกรรมที่กลุ่มเป้าหมายต้องการต่อไป

บทที่ 4

ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

เกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ศึกษา

1. สวนสาธารณะระดับชุมชน (Community Parks)

เนื่องจากสวนสาธารณะระดับชุมชนมีพื้นที่การให้บริการ ไม่กว้างนักอีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อชุมชนนั้นๆ อีกทั้งความหนาแน่นของการใช้งานค่อนข้างสูงกว่าสวนสาธารณะระดับอื่นๆ

2. กลุ่มผู้ใช้งานสวนสาธารณะ

กลุ่มผู้ใช้งานสวนสาธารณะที่จะนำมาศึกษามีกลุ่มผู้ใช้งานเป็นผู้สูงอายุอยู่เป็นจำนวนมากจากการสำรวจภาคสนามเบื้องต้นสวนรมณีนาคจะพบเห็นผู้สูงอายุเข้ามาใช้งานอยู่เป็นประจำทั้งการมาเพื่อออกกำลังกาย พักผ่อนหย่อนใจ หรือแม้กระทั่งการเข้ามาพบปะสังสรรค์กัน

3. ขนาดพื้นที่

พื้นที่มีขนาดพอที่สามารถรองรับกิจกรรมได้หลากหลายซึ่งสวนสาธารณะระดับชุมชนที่จะนำมาศึกษามีขนาดประมาณ 20-40 ไร่ ตามเกณฑ์ของกองสวนสาธารณะ กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 1 สวนรมณีนาค

ตำแหน่งที่ตั้ง

พิจารณาพื้นที่เขตพระนครซึ่งเป็นเขตอาศัยหนาแน่นมากจะพบสวนสาธารณะระดับชุมชนอยู่สองแห่งคือ สวนรมณีนาถและสวนสราญรมย์ ซึ่งเข้าข่ายสวนสาธารณะระดับชุมชน

1. สวนรมณีนาถ

สวนรมณีนาถ มีพื้นที่ 29 ไร่ 3 งาน 72 ตารางวา ตั้งอยู่บริเวณแขวงสำราญราษฎร์ มีการอนุรักษ์พื้นที่บางส่วนไม่ว่าจะเป็นลูกเกาจนกระทั่งแนวกำแพงเดิมแต่เนื่องด้วยพื้นที่ส่วนอนุรักษ์เป็นเพียงบางส่วนเท่านั้นทำให้สามารถออกแบบให้รองรับกิจกรรมที่หลากหลายรวมทั้งสวนอนุรักษ์ไว้ยังช่วยส่งเสริมคุณค่าและโครงสร้างต่างๆยังช่วยสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมกับการเป็นสวนสาธารณะระดับชุมชนอีกด้วย

ภาพที่ 2 สวนรมณีนาถ

ที่มา : สำนักงานสวนสาธารณะกรุงเทพมหานคร, สวนรมณีนาถ [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 8 พฤษภาคม 2553, เข้าถึงได้จาก <http://203.155.220.217/office/ppdd/publicpark/thai/park03.php>

2. สวนสาธารณะ

สวนสาธารณะ มีพื้นที่ 23 ไร่ ตั้งอยู่บริเวณแขวงพระบรมมหาราชวัง มีข้อจำกัดในการออกแบบหลายประการเนื่องจากอยู่ในเขตพระราชวังเดิม

ภาพที่ 3 สวนสาธารณะ

ที่มา : สำนักงานสวนสาธารณะกรุงเทพมหานคร, สวนสาธารณะ [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 3 พฤษภาคม 2553. เข้าถึงได้จาก <http://203.155.220.217/office/ppdd/publicpark/thai/park03.php>

ตำแหน่งสวนสาธารณะระดับชุมชนบริเวณเขตพระนคร

1. สวนรมณีนาถ

2. สวนสราญรมย์

แผนผังที่ 1 แผนที่เขตพระนคร

ที่มา : Google map, แผนที่เขตพระนคร [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 8 พฤษภาคม 2553. เข้าถึงได้จาก

<http://maps.google.co.th/maps?hl=th&q=แผนที่+กรุงเทพ+เขต+พระนคร&ie=UTF8&hq=&hncar=เขตพระนคร&gl=th&ci=zj7mS8uDI5S5rAcEk9jxAg&ved=0CBsQ8gEwAA&ll=13.752391,100.502501&spn=0.044686,0.117245&z=14&pw=2>

แผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภทท้ายกฎกระทรวง
ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร
พ.ศ. ๒๕๔๙

เครื่องหมาย

๑. เขตสีเหลือง	สีเหลือง	ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย	_____	แนวเขตวัดโบราณ
๒. เขตสีส้ม	สีส้ม	ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง	_____	เขตจังหวัด
๓. เขตสีน้ำตาล	สีน้ำตาล	ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก	_____	เขตอำเภอ เขตกิ่งอำเภอ เขตชลประทาน
๔. เขตสีแดง	สีแดง	ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม	_____	ถนนเดิม
๕. เขตสีม่วง	สีม่วง	ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม	_____	ถนนเดิมขยาย
๖. เขตสีน้ำเงิน	สีน้ำเงิน	ที่ดินประเภทคลังสินค้า	_____	ถนนโครงการ
๗. เขตสีเขียว	สีเขียว	ที่ดินประเภทเกษตรกรรม	_____	โครงการทางพิเศษ
๘. เขตสีน้ำเงิน	สีน้ำเงิน	ที่ดินประเภทอนุรักษ์และเกษตรกรรม	_____	ทางรถไฟสายตะวันออก
๙. เขตสีน้ำเงิน	สีน้ำเงิน	ที่ดินประเภทอนุรักษ์	_____	โครงการรถไฟสายตะวันออก
๑๐. เขตสีน้ำเงิน	สีน้ำเงิน	ที่ดินประเภทราชการ	_____	ทางรถไฟ
๑๑. เขตสีน้ำเงิน	สีน้ำเงิน	ที่ดินประเภทราชการ	_____	สะพาน
๑๒. เขตสีน้ำเงิน	สีน้ำเงิน	ที่ดินประเภทราชการ	_____	แม่น้ำ คลอง ห้วย
๑๓. เขตสีน้ำเงิน	สีน้ำเงิน	ที่ดินประเภทราชการ	_____	แนวคันป้องกันน้ำท่วม
๑๔. เขตสีน้ำเงิน	สีน้ำเงิน	ที่ดินประเภทราชการ	_____	เขตร

แผนผังที่ ๒ ผังเมืองรวมเขตพระนคร

ที่มา : อาสา, ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 3 พฤษภาคม 2553. เข้าถึงได้จาก

<http://www.asa.or.th/download/03media/04law/cpa/BMAlanduse/mr49-bma-00.jpg>

ขอบเขตการให้บริการ

สวนสาธารณะระดับชุมชนมีขอบเขตครอบคลุมเพื่อสนองความต้องการด้านการพักผ่อนหย่อนใจแก่บุคคลทั่วไปทุกระดับชั้นที่อยู่ในชุมชนนั้นและบริเวณใกล้เคียง

พิจารณาจากผังเมืองรวม (รูปที่ 4.2) จะพบว่าบริเวณโดยรอบสวนสาธารณะมีลักษณะเป็นพื้นที่อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทยซึ่งบริเวณเขตพระนครมีผู้สูงอายุ

ตารางที่ 7 โครงสร้างประชากร ปี พ.ศ. 2551 กรุงเทพมหานคร เขตพระนคร

ข้อมูลประชากร				
อายุ	ชาย	หญิง	รวม	ร้อยละ
0-9	2,411	2,385	4,796	7.98
10-19	4,794	4,949	9,743	16.22
20-29	4,638	4,313	8,951	14.90
30-39	4,093	4,432	8,525	14.19
40-49	4,455	5,262	9,717	16.18
50-59	4,251	4,805	9,056	15.08
60 ขึ้นไป	3,976	5,272	9,248	15.40
รวม	28,618	31,418	60,036	100

ที่มา : ระบบข้อมูลประชากรและบ้าน, โครงสร้างประชากรเขตพระนคร [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 1 พฤษภาคม 2553. เข้าถึงได้จาก <http://www.it4social.net/statpopulation52/stat/index.php>

จากข้อมูลโครงสร้างประชากรข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจำนวนผู้สูงอายุในเขตพระนครที่มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 15.40 ซึ่งถือว่ามาก แสดงถึงผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่ชอบติดอยู่กับบ้าน จึงเป็นกลุ่มที่ออกมาใช้พื้นที่ว่างในละแวกบ้านบ่อยครั้งในระยะเวลาที่สามารถเดินถึงได้ ซึ่งงานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มผู้ใช้งานที่เป็นผู้สูงอายุเป็นสำคัญเพื่อสามารถนำไปพิจารณาในการออกแบบสวนระดับชุมชนเพื่อรองรับกลุ่มผู้ใช้งานที่เป็นผู้สูงอายุต่อไปในอนาคต

สวนรมณีนาถ

สถานที่ตั้ง : ถนนศิริพงษ์ แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 1020

ขนาด : 29 ไร่ 3 งาน 72 ตารางวา

ระดับ : สวนสาธารณะระดับเขต

ระยะเวลาทำการ : 05.00 - 21.00 น.

หน่วยงานที่รับผิดชอบ : สำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม

แผนผังที่ 3 ผังบริเวณสวนรมณีนาถ

ที่มา : Yourhealthyguide, ผังบริเวณสวนรมณีนาถ [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 15 สิงหาคม 2552. เข้าถึง

ได้จาก http://www.yourhealthyguide.com/parks/images_parks/maps/M_somdet.gif

ประวัติความเป็นมา

สวนรมณีนาด เป็นสวนสาธารณะที่จัดสร้างขึ้นใหม่ เพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสที่ทรงมีพระชนมายุ 60 พรรษาในวันที่ 12 สิงหาคม 2535 และได้รับพระราชทานนามว่า รมณีนาด ซึ่งมีความหมายว่า นางผู้เป็นที่พึง

สวนรมณีนาด เดิมเคยเป็นเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2433 ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงเห็นว่า ที่ต้องขังของจำผู้กระทำความผิดต้องควบคู่ไปกับศาลยุติธรรม ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้จัดซื้อที่ดินตำบลตรอกคำ ทำการก่อสร้าง และได้รับการขนานนามว่า "คุกกองมหันต์โทษ" และได้เปลี่ยนชื่อหลายครั้ง ครั้งสุดท้ายใช้ชื่อว่า "เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร" ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติโครงการปรับปรุงทัศนสถานวัยหนุ่มบางเขน หรือ "เรือนจำกลางคลองเปรม" และได้ย้ายผู้ต้องขังจากเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครมาควบคุมรวมกัน และปรับปรุงเรือนอาคาร จัดสร้างเป็นสวนสาธารณะกลางเมืองหลวง เพื่อสนองพระราชประสงค์ขององค์พระราชนิในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และบรรเทาปัญหาสิ่งแวดล้อมในเมืองการจัดสร้างได้แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2536 สวนรมณีนาด จัดเป็นสถานที่พักผ่อน ออกกำลังกาย จัดกิจกรรมเพื่อประชาชนในเขตพระนคร แล้ว ยังเป็นการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทางพระราชวังทนต์ และยังคงเหลืออาคารบางส่วนไว้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากยุโรป ในสมัยรัชกาลที่ 5 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดสวนรมณีนาด และพิพิธภัณฑราชวังทนต์ อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2542

สภาพพื้นที่โดยทั่วไป

สวนรมณีนาด เป็นสวนสาธารณะที่มีสภาพแวดล้อมร่มรื่น ซึ่งมีลักษณะเด่น 2 ประการ คือ เป็นสวนสุขภาพที่มีที่พักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกาย และเป็นสถานที่เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นถึงลักษณะสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากยุโรป สมัยรัชกาลที่ 5 การคงเอกลักษณ์เดิมไว้ให้เป็นเอกลักษณ์ของสวน อีกทั้งยังสอดแทรกการประชาสัมพันธ์เรื่องคุณค่าของน้ำ โดยติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียจากคลองสะพานด่านเพื่อนำน้ำผ่านการบำบัดมาใช้น้ำรดต้นไม้ภายในสวน สวนรมณีนาดจึงแสดงถึงความร่วมมือในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีตามพระราชสาสน์ ส่วนพื้นที่อนุรักษ์ กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนที่ดินและอาคารเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครเป็นโบราณสถานเมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2530 บริเวณถนนมหาไชยตลอดแนวกำแพงเรือนจำด้านหน้าตั้งแต่ป้อมริมคลองสะพานด่านทางทิศ

ตะวันตกถึงแนวป้อมร้านนายเหมือนทางด้านทิศตะวันออก ลึกจากกำแพงเข้าไป 8 เมตรเป็นพื้นที่โบราณสถานรวม 4 ไร่ 11 ตารางวา

ลักษณะเด่นภายในสวนรมณีนาค

1. ป้อมขามรักษาการณ์ซึ่งเป็นส่วนเดิมที่ยังคงรักษาไว้
 2. ประติมากรรมสังข์สัมฤทธิ์ อยู่บริเวณสูงสุดของสวนกลาง สระน้ำมีน้ำพุเฉลิมพระเกียรติ แสดงความหมายแทนน้ำพระทัยของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถที่บริสุทธิ์ดุจสีของน้ำและเปล่งดอกไม้รูปร่างคล้ายในลักษณะธารน้ำที่เชื่อมน้ำพุเฉลิมพระเกียรติกับบ่อน้ำพุด้านล่างแสดงถึงน้ำพระทัยที่ทรงประทานแก่ชาวไทย โดยบ่อน้ำพุด้านล่างเปรียบได้กับพสกนิกรที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณพร้อมใจกันสรรเสริญ ส่วนป้อมขามที่เป็นสิ่งก่อสร้างเดิมกลางน้ำพุเป็นตัวแทนเหล่าผู้กระทำผิดร้ายแรงซึ่งยังคงได้รับพระมหากรุณาธิคุณเช่นกัน ประติมากรรมสร้างเป็นสังข์เวียนซ้ายวางบนพานหล่อด้วยโลหะสัมฤทธิ์ ภายในสังข์บรรจุแผ่นยันต์มหาโสฬสมงคลและสังข์องค์จริง ออกแบบส่งน้ำในสระไหลจากปากสังข์ลงสู่สระปากสังข์หันสู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
 3. สวนสุขภาพ จัดอุปกรณ์ออกกำลังกายเป็นจุดพร้อมคำแนะนำ มีลายกีฬา เช่น สนามบาสเก็ตบอล และลานสเก็ต โดยจัดตำแหน่งไม่ให้เกิดการรบกวนระหว่างกิจกรรม สอดคล้องกับแนวคิด “สวนสุขภาพ” อย่างแท้จริง
 4. ดนตรีในสวน เพื่อคลายความเครียดจากชีวิตประจำวัน สร้างสุขภาพจิตที่ดี โดยจัดแสดงดนตรีไทย และสากลสลับหมุนเวียนกับสวนสาธารณะแห่งอื่น
 5. อาคารสำนักงานและเรือนเพาะชำในบริเวณใกล้เคียงกัน
 6. อาคารพิพิธภัณฑ์ราชทัณฑ์และส่วนจัดแสดงของกรมราชทัณฑ์ เป็นอาคารโบราณสถาน 4 หลังที่ปรับปรุงเป็นพิพิธภัณฑ์จัดแสดงประวัติศาสตร์การคุมขังลงทัณฑ์และความเป็นมาของกิจการกรมราชทัณฑ์
- ปริมาณผู้ที่เข้ามาใช้สวน วันธรรมดา ประมาณ 1,000-1,200 คน ส่วนในวันหยุดมีผู้ใช้ประมาณ 1,500-1,800 คน (ข้อมูลจาก กองสวนสาธารณะกรุงเทพมหานคร)

ภาพที่ 4 ภูมิทัศน์สวนรมณีนาถ

แนวคิดหลักของผู้ออกแบบ

การนำเสนอเรื่องราวในอดีต โดยใช้องค์ประกอบเดิมของพื้นที่เป็นตัวสื่อความหมาย ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในปัจจุบันได้อีกด้วย เช่น อาคารอนุรัักษ์ ใช้เป็นพิพิธภัณฑ์การลงโทษทัณฑ์ในชาติไทย โดยมีการใช้แนวกำแพงและซุ้มประตูทางเข้าออกเดิมเพื่อสื่อความหมายถึงขอบเขตระหว่างการถูกจองจำและอิสระภาพรวมไปถึงการออกจากทัณฑสถาน ซึ่งสอดคล้องกับพื้นที่เดิมและพิพิธภัณฑ์ได้เป็นอย่างดี

1. เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกายและจัดกิจกรรมกีฬาบางประเภทของประชาชนเขตพระนครและบริเวณใกล้เคียง ซึ่งเป็นเขตที่มีประชากรหนาแน่นสูงมาก การอนุรัักษ์และเห็นคุณค่าของโบราณสถาน คือ การอนุรัักษ์ป้อมเก่าจำนวน 6 ป้อมจากทั้งหมด 11 ป้อม รวมถึงมีการอนุรัักษ์แนวกำแพงเดิมบางส่วนด้วยป้อมที่มีการเน้นเป็นพิเศษ คือป้อมบริเวณกลางสระน้ำภายในพื้นที่ ทางด้านทิศใต้ และป้อมบริเวณทางเข้าใหม่ ด้านถนนศิริพงษ์

(ทิศตะวันตก) ซึ่งใช้สำหรับเป็น Landmark ของพื้นที่ และแสดงถึงจุดที่เป็นทางเข้าออก โดยป้อมอื่นๆบริเวณโดยรอบพื้นที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนจากถนนที่เลียบริมพื้นที่โครงการ โดยมีฉากหลังเป็นต้นไม้ใหญ่ร่มรื่น เสมือนเป็นการต้อนรับผู้ใช้สอย

2. เป็นการอนุรักษ์และปรับปรุงโบราณสถานของกรมราชทัณฑ์ เพื่อจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์แห่งการลงทัณฑ์ของชาติไทย

3. ความต้องการให้สวนสามารถใช้ได้ทุกเพศทุกวัย มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายการใช้สอย มีการออกแบบพื้นที่ส่วน Passive Recreation มากกว่า Active Recreation โดยมีพื้นที่สนามหญ้าโล่งบริเวณส่วนกลางรายล้อมด้วยส่วนอาคารและพื้นที่ Active ซึ่งกันส่วนขอบของพื้นที่ไว้

4. จัดให้สวนมีการใช้ประโยชน์แต่ละส่วนให้สนองประโยชน์มากที่สุดและพยายามจัดกิจกรรมให้เหลื่อมกันของเวลาทำให้เกิดความอเนกประสงค์ ในด้านของจิตวิทยา การใช้น้ำที่มีลักษณะเป็นเส้นทางตั้ง พุ่งขึ้นบริเวณส่วนกลางโดยที่ใช้ประกอบร่วมกับป้อมกลางสระน้ำช่วยทำให้เกิดความน่าสนใจและดึงดูดสายตาช่วยปรับเปลี่ยนความรู้สึกให้ผ่อนคลาย

5. ส่วนพักผ่อนหย่อนใจได้มีการออกแบบประติมากรรมเฉลิมพระเกียรติ

บทที่ 5

การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล

จากการสังเกตการณ์ แจกแบบสอบถามและการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้เพื่อทราบทัศนคติต่อการใช้พื้นที่สวนสาธารณะระดับชุมชน กรณีศึกษาสวนรมณีนาคการวิเคราะห์ข้อมูลจะแบ่งเป็นการสังเกตการณ์กิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ และการใช้แบบสอบถามรวมไปถึงการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การหาคำตอบของคำถามในการวิจัยครั้งนี้

การสำรวจข้อมูล

1. ข้อมูลทางกายภาพ

จากการสังเกตการณ์ (Observation) การใช้งานสวนรมณีนาคซึ่งเป็นสวนสาธารณะระดับชุมชนลักษณะการวางผังจะมีการแบ่งโซนที่เป็นกีฬาของวัยรุ่นอย่างชัดเจน เช่น สนามฟุตบอล สนามสเก็ตทำให้การใช้กิจกรรมของผู้สูงอายุสามารถใช้งานได้สะดวกขึ้นอีกทั้งยังลดอันตรายอันอาจเกิดจากการทำกิจกรรมต่างลงได้ แต่ทั้งนี้ลักษณะการออกแบบของสวนรมณีนาคได้เน้นในส่วนของพื้นที่พักผ่อนซึ่งเป็นสนามหญ้าขนาดใหญ่มากกว่าพื้นที่สำหรับออกกำลังกายโดยการใช้งานจริงแล้วกิจกรรมประเภทออกกำลังกายกลับถูกใช้งานมากกว่ากิจกรรมประเภทพักผ่อน

ลักษณะของพื้นที่ของสวนรมณีนาคมีความพิเศษต่างจากสวนสาธารณะอื่นๆ ก่อนข้างมากจากความสำคัญของพื้นที่ประการแรก จากเดิมเคยได้ชื่อว่าเป็น "ลูกกอกมหันต์โทษ" และได้มีการเปลี่ยนชื่อหลายครั้งจนสุดท้ายได้ใช้ชื่อว่า "เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร" ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติโครงการปรับปรุงทัศนสถานวัยหนุ่มบางเขน หรือ "เรือนจำกลางคลองเปรม" และได้ย้ายผู้ต้องขังจากเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครมาควบคุมรวมกัน ดังนั้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทางพระราชวังจึงยังคงเหลืออาคารและสิ่งก่อสร้างบางส่วนไว้แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของรูปแบบที่รับมาจากยุโรปในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งประการนี้ได้บ่งชี้อย่างชัดเจนถึงความสำคัญในประวัติศาสตร์ คนที่มาใช้พื้นที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน นำผลมาซึ่งกิจกรรมที่เป็นลักษณะการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์การสงวนอาคารบางส่วนไว้เพื่อจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ซึ่งมีความแตกต่างจากสวนสาธารณะอื่นอย่างสิ้นเชิง ป้อมปราการทั้ง 6 ที่ยังหลงเหลืออยู่เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นสวนรมณีนาคอย่างชัดเจน

แผนผังที่ 4 สวนสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ

ที่มา : Yourhealthyguide, ผังบริเวณสวนสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 15 สิงหาคม 2552. เข้าถึงได้จาก http://www.yourhealthyguide.com/parks/images_parks/maps/M_somdet.gif

ประการต่อมา สวนสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เป็นสวนสาธารณะที่จัดสร้างขึ้นเพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายพระนามถวายแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสที่ทรงมีพระชนมายุ 60 พรรษาในวันที่ 12 สิงหาคม 2535 ส่วนพักผ่อนหย่อนใจได้มีการออกแบบประติมากรรมเฉลิมพระเกียรติ สังข์สัมฤทธิ์ และน้ำพุประโชชน์อย่างชัดเจนในจุดนี้คือช่วยลดอุณหภูมิที่สูงในช่วงกลางวันได้อย่างดีอีกทั้งยังให้ความรู้สึกผ่อนคลายจากองค์ประกอบของน้ำและป้อมปราการกลางน้ำที่ดึงดูดสายตา

ลักษณะการใช้สอยที่หลากหลายเนื่องจากวัตถุประสงค์ในการออกแบบให้สนองประโยชน์มากที่สุดแต่เนื่องด้วยผู้ให้บริการในช่วงสูงสุดของแต่ละวันผู้ให้บริการมีจำนวนมากทำให้เกิดกิจกรรมบางอย่างที่เกิดขึ้นเกิดความขัดแย้งกัน เช่น การตีเบตมินตัน การเตะฟุตบอลบริเวณเส้นทางวิ่งออกกำลังกายเป็นต้นซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้สูงอายุซึ่งควรจัดแยกส่วนเฉพาะสำหรับกิจกรรมประเภทนี้

2. แนวคิดหลักของผู้ออกแบบสวนรมณีนาค

2.1 เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกายและจัดกิจกรรมทางการกีฬาบางประเภทของประชาชนในเขตพระนครและบริเวณใกล้เคียงโดยรอบ ซึ่งเป็นเขตที่มีความหนาแน่นของประชากรสูงมาก

2.2 เป็นการอนุรักษ์และปรับปรุงโบราณสถานของกรมราชทัณฑ์เพื่อตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์แห่งการลงทัณฑ์แห่งชาติไทย กำหนดให้เป็นสถานที่ร่มรื่นและมีสภาพแวดล้อมที่ดี

2.3 ทำให้สวนสามารถรองรับการใช้งานสำหรับคนทุกเพศ ทุกวัย จึงทำให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลาย

2.4 จัดให้สวนมีการใช้ประโยชน์แต่ละส่วนสามารถตอบสนองประโยชน์ได้มากที่สุดและพยายามจัดกิจกรรมให้เกิดการเหลื่อมล้ำของเวลาเพื่อทำให้เกิดความอเนกประสงค์

2.5 ส่วนพักผ่อนหย่อนใจได้มีการออกแบบประติมากรรมเฉลิมพระเกียรติ

3. ข้อมูลทางด้านกิจกรรมและการใช้งาน

ส่วนพักผ่อน (Passive Recreation) สวนหย่อมถูกเน้นให้มีขนาดใหญ่ น้ำพุ ม้านั่ง ศาลา รวมทั้งร่มไม้ขนาดใหญ่จำนวนมากกินพื้นที่กว่าครึ่งของพื้นที่ทั้งหมด

ส่วนออกกำลังกาย (Active Recreation) กิจกรรมสำหรับวัยรุ่นมีการแยกส่วนออกไป ไม่ว่าจะเป็นสนามบาสเกตบอล ลานสเก็ต ส่วนพื้นที่สำหรับผู้สูงอายุจะอยู่บริเวณใกล้ทางเข้าประกอบไปด้วยอุปกรณ์สำหรับออกกำลังกาย ลานอเนกประสงค์ รวมทั้งส่วนที่เป็นสนามเด็กเล่นด้วย

ป้อมปราการที่ล้อมพื้นที่อยู่สามารถเห็นได้ชัดเจนและบ่งบอกความเป็นสถานที่ได้อย่างดีและเป็นพื้นที่อนุรักษ์โดยเฉพาะป้อมบริเวณกลางลานน้ำพุมีการออกแบบให้เด่นและเป็น Landmark ของพื้นที่

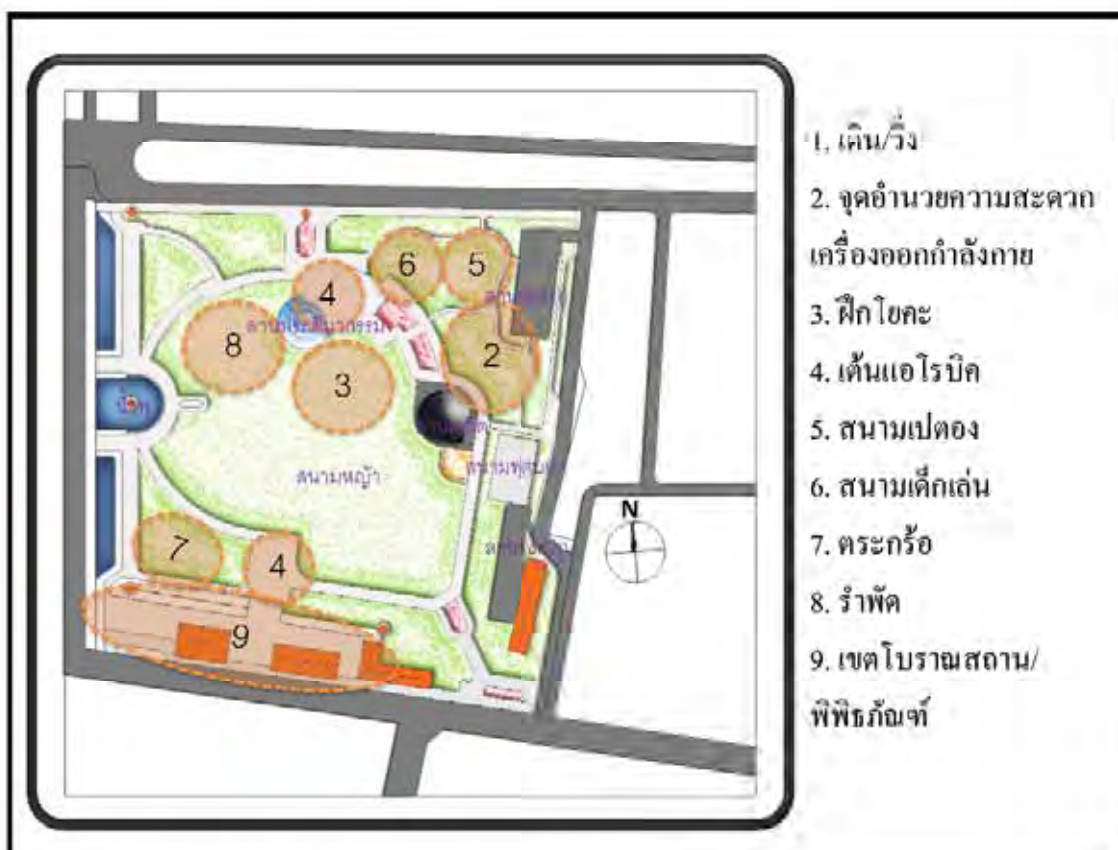
3.1 การสังเกตการณ์ (กิจกรรมที่เกิดขึ้นจริง)

การสำรวจภาคสนามทำในช่วงเวลาประมาณ 17.00-19.00 น. เป็นเวลาที่ผู้เข้ามาใช้สวนสาธารณะเป็นจำนวนมากทางสำหรับวิ่งมีผู้ใช้งานจำนวนมากตั้งแต่เด็กไปจนถึงผู้สูงอายุ อีกทั้งบางส่วนถูกกีดขวางด้วยกิจกรรมต่างๆ มีการตีเบตมินตัน ตะกร้อ รวมไปถึงฟุตบอล ซึ่งอาจเกิดอันตรายต่อผู้สูงอายุได้ รวมทั้งอุปกรณ์สำหรับออกกำลังกายมีจำนวนไม่เพียงพอต่อผู้ใช้งาน

และมีกิจกรรมเดินแอโรบิคซึ่งสามารถรองรับคนได้มากกว่าเนื่องจากการใช้พื้นที่ต่อคนน้อยกว่า
นั่นเอง ส่วนพื้นที่สนามหญ้าผู้สูงอายุมักไม่ค่อยใช้งานแต่จะมีกิจกรรมประเภทการฝึกโยคะและร่ำ
พัดที่ใช้พื้นที่บริเวณสนามหญ้าเป็นหลัก

ภาพที่ 5 องค์ประกอบของสวนรมณีนาถ

แผนผังที่ 5 ฟังก์ชันสำหรับผู้สูงอายุสวนรมณีนาถ

วิเคราะห์กิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุภายในสวนรมณีนาดโดยคำนึงถึงสมรรถภาพทางร่างกายและกิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุควรเป็นกิจกรรมเบาๆ ที่ผู้สูงอายุเลือกทำตามความต้องการหรือผู้ดูแลผู้สูงอายุจัดให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ควรเป็นกิจกรรมที่ไม่หักโหมหรือแข่งขันแต่ควรเป็นกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนานรื่นเริงบันเทิงใจและเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม ในกิจกรรมซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายจากความเสื่อมจึงจำเป็นต้องออกกำลังกายเพื่อป้องกันการเสื่อมสภาพและพิการของอวัยวะต่างๆ เช่นกล้ามเนื้อและข้อต่างๆปอด และหัวใจ เป็นต้น

ตารางที่ 8 สรุปการใช้งานของกลุ่มเป้าหมาย

เวลา	วัน	กิจกรรมที่เกิดขึ้น	พื้นที่ในการใช้งาน	กิจกรรมที่ขัดแย้ง
17.00-18.30	จันทร์	กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายใน	หนาแน่นมาก	บริสนามหญ้าที่
	พุธ	พื้นที่จะมีลักษณะ	หนาแน่นมาก	ไม่ได้มีการจัด
	ศุกร์	เหมือนกันทุกวันเนื่องจาก	หนาแน่นมาก	สัดส่วนการใช้
	เสาร์	กิจกรรมที่เกิดขึ้นมักจะ	หนาแน่นมาก	พื้นที่อย่างชัดเจน
	อาทิตย์	เป็นผู้ใช้งานกลุ่มเดิม	หนาแน่นมาก	

การสังเกตการณ์ (Observation) การใช้งานสวนรมณีนาดช่วงที่คาดว่าจะมีผู้สูงอายุซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้ใช้งานมากที่สุดคือช่วง 17.00 น.-19.00 น. รวมถึงการสังเกตกิจกรรมที่เกิดขึ้น ผู้สังเกตการณ์ใช้วิธีสังเกตการณ์และบันทึกตำแหน่งลงบนแผนที่เพื่อบันทึกการกระจายตัวของกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่สวนรมณีนาดเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามดังต่อไปนี้

ผังแสดงความหนาแน่นกลุ่มเป้าหมายสวนรมณีนาค

วันจันทร์ 19 เมษายน 2553

[17.00-19.00]

1. น้ำพุ	9. พิพิธภัณฑ์
2. สนามหญ้า	10. ร้านอาหาร
3. ลานประติมากรรมสังขีสัมฤทธิ์	11. ลานจอดรถ-1
4. ลานอเนกประสงค์	12. ลานจอดรถ-2
5. สวนสุขภาพ	13. ห้องนี้
6. สนามเด็กเล่น	14. ห้องนี้
7. ลานสเก็ต	
8. สนามกีฬา	

ข้อมูลลักษณะ: ๑ แทนกลุ่มเป้าหมาย 1 คน

แผนผังที่ 6 ผังแสดงการกระจายตัวของกิจกรรม [วันจันทร์]

ผังแสดงความหนาแน่นกลุ่มเป้าหมายสวนรมณีนาง

วันพุธ 21 เมษายน 2553

[17.00-19.00]

1. น้ำพุ	9. พิพิธภัณฑ์
2. สนามหญ้า	10. ร้านอาหาร
3. ลานประติมากรรมสังขีสัมฤทธิ์	11. ลานจอดรถ-1
4. ลานอนุสาวรีย์	12. ลานจอดรถ-2
5. สวนสุขภาพ	13. ห้องน้ำ
6. สนามเด็กเล่น	14. ห้องน้ำ
7. ลานสเก็ต	
8. สนามกีฬา	

สัญลักษณ์ ● แทนกลุ่มเป้าหมาย 1 คน

แผนผังที่ 7 ผังแสดงการกระจายตัวของกิจกรรม (วันพุธ)

ผังแสดงความหนาแน่นกลุ่มเป้าหมายสวนรมณีนาค

วันศุกร์ 23 เมษายน 2553

[17.00-19.00]

1. น้ำพุ	9. พิพิธภัณฑ์
2. สนามหญ้า	10. ร้านอาหาร
3. สถานประติมากรรมสังขีสัมฤทธิ์	11. ลานจอดรถ-1
4. ลานอเนกประสงค์	12. ลานจอดรถ-2
5. สวนสุขภาพ	13. ห้องน้ำ
6. สนามเด็กเล่น	14. ห้องน้ำ
7. ลานสเก็ต	
8. สนามกีฬา	

สัญลักษณ์ ● แทนกลุ่มเป้าหมาย | กบ

แผนผังที่ 8 ผังแสดงการกระจายตัวของกิจกรรม [วันศุกร์]

ผังแสดงความหนาแน่นกลุ่มเป้าหมายสวนรมณีนาค

วันเสาร์ 24 เมษายน 2553

[17.00-19.00]

1. น้ำพุ	9. พิพิธภัณฑ์
2. สนามหญ้า	10. ร้านอาหาร
3. สถานประติมากรรมสังขีสัมฤทธิ์	11. ลานจอดรถ-1
4. ลานอเนกประสงค์	12. ลานจอดรถ-2
5. สวนสุขภาพ	13. ห้องน้ำ
6. สนามเด็กเล่น	14. ห้องน้ำ
7. ลานสเก็ต	
8. สนามกีฬา	

สัญลักษณ์ ● แทนกลุ่มเป้าหมาย | กบ

แผนผังที่ 9 ผังแสดงการกระจายตัวของกิจกรรม [วันเสาร์]

ผังแสดงความหนาแน่นกลุ่มเป้าหมายสวนรมณีนาค

วันอาทิตย์ 25 เมษายน 2553

[17.00-19.00]

1. น้ำพุ	9. พิพิธภัณฑ์
2. สนามหญ้า	10. ร้านอาหาร
3. สถานประติมากรรมสังขีสัมฤทธิ์	11. สถานจอดรถ-1
4. สถานอนุสาวรีย์ประสงค์	12. สถานจอดรถ-2
5. สวนสุขภาพ	13. ห้องน้ำ
6. สนามเด็กเล่น	14. ห้องน้ำ
7. สถานพักผ่อน	
8. สนามกีฬา	

ข้อมูลจากแผนที่ความหนาแน่นกลุ่มเป้าหมาย 1 คน

แผนผังที่ 10 ผังแสดงการกระจายตัวของกิจกรรม (วันอาทิตย์)

จากผังกิจกรรมช่วงเวลา 17.00-19.00 น. ของทุกวันที่ได้สังเกตการณ์เป็นช่วงเวลาที่กลุ่มเป้าหมายเข้ามาใช้งานมากที่สุดและส่วนที่กลุ่มเป้าหมายใช้งานมากที่สุดคือเส้นทางเดิน/วิ่ง ซึ่งเมื่อถึงช่วงเวลาดังกล่าวจะมีผู้ใช้งานมากจนล้นออกนอกเส้นทาง และส่วนอุปกรณ์ออกกำลังกายจะมีผู้ใช้งานมากจนต้องมีการรอต่อกว บางส่วนจะมีกิจกรรมเป็นของตนเองเช่นเดินแอโรบิก โยคะ ว่ายน้ำ ฯลฯ

จากการสังเกตการณ์ในเบื้องต้นพบว่าพื้นที่ส่วนสนามหญ้ามีผู้ใช้เบาบางเมื่อเทียบกับขนาดพื้นที่แล้วควรมีการปรับขนาดและเพิ่มส่วนของกิจกรรมเช่นอุปกรณ์ออกกำลังกายหรือจัดแยกโซนที่เป็นกิจกรรมนันทนาการออกให้เป็นสัดส่วนเฉพาะเพื่อความสะดวกและไม่เป็นการรบกวนกันของผู้ใช้งานสวนรมณีนาดอีกด้วย

3.2 แบบสอบถาม (ความต้องการด้านกิจกรรม)

การสำรวจความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่ โดยการแจกแบบสอบถาม ร่วมกับการสัมภาษณ์กับผู้สูงอายุ โดยใช้วิธีแบบ (simple random sampling) ช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลประมาณ 17.00-18.30 น. โดยแจกทั้งสิ้น 5 วัน ในช่วงวันธรรมดาสุ่มช่วงต้นสัปดาห์ กลางสัปดาห์และปลายสัปดาห์ คือ วันจันทร์ วันพุธและวันศุกร์ตามลำดับส่วนวันหยุดราชการจะเก็บทั้งสองวัน คือ วันเสาร์และวันอาทิตย์ โดยจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด 169 ชุด สามารถสรุปความเห็นของกลุ่มเป้าหมายได้ดังนี้

จากการวิเคราะห์แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้ใช้งานที่เป็นผู้สูงอายุเกิดความแตกต่างในความต้องการของกิจกรรมต่างๆจึงนำเสนอเป็นตารางแยกกันระหว่างเพศชายและเพศหญิงเพื่อผู้อ่านจะสามารถเข้าใจความต้องการของผู้ใช้งานได้มากขึ้นดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 9 ความต้องการในการใช้กิจกรรมแต่ละประเภท [ชาย]

กิจกรรม	คิดเป็นร้อยละของความต้องการ
พักผ่อนหย่อนใจ	12.04
รวมวยจีน	4.07
รำพัด	4.75
ฝึกโยคะ	4.94
เดิน/วิ่ง	14.94
เดินแอโรบิค	6.05
เครื่องออกกำลังกาย	12.97
เกมส์กระดาน	4.81
เปตอง	4.32
ท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์	7.96
ชมโบราณสถาน	8.52
ชมรมผู้สูงอายุ	9.5
พานุกรหลานมาเที่ยว	5.06
รวม	100

จากแบบสอบถามความต้องการกิจกรรมในสวนรมณีนาดผู้สูงอายุเพศชายส่วนใหญ่จะ
มาใช้พื้นที่สำหรับวิ่งออกกำลังกาย รองลงมาเป็นออกกำลังกายโดยใช้เครื่องออกกำลังกายใน
สวนสาธารณะต่างๆและเพื่อนักพักผ่อนหลังจากทำกิจกรรมเสร็จส่วนกิจกรรมอื่นค่อนข้างน้อย

ตารางที่ 10 ความต้องการในการใช้กิจกรรมแต่ละประเภท [หญิง]

กิจกรรม	คิดเป็นร้อยละของความ ต้องการ
พักผ่อนหย่อนใจ	10.25
ร่ำรวยเงิน	3.13
รำพัน	3.68
ฝึกโยคะ	9.16
เดิน/วิ่ง	11.90
เดินแอโรบิค	9.16
เครื่องออกกำลังกาย	9.78
เกมส์กระดาน	4.22
เปตอง	3.60
ท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์	8.77
ชมโบราณสถาน	9.47
ชมรมผู้สูงอายุ	9.94
พานุตรหลานมาเที่ยว	6.89
รวม	100

จากแบบสอบถามความต้องการกิจกรรมในสวนรมณีนาถผู้สูงอายุเพศหญิงจะมีกระจายตัวไปในหลายส่วนกิจกรรมซึ่งแตกต่างตามกลุ่มผู้ใช้งาน โดยส่วนมากมักจะทำกิจกรรมเป็นกลุ่มคนที่รู้จักกันและชอบกิจกรรมเดียวกัน โดยความต้องการหลักจะวิ่งเพื่อเป็นอบอุ่นร่างกายก่อนทำกิจกรรมอื่นๆ รองลงมาจะให้ความสำคัญกับการนั่งพักผ่อนหย่อนใจส่วนกิจกรรมส่วนมากจะมีค่าน้ำหนักใกล้เคียง

ตารางที่ 11 ความต้องการในการใช้กิจกรรมแต่ละประเภท (รวมทั้งหมด)

กิจกรรม	คิดเป็นร้อยละของความ ต้องการ
พักผ่อนหย่อนใจ	11.25
ร่ำรวยเงิน	3.66
ร่ำพัด	4.28
ฝึกโยคะ	6.80
เดิน/วิ่ง	13.65
เดินแอโรบิก	7.42
เครื่องออกกำลังกาย	11.56
เกมส์กระดาน	4.55
เปตอง	4
ท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์	8.32
ชมโบราณสถาน	8.94
ชมรมผู้สูงอายุ	9.70
พาบุตรหลานมาเที่ยว	5.87
รวม	100

สรุปจากตารางความต้องการกิจกรรมทั้งหมด โดยรวมผู้ใช้ส่วนมากที่เข้ามาใช้สวนรมณีนาดมักจะใช้เส้นทางรอบสวนเพื่อวิ่งออกกำลังกายมากที่สุดจนในบางช่วงเวลาเกิดความหนาแน่นเกินไปจนไม่สามารถใช้งานได้สะดวกเนื่องจากเส้นทางในการวิ่งมีบางช่วงค่อนข้างแคบ และมีมุมเลี้ยวที่กระชั้นชิดซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มักประสบปัญหาในเรื่องของขนาดเส้นทางสำหรับเดิน/วิ่ง ส่วนเครื่องออกกำลังกายเป็นส่วนของสมาคมที่จัดนำเข้ามากันเองทำให้มีจำนวนไม่เพียงพอต่อผู้ใช้งาน ส่วนกิจกรรมอื่นๆพื้นที่ที่จัดไว้ค่อนข้างเพียงพอต่อผู้ใช้งาน มีเพียงบางส่วนที่ไม่ได้วางแผนเพื่อรองรับกิจกรรมนั้นๆทำให้เกิดการซ้อนทับของกิจกรรมที่ใช้ในเวลาเดียวกัน

4. ข้อมูลความพึงพอใจในการใช้งาน

ทฤษฎีทางพฤติกรรมที่ใช้ในการออกแบบ “อาณาเขตการครอบครอง”

(Territoriality) เป็นทฤษฎีว่าด้วยมนุษย์กับการใช้งานเชิงจิตวิทยา การออกแบบสวนสาธารณะปกติแล้วผู้วางผังหรือผู้ออกแบบมักจะต้องคาดหวังกการครอบครองพื้นที่แบบชั่วคราวเฉพาะเวลาที่คนนั้นๆหรือกลุ่มคนนั้นๆใช้อยู่ ซึ่งมีความแตกต่างจากเรื่องพื้นที่เฉพาะตัวการจับจองบริเวณพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งพื้นที่ที่ถูกจับจองนี้ควรมีบางสิ่งบางอย่างบอกขอบเขตที่แน่ชัด ที่ผู้ใช้รับรู้ได้ถึงขอบเขตของแต่ละกลุ่ม ทำให้ไม่เกิดปัญหาการใช้งานพื้นที่สวนสาธารณะดังนั้นการออกแบบและวางผังควรให้ขอบเขตของแต่ละกลุ่มสามารถรับรู้ได้ อาจจะเป็นขอบเขตที่เกิดจากแนวทางเดิน กลุ่มต้นไม้ การเปลี่ยนระดับ การเปลี่ยนลายพื้น ฯลฯ โดยอาศัยศิลปะในการออกแบบที่ไม่ใช่เพื่อความงามอย่างเดียว แต่เพื่อความสบายใจของผู้ใช้พื้นที่

ปัญหาเรื่องกิจกรรมที่ทำในสวนสาธารณะ การพักผ่อนของแต่ละคนมีความต้องการในเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจที่แตกต่างกันออกไป บางคนมานั่งพักผ่อนคนเดียวเงียบๆ หรือบางคนอาจจะมาคุยและสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น บางคนก็ชอบที่จะนั่งพักผ่อนไปรับประทานไป แล้วแต่ความชอบเฉพาะตัว หรือเฉพาะกลุ่มในจุดนี้ต้องคำนึงถึงอย่างมากในการวางผังกิจกรรมลงไปบนสวนสาธารณะซึ่งสวนสาธารณะระดับชุมชนที่มีผู้ใช้งานหนาแน่นแล้ว เรื่องอาณาเขตการครอบครองยังมีความสำคัญมาก

อุปสรรค/ปัญหาในการใช้งานสวนรมณีนาดซึ่งผู้วิจัยใช้แบบสอบถามรวมทั้งการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายโดยตรงซึ่งสามารถสรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 12 อุปสรรค/ปัญหาดังกล่าวกลุ่มเป้าหมาย

อุปสรรค/ปัญหา	คิดเป็นร้อยละของปัญหา
ทางเดิน/วิ่งแคบ	21.97
ผิวทางเดิน/วิ่ง	19.36
อันตรายจากกีฬาของวัยรุ่น	9.71
มีน้ำขังไม่เพียงพอ	15.87
ระยะห่างระหว่างมีน้ำขังมากเกินไป	15.53
ร่มเงาแน่นเกินไป	17.53
รวม	100

จากการสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีความต้องการในการใช้งานพื้นที่สวนรมณีนาดเพื่อใช้ในการเดินวิ่งดังนั้นปัญหาที่พบส่วนมากจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับทางเดิน/วิ่งของสวนรมณีนาด โดยสามารถจำแนกปัญหาต่างจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมอุปสรรค/ปัญหาในการใช้งานสวนรมณีนาดซึ่งผู้วิจัยใช้แบบสอบถามรวมทั้งการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย โดยตรงซึ่งสามารถสรุปออกมาในรูปแบบแผนที่ได้ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ความเหมาะสมและความสอดคล้องของพื้นที่กิจกรรมและความต้องการ

ข้อมูลจากแบบสอบถามแสดงถึงความต้องการทางด้านกิจกรรมของผู้สูงอายุต่อกิจกรรมต่างๆเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่กิจกรรมที่ถูกออกแบบวางผังไว้แล้วบางส่วนยังไม่เหมาะสมและบางส่วนยังไม่สามารถรองรับการใช้งานได้เพียงพอซึ่งต้องหาแนวทางในการแก้ไข

1.1 กิจกรรมที่เป็นความต้องการของผู้สูงอายุมากที่สุดคือกิจกรรมประเภทเดินวิ่งซึ่งจากการสำรวจเส้นทางและการวิเคราะห์จากแบบสอบถามแล้วนั้นจะพบปัญหาอยู่ 3 ประการคือ

1.1.1 เส้นทางในการวิ่งแล่นเกินไปซึ่งเส้นทางในส่วนที่เป็นทางวิ่งย่อยลงมามีขนาดประมาณ 2.5 เมตรซึ่งทำให้การวิ่งไม่สามารถทำได้โดยสะดวกอีกทั้งเส้นทางนี้ยังถูกใช้เป็นเส้นทางในการสัญจรไปมาอีกด้วยจึงทำให้เกิดความแออัดไม่สามารถรองรับปริมาณผู้ที่เข้ามาใช้งานในส่วนนี้ได้เพียงพอ

1.1.2 นอกจากความกว้างของเส้นทางสำหรับเดิน/วิ่งไม่เพียงพอแล้วอีกประเด็นปัญหาคือลักษณะของเส้นทางที่ออกแบบทางเดิน/วิ่งไม่ควรมีลักษณะทางเลี้ยวให้เป็นมุมฉากควรทำให้มีลักษณะเป็นทางโค้งเพื่อความคล่องตัวในการใช้งานและไม่ต้องเกิดการกระจุกตัวมาถึงทางเลี้ยวอีกด้วย

1.1.3 เส้นทางหลักมีลักษณะพื้นผิวเป็นกระเบื้องคอนกรีตซึ่งจากการสัมภาษณ์และผลจากแบบสอบถามเป็นปัญหารองลงมาเนื่องจากพื้นผิวที่ไม่ยืดหยุ่นไม่รองรับแรงกระแทกจากเท้าอาจส่งผลให้เกิดอันตรายต่อข้อเท้าของผู้ใช้งาน ได้อีกทั้งกลุ่มผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะเกิดอันตรายต่อร่างกายได้มากกว่ากลุ่มเด็กหรือวัยรุ่นยังต้องได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษยิ่งขึ้นซึ่งจากการสัมภาษณ์ความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุให้ความเห็นว่าควรเป็นพื้นแบบแอสฟัลต์หรือลาดยางเนื่องจากมีความยืดหยุ่นกว่าอีกทั้งยังไม่ลื่นอีกด้วย

1.2 ประเด็นต่อมาคือการใช้งานเครื่องออกกำลังกายผู้สูงอายุมีความต้องการกิจกรรมประเภทเครื่องออกกำลังกายเป็นอันดับที่ 2 รองจากการวิ่งซึ่งส่งผลถึงปริมาณเครื่องออกกำลังกายที่ไม่เพียงพอเนื่องจากการออกแบบสวนรมณีนาดแต่เดิมไม่ได้มีการจัดส่วนที่เป็นเครื่องออกกำลังกายไว้โดยเฉพาะจะมีเพียงฐานออกกำลังกายที่มีจำนวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น อีกทั้งเครื่องออกกำลังกาย

ที่เพิ่มเข้ามานั้นการจัดวางเป็นกลุ่มค่อนข้างหนาแน่นเพียงจุดเดียวทำให้การใช้งานของสวนเป็นลักษณะกระจุกตัวเป็นกลุ่มๆ ซึ่งส่วนที่เป็นเครื่องออกกำลังกายควรได้รับการพิจารณาและออกแบบด้วยในการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชน

1.3 ร่มเงาบางส่วนน้อยมากซึ่งอาจเกิดจากความต้องการเน้นพื้นที่ให้เด่น เช่น บริเวณลานน้ำพุซึ่งเป็นลักษณะพื้นลาดแข็งดันไม้ใหญ่ไม่สามารถให้ร่มเงาถึงบริเวณดังกล่าวได้อีกทั้งยังเป็นเส้นทางสำหรับเดิน/วิ่ง ซึ่งช่วงเวลากลางวันจะร้อนมากซึ่งควรหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข

1.4 ม้านั่งลักษณะการจัดวางเป็นกลุ่มๆอาจเนื่องด้วยความต้องการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแต่ในส่วนของเส้นทางในการเดิน/วิ่งควรจัดให้มีม้านั่งเป็นระยะๆด้วย

1.5 ส่วนกิจกรรมที่เป็นของวัยรุ่นทางสวนได้จัดให้มีการแยกส่วนออกมาอย่างชัดเจนจึงไม่ส่งผลต่อกลุ่มผู้สูงอายุมากนัก เช่นการจัดให้มีสนามฟุตบอลหรือลานสเก็ตซึ่งเป็นการแยกส่วนที่ค่อนข้างได้ผลดีมากในสวนรมณีนาดเนื่องจากกิจกรรมดังกล่าวได้รับความนิยมจากวัยรุ่นค่อนข้างมากและส่งผลกระทบต่อกิจกรรมของผู้สูงอายุมากอีกเช่นเดียวกัน

2. ความเหมาะสมทางกายภาพและการใช้งาน

ลักษณะทางกายภาพของสวนรมณีนารถที่ส่งผลต่อการใช้งานของผู้สูงอายุจะมีประเด็นปัญหาดังต่อไปนี้

แผนผังที่ 11 แสดงอุปสรรค/ปัญหาดอกกลุ่มเป้าหมายในสวนรมณีนารถ

ส่วนที่ 1 เส้นทางการวิ่งมีลักษณะทางเลี้ยวแบบกระชั้นชิดซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายได้คำตอบว่าเป็นส่วนที่เป็นอุปสรรคต่อการวิ่งอย่างมากซึ่งค่อนข้างอันตรายต่อการวิ่งและยังทำให้ไม่สะดวกในช่วงเวลาที่มีผู้ใช้งานมาก

ส่วนที่ 2 บริเวณทางด้านทิศใต้ นอกจากเส้นทางเลี้ยวเป็นมุมแล้วยังเป็นส่วนที่มีการจับกลุ่มของผู้ที่เข้าใช้งานโดยใช้จอรถจักรยานยนต์บางส่วนเนื่องจากที่จอดรถไม่เพียงพอทำให้เกิดการกีดขวางทำให้ทางวิ่งแคบลงอีกด้วย

ส่วนที่ 3 บริเวณเส้นทางวิ่งที่มีขนาดเล็กมากประมาณ 2.5 เมตรซึ่งทำให้การวิ่งไม่สะดวก

ส่วนที่ 4 บริเวณลานน้ำพุมีลักษณะเป็นพื้นลาดแข็งดันไม้ไผ่จำนวนมากและมักเป็นพุ่มเตี้ยกลุ่มเป้าหมายส่วนมากมีความต้องการให้พื้นที่ส่วนนี้มีต้นไม้ขนาดใหญ่ที่สามารถให้ร่มเงาได้

ส่วนที่ 5 บริเวณสนามหญ้าด้านหลังประติมากรรมสังข์สัมฤทธิ์ ที่ใช้ประกอบกิจกรรมฝึกโยคะกลุ่มเป้าหมายบางส่วนมีความเห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้ไม่ได้ถูกจัดให้เป็นสัดส่วนจึงทำให้การใช้พื้นที่ไม่เพียงพอซึ่งเกิดจากกิจกรรมอีกประเภทคือ การนอนพักผ่อนทำให้สองกิจกรรมเหลื่อมล้ำกัน

ส่วนที่ 6 คือพื้นผิวทางเดิน/วิ่งบริเวณช่วงกลางของพื้นที่เป็นพื้นกระเบื้องคอนกรีตกลุ่มเป้าหมายมีความเห็นว่าไม่มีความเหมาะสมต่อการวิ่งเนื่องจากพื้นไม่ยืดหยุ่นเหมือนแอสฟัลต์บริเวณทางวิ่งย่อยซึ่งอยากให้มีการปรับปรุงบริเวณพื้นที่ส่วนนี้

ส่วนที่ 7 ม้านั่งค่อนข้างน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการและการจัดวางจะกระจุกตัวเป็นกลุ่มๆมากกว่ากระจายตัวระยะแต่ละช่วงค่อนข้างมาก

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากกลุ่มเป้าหมาย

1. จุดปฐมพยาบาลผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องวัดความดัน
2. จุดรับฝากของ Locker
3. ศาลาหรือสิ่งก่อสร้างที่ใช้กันแดดกันฝนได้

ภาพที่ 6 บริเวณทางแยกที่เป็นมุมเป็นอุปสรรคต่อการวิ่ง

ภาพที่ 7 พื้นที่บริเวณน้ำพุ

ภาพที่ 8 กิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่โดยไม่มีการจัด โซนเฉพาะทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบและไม่ สะดวกต่อการใช้งาน

ภาพที่ 9 ผู้ใช้งานมากกว่าอุปกรณ์ที่จัดเตรียมไว้

ภาพที่ 10 การกระโดดตัวของกิจกรรมและความไม่เพียงพอของโซนให้บริการในบางส่วน

ภาพที่ 11 ลักษณะพื้นกระเบื้องคอนกรีตบริเวณเส้นทางหลักรอบสวนไม่แข็งแรงกระแตกจากการวิ่ง

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์หลักในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้เพื่อศึกษาความต้องการของผู้สูงอายุเกี่ยวกับกิจกรรมนันทนาการในสวนสาธารณะ อีกทั้งยังต้องการชี้ให้เห็นถึงอุปสรรค/ปัญหาที่เกิดขึ้นในสวนสาธารณะระดับชุมชนที่มีการใช้งานที่หลากหลายเนื่องจากกิจกรรมอื่นเกิดขึ้นจากผู้ใช้งานกลุ่มอื่นที่ใช้พื้นที่ไม่เหมาะสมซึ่งต้องมีการวิเคราะห์และหาแนวทางในการแก้ไขจากการสังเกตการณ์และแบบสอบถามรวมไปถึงการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ใช้งานที่เป็นผู้สูงอายุที่เข้ามาใช้งานสวนรมณีนาถ เพื่อใช้ประกอบการวิจัยในครั้งนี้จากประเด็นคำถามในการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

สรุปผลคำถามการวิจัย

1. พื้นที่รองรับกิจกรรมมีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุหรือไม่ ?

1.1 ข้อมูลทางด้านกายภาพ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพของพื้นที่สวนรมณีนาถลักษณะการออกแบบพื้นที่เน้นในส่วนของ Passive Recreation มากกว่า Active Recreation ซึ่งค่อนข้างขัดแย้งกับการใช้งานจริง จากการสังเกตการณ์และวิเคราะห์แบบสอบถามทำให้ทราบว่าผู้สูงอายุภายในสวนรมณีนาถมีความต้องการใช้พื้นที่ออกกำลังกายเป็นหลักส่วนพื้นที่ที่ใช้ในการพักผ่อนเป็นผลพลอยได้จากการมาออกกำลังกายซึ่งลักษณะผังของสวนรมณีนาถสามารถแยกส่วนเป็น Active Activity Zone และ Passive Activity Zone ได้ดังนี้

แผนผังที่ 12 แสดงพื้นที่รองรับกิจกรรมแยกส่วนเป็น Active Activity Zone และ Passive Activity Zone สำหรับผู้สูงอายุ

จากผังแยกส่วนกิจกรรมแสดงถึงพื้นที่ที่ออกแบบมาเพื่อรองรับกิจกรรมประเภท Passive Activity มากกว่า Active Activity ซึ่งขัดแย้งกับความต้องการของผู้ใช้งานที่เป็นผู้สูงอายุที่มีความต้องการกิจกรรมประเภท Active Activity เป็นหลักดังจะเห็นได้จากความต้องการกิจกรรมประเภทเดิน/วิ่งและใช้เครื่องออกกำลังกายเป็นหลัก ซึ่งโชนดังกล่าวมีการใช้พื้นที่อย่างหนาแน่นมากต่างจากสวนสนามหญ้าที่มีการใช้งานน้อยและไม่เป็นสัดส่วน

1.2 ข้อมูลทางด้านการกิจกรรม

จากการวิเคราะห์คำถามในการวิจัยพบว่าความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่มีความต้องการกิจกรรมบางประเภทที่ผู้ใช้งานให้ความสนใจในอันดับต้นๆ ซึ่งส่งผลต่อการใช้พื้นที่บางกิจกรรมอย่างหนาแน่น ทั้งนี้ผู้สูงอายุที่มาใช้บริการสวนรมณีนาดส่วนใหญ่มักมีความต้องการมาเพื่อออกกำลังกาย พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติ ซึ่งจากการใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายสามารถสรุปผลได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 13 ความต้องการในการใช้กิจกรรมแต่ละประเภท

กิจกรรม	คิดเป็นร้อยละของความต้องการ
เดิน/วิ่ง	13.65
เครื่องออกกำลังกาย	11.56
พักผ่อนหย่อนใจ	11.25
กิจกรรมทางสังคม	9.70
ชมโบราณสถาน	8.94
ท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์	8.32
เดินแอโรบิค	7.42
ฝึกโยคะ	6.80
พานุกรหลานมาเที่ยว	5.87
เกมส์กระดาน	4.55
รำพัด	4.28
เปตอง	4
รวมวชิร	3.66
รวม	100

จากตารางข้างต้นสามารถสรุปความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่เข้ามาใช้งานสวนรมณีนาดตามกิจกรรมแต่ละประเภทได้ดังนี้

1.2.1 เดินหรือวิ่งจะเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมสูงสุดทั้งเพศชายและเพศหญิงเนื่องจากเป็นกิจกรรมที่สะดวกและไม่ต้องใช้อุปกรณ์เสริม อีกทั้งยังเป็นกิจกรรมที่สามารถควบคุมการออกกำลังกายได้ดั่งนั้นกิจกรรมที่ควรคำนึงถึงเป็นอันดับแรกในการออกแบบสวนรมณีนาดคือเส้นทางสำหรับการเดิน/วิ่ง ซึ่งมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นลักษณะรูปร่างของเส้นทางหรือวัสดุพื้นผิวที่ต้องคำนึงถึงผู้ใช้งานอีกด้วย

1.2.2 อุปกรณ์ออกกำลังกายต่างๆได้รับความนิยมจากผู้สูงอายุเป็นอย่างมากเนื่องจากความสะดวกในการช่วยผ่อนแรงผู้ใช้งาน อีกทั้งยังไม่ต้องเคลื่อนที่อีกด้วยในสวนรมณีนาดเครื่องออกกำลังกายต่างๆเป็นสิ่งที่สมาคมผู้ใช้งานช่วยกันออกค่าใช้จ่ายเองซึ่งถูกเพิ่มขึ้นมาภายหลังทำให้รูปแบบการจัดวางค่อนข้างกระจุกตัวและมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการ

1.2.3 พักผ่อนหย่อนใจจากการสัมผัสทัศนคติกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีความมุ่งหมายที่เข้ามาใช้งานพื้นที่สวนรมณีนาดเพื่อออกกำลังกายส่วนการพักผ่อนเป็นเหมือนผลพลอยได้หลังจากการออกกำลังกายเพื่อเป็นการพักผ่อนน้อยมากกว่าจึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ของการออกแบบสวนสาธารณะที่จะต้องมีการรักษาสภาพที่เขียวชอุ่ม ร่มเงา รวมทั้งสิ่งก่อสร้างต่างๆ

1.2.4 ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มเป้าหมายมีความต้องการชมรมต่างๆไม่เฉพาะแต่ชมรมผู้สูงอายุซึ่งใช้ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น กลุ่มตัวอย่างมีการจัดกลุ่มหรือสมาคมต่างๆขึ้นอยู่กับงาน การเดินแอโรบิก กิจกรรมฝึกโยคะ ฯลฯ ซึ่งเป็นการจัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการแต่เป็นลักษณะการจับกลุ่มผู้ที่คุ้นเคยกันเอง ยังรวมไปถึงสมาคมผู้ใช้งานสวนรมณีนาดที่ช่วยกันบริหารจัดการอุปสรรคอำนวยความสะดวกในการออกกำลังกายอีกด้วย

1.2.5 โบราณสถานและพิพิธภัณฑ์ กลุ่มเป้าหมายมีความเห็นว่ามีมีความสำคัญระดับปานกลาง ซึ่งจากทัศนคติจะเห็นด้วยต่อการอนุรักษ์ไว้เป็นโบราณสถานเป็นส่วนมากเห็นถึงความสำคัญ

1.2.6 เดินแอโรบิก กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าและเป็นกิจกรรมที่ใช้กำลังค่อนข้างมากในการเดิน ลักษณะกิจกรรมจะมีผู้นำหนึ่งคนและให้ผู้ร่วมกิจกรรมเดินตามจังหวะเพลงที่เปิดเป็นลักษณะท่ากายบริหาร

1.2.7 ฝึกโยคะ การประกอบกิจกรรมผู้ประกอบกิจกรรมจะต้องมีการเตรียมผ้าบางเพื่อปูบริเวณสวนหย่อมเพื่อใช้ในการฝึกโยคะส่วนมากมักจะมากันเป็นกลุ่มใช้แรงน้อยกว่าการเดินแอโรบิกเน้นการยืดและตัดตัวเป็นหลัก

1.2.8 พานุกรหลานมาเที่ยวเป็นผลจากการติดตามของบุตรหลานเพื่อออกมาประกอบกิจกรรมด้วยกันในสวนสาธารณะซึ่งประเภทนี้มักจะมาเป็นครอบครัว

1.2.9 รำพัด จะพบได้ในบริเวณสวนหย่อมใกล้เคียงกับส่วนฝึกโยคะแต่กลุ่มเป้าหมายจะประกอบกิจกรรมประเภทนี้บ่อย

1.2.10 ส่วนเบดองได้มีการจัดสัดส่วนเฉพาะแต่ไม่เป็นที่นิยมนักเนื่องจากต้องการเตรียมอุปกรณ์ต่างๆมาเอง

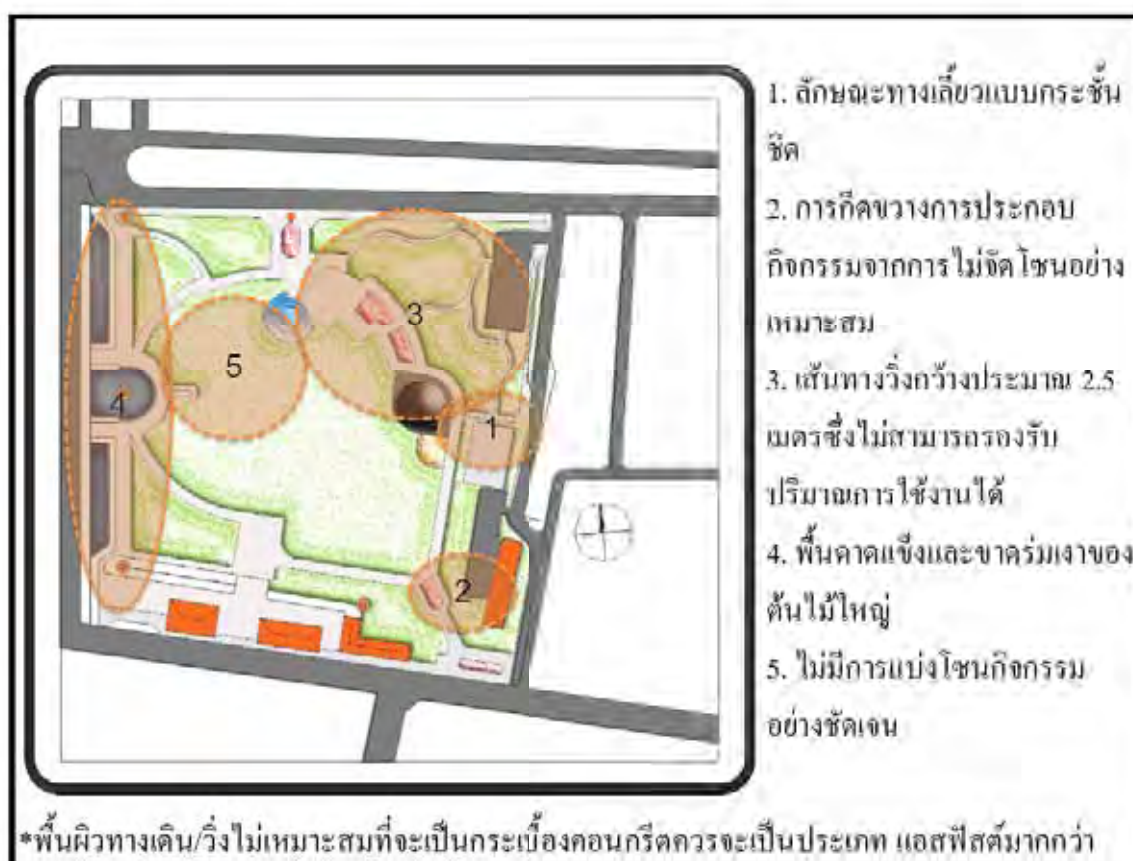
สรุปกิจกรรมที่ผู้สูงอายุต้องการใช้งานสวนสาธารณะระดับชุมชนสวนรมณีนาดคือการวิ่งซึ่งมีความต้องการมากที่สุดทั้งเพศชายและเพศหญิงเนื่องจากการออกกำลังกายรวมทั้งยังเป็นการอบอุ่นร่างกายให้พร้อมประกอบกิจกรรมอื่นๆ ดังนั้นเส้นทางในการวิ่งจึงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาเป็นอันดับต้นๆ ส่วนกิจกรรมรองลงมาเป็นประเภทใช้เครื่องออกกำลังกายซึ่งทางสวนไม่ได้มีการจัดเตรียมไว้ให้จึงทำให้มีจำนวนไม่เพียงพอต่อการใช้งานส่วนกิจกรรมอื่นๆที่เกิดขึ้น เช่น เดินแอโรบิก ฝึกโยคะและรำพัด เป็นการประยุกต์ใช้พื้นที่ส่วนต่างๆของสวนสาธารณะ

เองจึงทำให้บางครั้งการใช้งาน ไม่สะดวกเท่าที่ควร ดังนั้นในการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชน ที่มีผู้ใช้งานเป็นผู้สูงอายุจำนวนมากจึงควรคำนึงถึงการใช้งานประเภทดังกล่าวข้างต้นด้วย

2. ลักษณะทางกายภาพและการออกแบบเหมาะสมและสามารถรองรับกิจกรรมการใช้งานหรือไม่ ?

2.1 ข้อมูลทางด้านกายภาพ

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่บางส่วนส่งผลต่อการใช้งานจริงไม่ว่าจะเป็น รูปร่างลักษณะหรือการเลือกใช้วัสดุในการก่อสร้าง

แผนผังที่ 13 ผังแสดงอุปสรรค/ปัญหาดอกกลุ่มเป้าหมายในสวนรมณีนาค

2.2 ข้อมูลทางด้านการกิจกรรม

กิจกรรมที่ขัดแย้งกันส่วนมากเกิดจากกิจกรรมที่ไม่ได้รับการวางแผนเอาไว้ล่วงหน้าคือบริเวณสนามหญ้าที่ออกแบบไว้เพื่อ กิจกรรมประเภท Passive Recreation และยังคงรับกิจกรรมประเภท Active Recreation เช่นกันอีกทั้งยังไม่มีแบ่งพื้นที่การใช้งานออกจากกันจึงทำให้เกิดการซ้อนทับของกิจกรรม

ตารางที่ 14 ความขัดแย้งของกิจกรรม

กิจกรรม	กิจกรรม
ร่าพิคและ โยคะ	นอนพักผ่อน
เดิน/วิ่ง	กิจกรรมอื่นๆบนทางเดิน/วิ่ง เช่นตระกร้อ

สรุปอุปสรรค/ปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายสามารถจำแนกได้เป็นข้อๆ ได้ดังนี้

2.2.1 เส้นทางในการเดิน/วิ่งแคบเกินไป เวลาที่ผู้ใช้งานสูงสุดไม่สามารถรองรับผู้ใช้งานได้เพียงพอ อีกทั้งความเร็วในการเดิน/วิ่งของแต่ละคนต่างกันจึงเกิดความไม่สะดวกมีบางส่วนต้องวิ่งอ้อมออกไปขอบผิวทางซึ่งอาจเกิดอันตรายต่อข้อเท้าของผู้เดิน/วิ่งได้

2.2.2 พื้นผิวในการเดิน/วิ่งไม่เหมาะสม (กลุ่มเป้าหมายมีความต้องการพื้นแบบแอสฟัลต์เนื่องจากมีความยืดหยุ่นอีกทั้งยังไม่ลื่น) เนื่องจากเส้นทางหลักของสวนสาธารณะออกแบบมาเป็นพื้นกระเบื้องคอนกรีตตั้งแต่แรกทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการวิ่งซึ่งผู้ใช้ส่วนมากให้ความเห็นว่าเป็นวัสดุที่ไม่เหมาะกับการวิ่งอย่างมากเนื่องจากไม่รองรับแรงกระแทกซึ่งเป็นอันตรายโดยตรงต่อข้อเท้าของผู้ใช้งาน

2.2.3 ร่มเงาบริเวณลานน้ำพุ เนื่องจากถูกออกแบบให้เป็นพื้นลาดแข็งตลอดทั้งแนวทำให้ไม่สามารถปลูกต้นไม้ใหญ่ได้ทางสวนมีการตั้งเฉพาะกระถางต้นไม้ซึ่งไม่สามารถให้ร่มเงาใดๆได้

2.2.4 ความไม่มีสัดส่วนของกิจกรรม เนื่องจากพื้นที่ส่วนสนามหญ้าไม่ได้ถูกออกแบบให้เป็นสัดส่วน มีลักษณะเป็นสนามโล่งปลูกต้นไม้ปัญหานี้เกิดจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายหลังซึ่งเกิดจากการซ้อนทับการใช้พื้นที่กันทำให้ผู้ใช้งานเกิดความไม่สะดวก

2.2.5 จำนวนที่นั่งภายในสวนน้อยและแต่ละจุดค่อนข้างห่างซึ่งเมื่อเทียบกับผู้ใช้งานทั้งหมดแล้วถือว่าน้อยมาก การจัดวางบางส่วนก็กระจุกตัวเกินไป

2.2.6 อุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการออกกำลังกายไม่เพียงพอเนื่องด้วยการออกแบบแต่แรกไม่ได้คำนึงถึงกิจกรรมประเภทนี้ซึ่งกลุ่มผู้ใช้งานมีความต้องการในระดับที่สูงมากทำให้เกิดความไม่เพียงพอต้องคอยกันใช้บริการ

2.2.7 ปัญหาเรื่องการระบายน้ำมีพื้นที่บางส่วนมีน้ำขังตลอดเวลา

2.2.8 กลุ่มเป้าหมายมีความต้องการจัดให้บริการตรวจวัดความดันหรือจุดปฐมพยาบาล จากทัศนคติของกลุ่มเป้าหมายอยากให้มีการจัดหาอุปกรณ์ตรวจวัดเพื่อบริการผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุบางท่านอาจมีปัญหาทางร่างกายซึ่งการออกกำลังกายอาจเป็นอันตรายถึงชีวิตได้

2.2.9 ไม่มีจุดรับฝากของ เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีสัมภาระมาด้วยซึ่งการทำกิจกรรมต่างๆเกิดความไม่สะดวกต้องคอยแบกสัมภาระต่างๆติดตัวตลอดเวลา

สรุปข้อพิจารณาในการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชน

จากข้อสรุปทั้งหมดข้างต้น สวนสาธารณะระดับชุมชนเป็นสวนสาธารณะที่คนในชุมชนและระแวกใกล้เคียงใช้งานเป็นประจำ โดยมากมักเป็นกลุ่มผู้ใช้งานกลุ่มเดิมๆกิจกรรมที่มีความต้องการมากที่สุดคือการเดิน/วิ่งภายในสวนสาธารณะและปัญหาที่กลุ่มเป้าหมายมีความเห็นว่าสำคัญที่สุดก็คือเส้นทางในการเดิน/วิ่งอีกเช่นกัน ดังนั้นในการออกแบบสวนสาธารณะระดับชุมชนสวนรมณีนาดควรจะคำนึงถึงการออกแบบลักษณะเส้นทาง ขนาดและวัสดุที่ใช้ในการเดินวิ่งเป็นอันดับแรก

การออกแบบสวนรมณีนาดเดิมมีการออกแบบให้มีส่วน Passive Recreation มากกว่า Active Recreation ซึ่งการจากการสำรวจการใช้งานจริงพบว่าผู้ใช้งานส่วนใหญ่จะมีความตั้งใจมาเพื่อการออกกำลังกายมากกว่าการมานั่งพักผ่อนหย่อนใจ

การใช้งานพื้นที่สวนสาธารณะระดับชุมชน จะมีผู้ใช้งานหนาแน่นมากกว่าสวนสาธารณะประเภทอื่นซึ่งจากการสังเกตการณ์ในช่วงเวลาที่ผู้ใช้งานสูงสุด และการสอบถามทัศนคติผู้ใช้งานในเรื่องความพอเพียงของพื้นที่ สภาพการใช้งานส่วนใหญ่ค่อนข้างไม่เพียงพอ ดังนั้นการออกแบบวางผังในเบื้องต้นจะต้องศึกษาความต้องการของกิจกรรมต่างๆ เพื่อใช้ในการแบ่งสัดส่วนของพื้นที่ให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น และการจัดพื้นที่กิจกรรมให้เกิดความเป็นสัดส่วนเพื่อสะดวกต่อการใช้งาน

กระบวนการในการออกแบบควรจะต้องศึกษาลักษณะกิจกรรมแต่ละประเภทเพื่อให้เกิดความสอดคล้องและการใช้วัสดุต่างๆอย่างเหมาะสมดังเช่นปัญหาในเรื่องของเส้นทางเดิน/วิ่ง ที่

ออกแบบให้มีลักษณะแคบเกินไป อีกทั้งยังเลี้ยวมุมจากที่ส่งผลอย่างมากต่อการเดินวิ่งอีกทั้งวัสดุก็ควรเป็นพื้นแอสฟัลต์มากกว่าพื้นกระเบื้องคอนกรีต

ข้อเสนอแนะ

1. จากการวิจัยพบว่ากลุ่มเป้าหมายที่เข้ามาใช้งานพื้นที่สวนรมณีนาคมีความต้องการกิจกรรมประเภทเดินวิ่งมากที่สุด ดังนั้นการออกแบบผังควรคำนึงถึงกิจกรรมประเภทนี้เป็นอันดับต้นๆ
2. รูปร่างของเส้นทางในการเดิน/วิ่ง จากการวิจัยพบว่ากลุ่มเป้าหมายมีความต้องการเส้นทางที่มีลักษณะโค้ง ไม่มีมุม
3. พื้นผิวของทางเดิน/วิ่ง กลุ่มเป้าหมายให้ความเห็นเดียวกันว่าควรเป็นพื้นแอสฟัลต์หรือพื้นลาดยางเนื่องจากสามารถรองรับแรงกระแทกได้ดีซึ่งช่วยลดอันตรายที่อาจเกิดกับข้อเท้าได้
4. กิจกรรมบางประเภทที่ทางสวนมิได้มีการจัดเอาไว้ให้เฉพาะจะมีการใช้พื้นที่ซ้อนทับบริเวณที่เป็นที่พักผ่อนเช่นการรำพัด และการฝึกโยคะ ดังนั้นจึงควรจัดให้มีขอบเขตพื้นที่เฉพาะสำหรับกิจกรรมต่างๆเพื่อความสะดวกในการใช้งาน
5. การจัดวางตำแหน่งไม่มีการกระจายตัวจึงทำให้เกิดความหนาแน่นเกินไปซึ่งบางส่วนมีผู้ใช้งานน้อยมากเช่นบริเวณสนามหญ้าขนาดใหญ่ที่มีผู้ใช้งานเบาบางมากเมื่อเปรียบเทียบกับส่วนอื่นๆ อีกทั้งบริเวณที่เป็นอุปกรณ์ออกกำลังกายยังกระจุกตัวเป็นกลุ่มและปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการ
6. จากการวิจัยพบว่าผู้ใช้งานสวนสาธารณะระดับชุมชนที่มีผู้สูงอายุมีความต้องการพื้นที่ในการออกกำลังกายมากเช่นเดียวกับกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ จึงส่งผลให้เกิดความไม่พอเพียงในพื้นที่ใช้งานภายในสวนรมณีนาค
7. ศาลาหรืออาคารที่ใช้สำหรับหลบฝนในช่วงเวลาฝนตกเนื่องจากสวนรมณีนาคมีศาลาเพียงจุดเดียวและอาคารห้องน้ำ (บริเวณหน้าห้องน้ำหลบฝนได้) ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายบางส่วนอยากให้จัดเพิ่มส่วนของศาลาเพื่อใช้ในการนั่งพักและหลบฝน
8. สิ่งที่สวนสาธารณะระดับชุมชนควรคำนึงถึงคือจุดปฐมพยาบาลสำหรับผู้สูงอายุและส่วนรับฝากของ

9. จากการสัมภาษณ์นอกเหนือจากเวลาในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นพบว่าร่วมเงาของพื้นที่บางส่วนยังไม่เพียงพอเช่นบริเวณลานน้ำพุซึ่งเป็นพื้นลาดแข็งทั้งหมดและกลุ่มเป้าหมายได้ให้ความสำคัญกับเวลาในการรดน้ำต้นไม้ของสวนสาธารณะว่าควรมีการจัดการให้ดีกว่าในปัจจุบันซึ่งเสนอแนะให้รดเวลาเช้านก่อนเปิดสวนหรือเวลาค่ำหลังจากสวนสาธารณะปิดให้บริการมากกว่ารดน้ำเวลาบ่ายโมง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษากิจกรรมที่เป็นความต้องการของผู้สูงอายุที่ใช้สวนรมณีนาดและปัญหาที่เกิดจากการใช้งานในส่วนต่างๆซึ่งสามารถสรุปว่าผู้ใช้งานส่วนใหญ่มีความต้องการกิจกรรมประเภทออกกำลังกายมากกว่าตั้งใจมาเพื่อพักผ่อนเพียงอย่างเดียวดังนั้นควรศึกษาเพิ่มเติมในเชิงเปรียบเทียบกับสวนสาธารณะระดับชุมชนอื่นๆว่าจุดประสงค์หลักในการเข้ามาใช้งานสวนสาธารณะนั้นเป็นอย่างไรเพื่อหาสัดส่วนของกิจกรรมเพื่อใช้ในการออกแบบวางแผนเพื่อรองรับการใช้งานให้เหมาะสมกับสวนสาธารณะระดับชุมชนต่อไป

2. กิจกรรมที่เป็นความต้องการสูงสุดของผู้สูงอายุคือการวิ่งและปัญหาที่พบจากการวิจัยคือรูปร่างของเส้นทางและพื้นผิวดังนั้นการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะและพื้นผิวที่เหมาะสมแล้วควรศึกษาเปรียบเทียบกับสวนสาธารณะระดับชุมชนอื่นๆที่มีขนาดของเส้นทางและพื้นผิวด่างกันว่าขนาดที่เหมาะสมและพื้นผิวที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

3. ปัญหาเรื่องพื้นที่ที่มีขนาดเล็กจึงทำให้เกิดความแออัดขึ้นในสวนสาธารณะระดับชุมชนแห่งนี้ซึ่งการจัดวางผังอย่างเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาผู้ใช้งานในชุมชนที่มีความหนาแน่นสูงได้ดังนั้นจึงควรศึกษาในการพัฒนาพื้นที่อื่นให้มีความเชื่อมต่อให้เอื้อประโยชน์ต่อกันเช่นลานหน้าสวนรมณีนาดหรือแม้กระทั่งลานคนเมืองว่ามีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดในการออกแบบให้ช่วยรองรับกิจกรรมบางประเภทที่มีความเชื่อมต่อทางกิจกรรมกับสวนรมณีนาดหรือส่วนอื่นๆต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กองนโยบายและแผนรวม. สถิติกรุงเทพมหานครปี 2540. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- กองสวนสาธารณะ. วันต้นไม้ประจำปีแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2532.
- กำธร กุลชล และชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล. แนวทางการปรับปรุงทางเดินเท้าสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ. รายงานการวิจัย, 2548.
- จันทร์เพ็ญ นิยมอินทร์. “สุขภาพจิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุ.” ปรินุญณ์พนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2539.
- จิตตินันท์ เรืองวิรุฑ. “แนวทางการจัดหาสวนสาธารณะในพื้นที่เขตชั้นในกรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ปรินุญณ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2536.
- ชุติมา เจริญกุล. เสริมสุขภาพและความพึงพอใจในชีวิตผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร : กองการพยาบาล สำนักปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข, 2531.
- ไตรรัตน์ จารุทัศน์. มาตรฐานที่พักอาศัยของผู้สูงอายุไทย [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 12 มกราคม 2552. เข้าถึงได้จาก <http://www.thainhfor.org/index.php?module=news&page2=detail&id=11>
- บุญชม ศรีสะอาด. หลักการวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุวีริยาสาส์น, 2535.
- ประทีป วัฒนกิจ. มโนคติเกี่ยวกับชีวิต. กรุงเทพมหานคร : วารสารกองการพยาบาล, 2531.
- ปริธูญา ฉายแสง. “ความสัมพันธ์ระหว่างความพอใจของผู้ใช้สวนกับพื้นที่ใช้งานในสวนสาธารณะระดับชุมชน : กรณีศึกษาสวนรมณีนาถ และอุทยานเบญจสิริ.” วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540.
- พงษ์ไพฑูรย์ สิลาวราเวทย์. “ความคิดเห็นของประชาชนในเมืองต่อสวนสาธารณะศึกษากรณีผู้มาใช้สวนสาธารณะในกรุงเทพ.” วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2528.
- พรชูลย์ นิลวิเศษ. จิตสังคมผู้สูงอายุ [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 15 มีนาคม 2553. เข้าถึงได้จาก http://www.stou.ac.th/stoukc/elder/main1_10.html

พรพรรณ เพียรพิทักษ์. “พฤติกรรมการออกกำลังกายและการสนับสนุนจากครอบครัวเพื่อ ส่งเสริมสุขภาพในผู้สูงอายุ (กรณีศึกษาผู้สูงอายุที่มออกกำลังกายที่สวนสุขภาพในเขต กรุงเทพมหานคร).” สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

มงคล ชะกัณห์. Universal Design : การออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคน [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 9 มีนาคม 2553. เข้าถึงได้จาก <http://gotoknow.org/blog/barrierfree/240505>

มณฑล โรจนะสมิต. “การเปรียบเทียบการใช้พื้นที่สวนสาธารณะแบบรวมและแบบกระจายของ หมู่บ้านจัดสรรขนาดใหญ่ในกทม.” วิทยานิพนธ์ เกษพัฒนศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ระบบข้อมูลประชากรและบ้าน. โครงสร้างประชากรเขตพระนคร [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 1 พฤษภาคม 2552. เข้าถึงได้จาก <http://www.it4social.net/statpopulation52/stat/index.php>

วัชร น้อยพิทักษ์. “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อสิ่งอำนวยความสะดวก การให้บริการและ รูปแบบการใช้ประโยชน์จากสวนสาธารณะ ศึกษากรณีผู้เข้ามาใช้สวนสาธารณะของ กรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2536.

วีรยา ทัดดากร. “การใช้พื้นที่ภายนอกอาคารใน โครงการที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ : กรณีศึกษา สถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค กรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ เกษพัฒนศาสตร์ มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

ศรีธรรม ธนะภูมิ. พัฒนาการอารมณ์และบุคลิกภาพ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงเทพฯ, 2535.
ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. สวัสดิการผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

ศิริพร สุธัญญา. “พฤติกรรมดูแลตนเองกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุในสวนรมณีนาด กรุงเทพมหานคร.” ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.

สวนสาธารณะ [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 9 มีนาคม 2552. เข้าถึงได้จาก

<http://www.parzapark.ob.tc/map.html?hl=th&tab=wl>

สสส. โอกาสจากสังคม “ต้นทุนคนพิการ” [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 11 มีนาคม 2553. เข้าถึงได้จาก

<http://www.trytodream.com/index.php?action=printpage;topic=8665.0>

สำนักงานโยธา. “มาตรฐาน(แนะนำ) การออกแบบบาทวิถีและเฟอร์นิเจอร์ เพื่อส่งเสริม

คุณภาพอาคารและสิ่งแวดล้อมสำหรับคนพิการและประชาชนทั่วไป.” กรุงเทพมหานคร : สำนักงานโยธา, 2540.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 9 มีนาคม 2553.

เข้าถึงได้จาก <http://www.thaihealth.or.th/node/8883>

สำนักงานสวนสาธารณะกรุงเทพมหานคร. สวนรมณีนาค [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 8 พฤษภาคม 2552.

เข้าถึงได้จาก <http://203.155.220.217/office/ppdd/publicpark/thai/park03.php>

สำนักงานสวนสาธารณะกรุงเทพมหานคร. สวนสาธารณะรมย์ [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 3 พฤษภาคม

2552. เข้าถึงได้จาก <http://203.155.220.217/office/ppdd/publicpark/thai/park03.php>

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. แผนนโยบายด้านผู้สูงอายุ [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 20 ธันวาคม

2552. เข้าถึงได้จาก http://oppo.opp.go.th/info/policy_plan1.htm

อดิพร พรหมทะเล. “รูปแบบการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง : กรณีศึกษาสวน

จตุจักร.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานโยบายและการจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, 2543.

อาภากร ชัยสุริยา. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพอใจของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบาง

แคร์.” วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาประยุกต์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543.

อาสา. ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 3 พฤษภาคม 2552. เข้าถึงได้จาก

<http://www.asa.or.th/download/03media/04law/cpa/BMAlanduse/mr49-bma-00.jpg>

อโนชา การประเสริฐกิจ. “การวางผังบริเวณสวนสาธารณะระดับชุมชน บริเวณพื้นที่ใต้ทางด่วน

แขวงสามเสน เขตพญาไท จังหวัดกรุงเทพมหานคร.” บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545.

เอี่ยมพร วิสมหมาย. สวนสาธารณะและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ กรุงเทพฯ. กรุงเทพมหานคร : โรง

พิมพ์พิมพ์ดี, 2540.

Google map. แผนที่เขตพระนคร [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 8 พฤษภาคม 2552. เข้าถึงได้จาก

<http://maps.google.co.th/maps?hl=th&q=แผนที่+กรุงเทพ+เขต+พระ>

[นคร&ie=UTF8&hq=&hnear=เขตพระนคร&gl=th&ei=zj7mS8uD](http://maps.google.co.th/maps?hl=th&q=แผนที่+กรุงเทพ+เขต+พระนคร&ie=UTF8&hq=&hnear=เขตพระนคร&gl=th&ei=zj7mS8uD)

[I5S5rAeEk9jxAg&ved=0CBsQ8gEwAA&ll=13.752391,100.502501&spn=0.044686,](http://maps.google.co.th/maps?hl=th&q=แผนที่+กรุงเทพ+เขต+พระนคร&ie=UTF8&hq=&hnear=เขตพระนคร&gl=th&ei=zj7mS8uD)

[0.117245&z=14&pw=2](http://maps.google.co.th/maps?hl=th&q=แผนที่+กรุงเทพ+เขต+พระนคร&ie=UTF8&hq=&hnear=เขตพระนคร&gl=th&ei=zj7mS8uD)

Yourhealthyguide. ผังบริเวณสวนรมณีนาถ [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 15 สิงหาคม 2552. เข้าถึงได้จาก

http://www.yourhealthyguide.com/parks/images_parks/maps/M_somdet.gif

ภาษาต่างประเทศ

Universal Design [Online]. Access 9 March 2010. Available from

[http://74.125.155.132/scholar?q=cache:m7Sf2NbXo88J:scholar.google.com/&hl=th&a](http://74.125.155.132/scholar?q=cache:m7Sf2NbXo88J:scholar.google.com/&hl=th&as_sdt=2000)

[s_sdt=2000](http://74.125.155.132/scholar?q=cache:m7Sf2NbXo88J:scholar.google.com/&hl=th&as_sdt=2000)

U Design [Online]. Access 16 December 2009. Available from www.dhds.nha.co.th/pdf

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

องค์ประกอบและหลักการของ Universal Design

การออกแบบที่เป็นสากล (Universal Design : UD) คือ การออกแบบทุกอย่างให้ใช้งานง่าย และเข้าใจง่ายสำหรับทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนเพศไหน วัยไหน หนูนุ่ม สาว เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือใครก็ใช้ได้ง่าย ดูแล้วเข้าใจ ไม่ต้องไปเปิดคู่มือการใช้งานอีก

เนื่องจากคำว่า Universal Design มีความหมายและรายละเอียดที่กว้างแต่ ถ้าจะกล่าวถึงความหมายของ Universal Design โดยสรุปก็คือ การปรับสภาพแวดล้อมสถานที่และสิ่งของ เครื่องใช้ให้สามารถรองรับการใช้งานได้สำหรับมวลสมาชิกทุกคนในสังคมเพื่อความสะดวกและปลอดภัยนั่นเอง

ภาพที่ 12 Principles of Universal Design

1. Fairness เสมอภาคใช้งาน ได้กับทุกคน ในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งแยก และเลือกปฏิบัติเช่นการติดตั้งตู้โทรศัพท์สาธารณะสองระดับระดับทั่วไปสำหรับผู้ใหญ่หรือคนที่นั่งรถเข็นใช้ได้

2. Flexibility บิดหมุน ใช้งาน ได้กับผู้ที่ถนัดซ้ายและขวาหรือปรับสภาพความสูงต่ำขึ้นลงได้ตาม ความสูงของผู้ใช้

3. Simplicity เรียบง่ายและเข้าใจได้ดีเช่นมีภาพหรือคำอธิบายที่เรียบง่ายสำหรับคนทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นความรู้ระดับไหนอ่านหนังสือออกหรือไม่ อ่านภาษาต่างประเทศได้หรือไม่หรืออาจใช้รูปภาพเป็นสัญลักษณ์สากลสื่อสารให้เข้าใจได้ง่าย ฯลฯ

4. Understanding มีข้อมูลพอเพียงมีข้อมูลง่ายสำหรับประกอบการใช้งานที่พอเพียง

5. Safety ทนทานต่อการ ใช้งานที่ผิดพลาดเช่นมีระบบป้องกันอันตรายหากมีการใช้ผิดพลาดรวมทั้งไม่เสียหายได้โดยง่าย

6. Energy conservation พลังงานประหยัดและไม่ต้องออกแรงมากเช่น ใช้ที่เปิดก๊อกน้ำแบบขกขึ้น-กดลงแทนการใช้มือขันก๊อกแบบเป็นเกลียวสวิตช์ไฟฟ้าแบบตัวใหญ่ที่กดเบาๆก็สามารถทำงานได้แทนสวิตช์เล็กที่ต้องใช้นิ้วมือออกแรงจกดอย่างแรง ฯลฯ

7. Space ขนาดและสถานที่ที่เหมาะสมและใช้งานในเชิงปฏิบัติได้โดยคิดออกแบบเพื่อสำหรับคนร่างกายใหญ่โตคนที่เคลื่อนไหวร่างกายยากเช่นขนาดของห้องน้ำ โถส้วมใหญ่เพียงพอสำหรับคนที่ร่างกายใหญ่โตคนพิการที่มีรถเข็นคันใหญ่รวมถึงคำนึงถึงคนพิการที่มีรถเข็นคันใหญ่ต้องมีพื้นที่สำหรับหมุนรถกลับไปตามาในบริเวณห้องน้ำ

Universal Design in Japan

ในช่วงปี 1994 ประเทศญี่ปุ่นได้เริ่มอนุญาตให้มีกฎหมายอาคารสำหรับผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส ออกมาใช้ มีการประยุกต์สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆเพื่อคนพิการที่จะมาใช้อาคาร และเริ่มใช้กับอาคารสาธารณะ เช่น ห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ โรงแรมและสถานที่สำคัญที่เป็นที่ชุมชน และที่สาธารณะ ต่อมาในช่วงปี 2003 กฎหมายนี้ครอบคลุมไปถึงอาคารที่เป็น โรงเรียน สำนักงานต่างๆ และอาคารชุดพักอาศัยด้วย จนถึงปี 2006 จึงได้มีกฎหมายใหม่สำหรับผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสขึ้นมาโดยไม่เพียงแต่บังคับให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆมาใช้ในอาคารเท่านั้น ยังได้รวมถึงขนาดของอุปกรณ์และพื้นที่ที่ใช้งานให้มีมาตรฐานและเกณฑ์ในการวัดและตรวจสอบได้อย่างแน่นอนอีกด้วย

ปัจจุบันผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสในประเทศญี่ปุ่นสามารถที่จะใช้ชีวิตและบริการสาธารณะภายนอกที่พักของตนได้โดยสะดวกและเท่าเทียมกับคนธรรมดาได้เนื่องมาจากรัฐบาลญี่ปุ่นใส่ใจและให้ความสำคัญในเรื่องนี้ในทุกส่วนของสถานที่ในชุมชนและเมืองใหญ่ โดยได้จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆให้ไว้อย่างต่อเนื่อง และในทุกที่ของเมือง จึงไม่ใช่เรื่องที่แปลกที่จะสามารถเห็นคนพิการรถเข็น หรือคนพิการทางสายตา ออกจากที่พักมาใช้บริการสาธารณะเพียงคนเดียวโดยไม่มีผู้ติดตามช่วยเหลือ เพราะผู้คนเหล่านั้นมั่นใจที่จะออกมาใช้บริการได้อย่างสะดวกและปลอดภัย

ภาพที่ 13 ชุมชนและเมืองใหญ่ โดยได้จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆให้ไว้อย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 14 แสดงโทรศัพท์สาธารณะที่คำนึงถึงการใช้งานของผู้ใช้ที่มีความสูงที่ต่างกัน โดยจะสามารถเลื่อนปรับตำแหน่งขึ้นลงได้ตามความสูงของผู้มาใช้งาน

ภาพที่ 15 ทางลาดขึ้นอาคารและพื้นที่สาธารณะต่างๆ

ภาพที่ 16 ป้ายบอกทางคำนึงถึงระดับสายตาการมองของผู้พิการรถเข็นอยู่ในตำแหน่งที่เห็นได้สะดวกและชัดเจน

ภาพที่ 17 ตะแกรงท่อน้ำในมีตาข่ายละเอียด เพื่อให้ผู้พิการรถเข็น หรือจักรยานวิ่งผ่านได้

ภาพที่ 18 แผ่นพื้นและแผ่นปิดหน้าดินสำหรับต้นไม้ออกแบบเพื่อให้ผู้พิการรถเข็น หรือจักรยานวิ่งผ่านได้

แนวคิดของ Universal Design นั้นเป็นแนวคิดที่ดีควรนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยให้มากขึ้นเพราะเป็นการเปิดกว้างให้ทุกภาคส่วนสมาชิกทุกคนได้อยู่ร่วมกันและยอมรับกันและกันท่ามกลางความหลากหลายที่มีอยู่โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่ามนุษย์ทุกคนในโลกนี้เกิดมาเป็นคนเหมือนกันสังคมส่วนรวมมีหน้าที่ต้องดูแลรับผิดชอบให้สมาชิกทุกคนอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและสังคมส่วนรวมได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

ภาคผนวก ข.

มุมมองจากข้อจำกัดของคนทุกกลุ่มวัยและแนวทางแก้ไข

1. ผู้ใช้รถเก้าอี้ล้อ (Wheelchair) ป. = ปัญหา น. = แนวทาง

- ป. การขึ้น-ลงทางต่างระดับระหว่างถนนกับทางเท้า
- น. ทำทางลาดขอบถนน
- ป. ทางต่างระดับที่ต่างกันมากมักใช้บันไดเป็นตัวเชื่อม
- น. สร้างทางลาด ลิฟต์ที่กว้าง หรือ ลิฟต์แบบกระเช้า
- ป. อุปสรรคในที่แคบ
- น. มีทางและพื้นที่ที่กว้าง
- ป. ผ่านประตูที่แคบและธรณีประตูที่สูง
- น. คิดตั้งประตูที่มีความกว้างเพียงพอและธรณีประตูที่เล็กหรือไม่มีเลย
- ป. เอื้อมไม่ถึงแผงควบคุมหรือสิ่งของที่อยู่สูง
- น. คิดตั้งแผงควบคุมที่ต่ำลงมา
- ป. อุปสรรคในห้องน้ำ
- ข. คิดตั้งราวจับ อ่างอาบน้ำ และเก้าอี้อาบน้ำ

2. ผู้มีความจำกัดในการเดิน

- ป. การขึ้นทางต่างระดับ
- น. สร้างทางลาดขอบถนน ทางลาด ลิฟต์ หรือลิฟต์ยกรถเก้าอี้ล้อเลื่อน (Plat form)
- ป. อุปสรรคในสถานการณ์ที่ต้องใช้ความเร็ว
- น. เพิ่มระยะเวลาการข้ามถนน เพิ่มระยะเวลาการเปิด-ปิดของประตูลิฟต์ หรือประตู

อัตโนมติ

- ป. การขึ้นบันไดหรือทางลาด
- น. คิดตั้งราวจับ
- ป. อุปสรรคในห้องน้ำ
- น. สร้างห้องน้ำที่มีขนาดใหญ่เพียงพอ คิดตั้งราวจับ อ่างอาบน้ำ และเก้าอี้อาบน้ำ
- ป. ผ่านประตูที่แคบและธรณีประตูที่สูง
- น. คิดตั้งประตูที่มีความกว้างเพียงพอและธรณีประตูที่เล็กหรือไม่มีเลย

3. บุคคลผู้มีความจำกัดในการใช้แขนหรือมือ

- ป. เปิดประตู
- น. ใช้ประตูที่เปิดง่ายหรือประตูอัตโนมัติ
- ป. ลูกบิดประตู
- น. ใช้เป็นลักษณะลูกบิดเขาควาช
- ป. ก๊อกน้ำ
- น. ใช้เป็นลักษณะก้าน โยก หรือก้านปิด

4. ผู้มีความพิการทางสายตา

- ป. การรับรู้
- น. คิดตั้งพื้นผิวต่างสัมผัสบอกทางบนพื้นผิวทางเท้า
- ป. คิดตั้งพื้นผิวต่างสัมผัสที่เป็นปุ่มเพื่อแสดง
- น. ถึงการเปลี่ยนทิศทางหรือที่ตั้งของทางลาดและบันได
- ป. การบอกสิ่งกีดขวางบนทางเท้า
- น. มีพื้นผิวต่างสัมผัสบนพื้นผิวทางเท้ารอบสิ่งกีดขวาง
- ป. ข้ามถนน
- น. มีไฟข้ามถนน ที่มีสัญญาณเสียง
- ป. รับรู้ถึงเหตุฉุกเฉิน
- น. สัญญาณเตือนภัยรูปแบบเสียง
- ป. การบอกทางออกและบันได
- น. คิดตั้งเบรลล์ รอบๆ ลูกบิดประตู และราวจับบริเวณทางออก

5. ผู้มีปัญหาเกี่ยวกับการมองเห็น

- ป. การบอกสิ่งกีดขวางบนทางเท้า
- น. มีพื้นผิวต่างสัมผัสบนพื้นผิวทางเท้ารอบสิ่งกีดขวาง
- ป. การรับรู้
- น. คิดตั้งป้ายที่มีอักษรขนาดใหญ่และอ่านง่าย
- ป. ข้ามถนน
- น. มีไฟข้ามถนนในรูปแบบเสียง
- ป. อุปสรรคในลิฟต์และเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน
- น. ใช้สื่อกันสำหรับประตู ราวจับ ป้าย
- ป. การบ่งบอกสถานที่
- น. คิดตั้งสัญญาณเสียงบอกสถานที่

6. ผู้ที่มีปัญหาทางการได้ยิน

- ป. ข้ามถนน
 - น. คิดตั้งป้ายและสัญญาณจราจรด้วยสีที่มองเห็นได้ง่าย
 - ป. ปัญหาในสถานการณ์ที่อาศัยการใช้เสียงสื่อสาร ได้ด้อย
 - น. มีข้อความที่เห็นได้ง่ายโดยเฉพาะในสถานการณ์ฉุกเฉิน และควรมีเครื่องช่วยฟัง
- ในห้องประชุมหรือโทรศัพท์สาธารณะ
- ป. ไม่ได้ยินเสียงประตู ลิฟต์ หรือสัญญาณเตือนภัย
 - น. คิดตั้งสัญญาณไฟกระพริบ

ภาคผนวก ค.

บันได-ห้องน้ำ จุดเสี่ยงผู้สูงอายุ ชี!4เขตกทม.เอื้อคนแก่-พิการไม่ถึง30%

ภาพที่ 19 บันได-ห้องน้ำ จุดเสี่ยงผู้สูงอายุ

ผลวิจัยชี้ “บันได - ห้องน้ำ” สถานที่เกิดอุบัติเหตุบ่อยสุดของผู้สูงอายุ เผยผลสำรวจสถานที่ใน 4 เขต กทม.พบสำนักงานเขต สถานีตำรวจ ไปรษณีย์ สวนสาธารณะ โรงพยาบาล ห้าง ตลาดสด สถานีขนส่ง มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ คนพิการ ไม่ถึง 30%

เมื่อวันที่ 29 เม.ย. ที่โรงแรมมิราเคิลแกรนด์ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ (กผส.) และหน่วยวิจัยสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมจัดงานเสวนา “สังคมไทยกับการสร้างพื้นที่สำหรับผู้สูงอายุ”

โดย นพ.บรรลु ศิริพานิช ประธานมส.ผส.กล่าวว่า ปัญหาผู้สูงอายุส่วนใหญ่ นอกเหนือจากเรื่องของสุขภาพและภาวะเศรษฐกิจแล้ว ปัญหาสังคมที่ฉกรรจ์ที่สุด คือ ความเหงา ซึ่งเป็นสิ่งที่บั่นทอนสุขภาพกายและใจมากที่สุด วิธีแก้ความเหงาในผู้สูงอายุคือ การทำงาน ส่วนที่ทำงานไม่ไหวก็ต้องใช้วิธีการชดเชย โดยเฉพาะชุมชนควรจับกลุ่มหรือตั้งเป็นชมรมผู้สูงอายุทำกิจกรรมพบปะพูดคุยกัน

นอกจากนี้ ครอบครัวเป็นอีกส่วนสำคัญที่ต้องเอาใจใส่ รวมถึงพื้นที่ในบ้านที่ต้องเอื้ออำนวยความสะดวก ทั้งห้องน้ำ บันได เช่นเดียวกับพื้นที่สาธารณะที่ผู้สูงอายุนิยมไปใช้บริการคือ ตลาด สวนสาธารณะ วัด ต้องจัดพื้นที่ให้เอื้ออำนวยแก่ผู้สูงอายุด้วย

รศ.ไกรรัตน์ จารุทัศน์ หัวหน้าหน่วยวิจัยสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาฯ กล่าวว่า จากการศึกษาวิจัยถึงสภาพแวดล้อมที่จะช่วยลดอุบัติเหตุที่จะเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุพบว่า บริเวณที่เกิดอุบัติเหตุเป็นประจำมี 2 จุดคือ บันไดและห้องน้ำ

นอกจากนี้ วัด ตลาด สวนสาธารณะ โรงพยาบาล สถานที่ราชการต่างๆ คือ เป้าหมายในการออกนอกบ้านในแต่ละครั้งของผู้สูงอายุ แต่ในความเป็นจริงอาคารสถานที่สาธารณะในบ้านเรายังมีจำนวนมากยังไม่เอื้อต่อการใช้งานของผู้สูงอายุ

ซึ่งจากการวิจัยการสำรวจอาคารสถานที่ใน เขตจตุจักร ราชเทวี บางแค และลาดกระบัง เพื่อสำรวจสถานที่ที่ผู้สูงอายุใช้กันมากนั้นปลอดภัยหรือไม่ทั้งใน สำนักงานเขตต่างๆ สถานีตำรวจนครบาล ที่ทำการไปรษณีย์ สวนสาธารณะ โรงพยาบาล ห้างสรรพสินค้า ตลาดสด และสถานีขนส่งรูปแบบต่างๆ โดยอาศัยข้อบังคับในกฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการ ผู้ทุพพลภาพ และผู้สูงอายุ พ.ศ.2548 เป็นเกณฑ์ในการวัด ปรากฏว่า สถานที่ต่างๆ ดังกล่าวมีสิ่งอำนวยความสะดวกไม่ถึง 30% สะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุต้องเผชิญกับปัญหาในการใช้สถานที่แทบทุกจุดตั้งแต่ภายในจนถึงภายนอกอาคาร

นอกจากนี้ ยังพบช่องว่างของกฎกระทรวงดังกล่าวมีผลบังคับใช้เฉพาะอาคารที่มีพื้นที่ที่เปิดให้บริการแก่นักคนทั่วไปเกิน 300 ตร.ม. สำหรับหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ และมีพื้นที่ให้บริการมากกว่า 2,000 ตร.ม. สำหรับอาคารเอกชน ทำให้เกิดช่องว่างในอาคารที่มีพื้นที่น้อยกว่าที่ไม่ถูกกฎหมายบังคับ ที่สำคัญไม่มีผลบังคับย้อนหลังและไม่มียกเว้นโทษ ทำให้อาคารจำนวนมากที่ปลูกสร้างก่อนกฎหมายกำหนด โดยเฉพาะอาคารเก่าซึ่งส่วนใหญ่เป็นสถานที่ราชการละเลยที่จะปรับปรุง

ทั้งนี้ ในงานได้มีพิธีมอบรางวัล “อาคาร - สถานที่ที่เป็นมิตรสำหรับผู้สูงอายุ ประจำปี 2551” ให้กับวัด สวนสาธารณะ และอาคารตลาดที่ผ่านเกณฑ์การประกวด ซึ่งไม่มีสถานที่ใดได้รับรางวัลชนะเลิศ มีเพียงรางวัลชมเชย 7 แห่ง

ประเภทวัด ได้แก่ วัดปัญญานันทาราม จ.ปทุมธานี, วัดมงคลโกวิทาราม จ.อุบลราชธานี, วัดปงกก องค์การบริหารส่วนตำบลหลวงใต้ จ.ลำปาง

ประเภทสวนสาธารณะ /ลานชุมชน ได้แก่ เทศบาลตำบลปากท่อ จ.ราชบุรี, เทศบาลตำบลหนองคองพัฒนา จ.เชียงใหม่, ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน เทศบาลเมืองสกลนคร

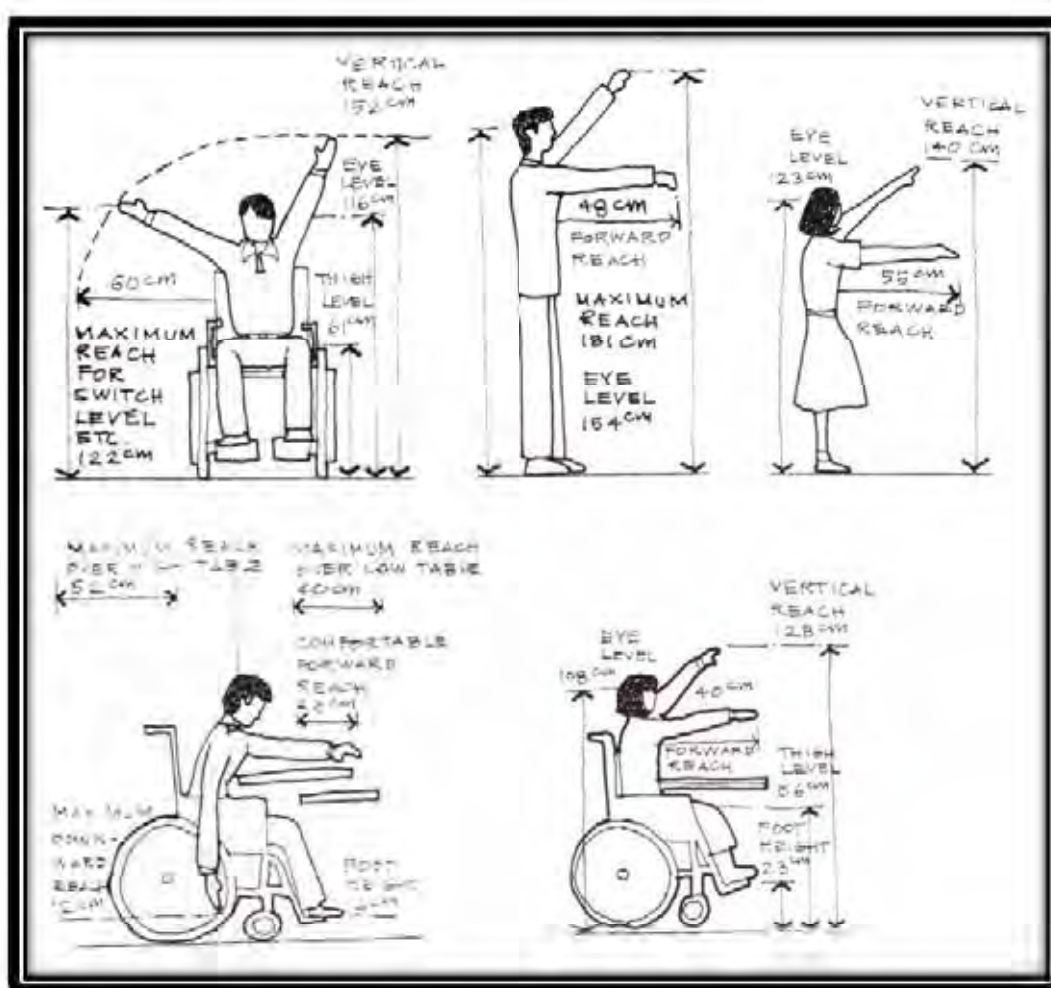
ประเภทตลาด ได้แก่ ตลาดศูนย์ผลิตภัณฑ์และการท่องเที่ยวนครช้างราว จ.กำแพงเพชร

ภาคผนวก ง.

มาตรฐานในการออกแบบสำหรับคนพิการ และประชาชนทั่วไป

การวางแผนสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ควรคำนึงถึงการจับวาง เพื่อหลีกเลี่ยงอันตราย ควรหลีกเลี่ยงการทำให้ขึ้น การเล่นระดับ การตั้งเสา ประตูกระจก การทำส่วนอื่นจากผนัง รวมทั้งการทำผ้าใบบังแดด เป็นต้น และควรคำนึงถึงแสงสว่างผิวสัมผัสที่ต่างกัน สีที่ตัดกัน และการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ช่วยอำนวยความสะดวก ปลอดภัยและเป็นประโยชน์

1. General Data [คู่มือการออกแบบสำหรับคนพิการ]

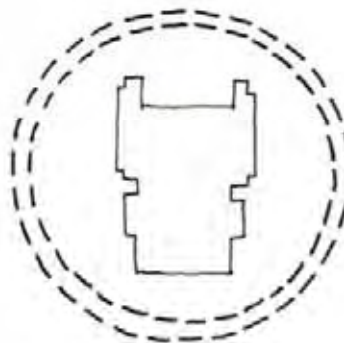
ภาพที่ 20 General Data

Circulation spaces

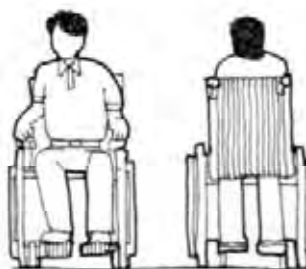
- Small chair 150 cm
- Large chair 170 cm

Recommended width for corridor

1. One way 80 cm
2. Two way 180 cm
3. Shoulder crutch user 95 cm
4. Stick user 75 cm
5. Wheeled walking aid user 85 cm

1. One way 80 cm

2. Two way 180 cm

3. Shoulder crutch user 95 cm

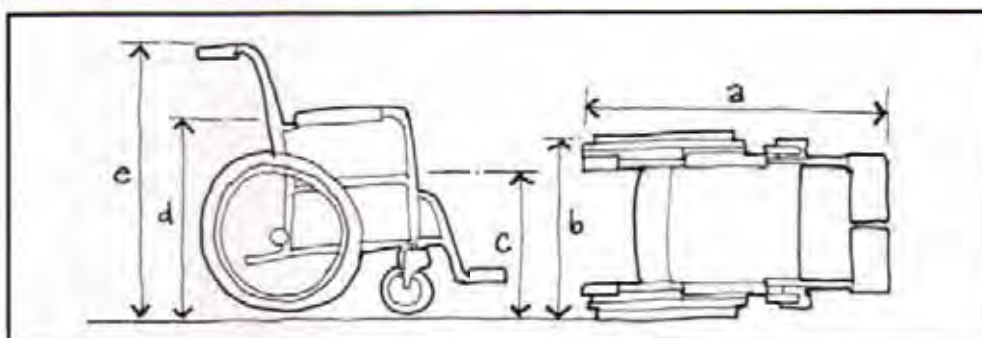

4. Stick user 75 cm

5. Wheeled walking aid user 85 cm

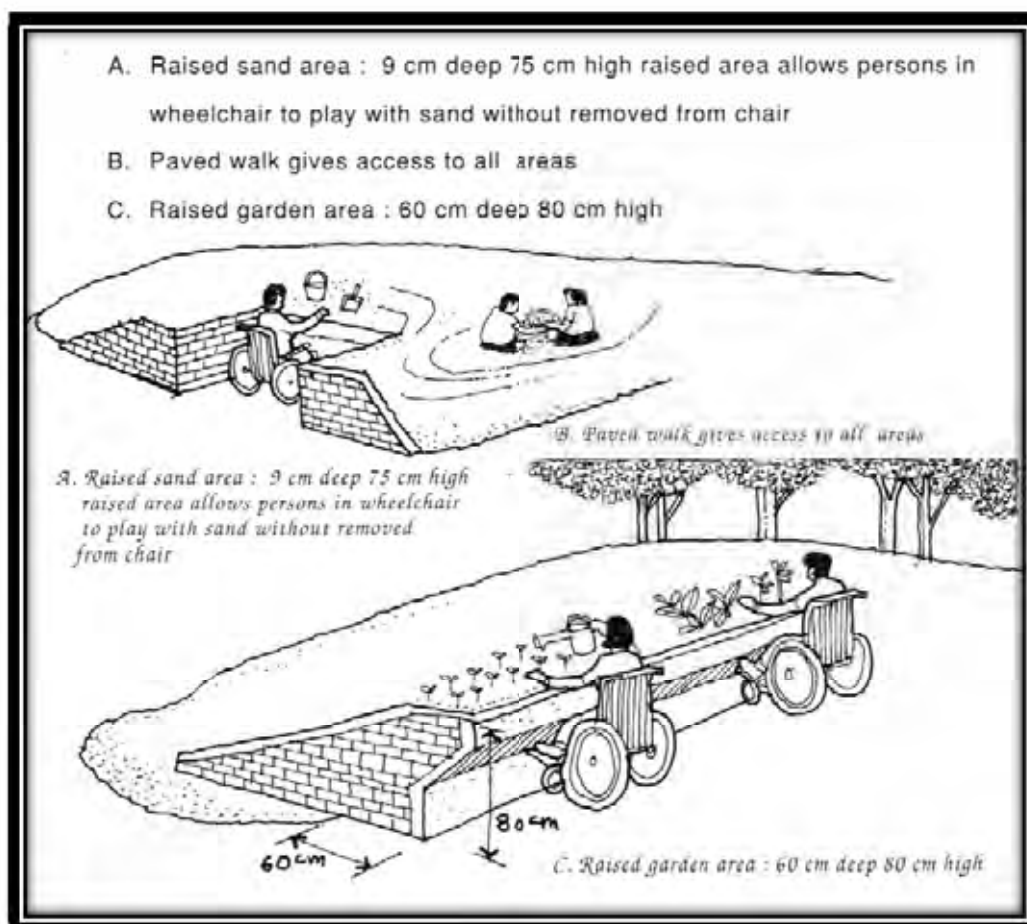
Wheelchair data

	Adult Wheelchair	Junior Wheelchair
a.Length	98-106 cm	94 cm
b.Width	61-71 cm	47 cm
c.Height of seat	48-52 cm	
d.Height of armrest	71-76 cm	
e.Height of handle	84 cm	

ภาพที่ 22 Wheelchair Data

2. Garden [คู่มือการออกแบบสำหรับคนพิการ]

ภาพที่ 23 Garden

Recommended surface of walk/floor

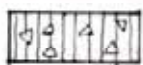
- Should be smooth, but non-slippery and of fixed and firm materials
- Should not look slippery
- For the wheelchair user, uneven surfaces disturb the travel of wheel chair castors
- For ambulant disabled persons, uneven surfaces may cause tripping and falling

Tarmacadam (stone chips with tar)

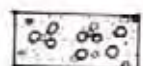
Rough porous brick with flush joint

Coarse aggregate bitumen

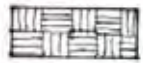
Concrete laid-in-situ, with herring bone pattern

Stone chips (textured finish with coarse aggregate not finer than 1cm)

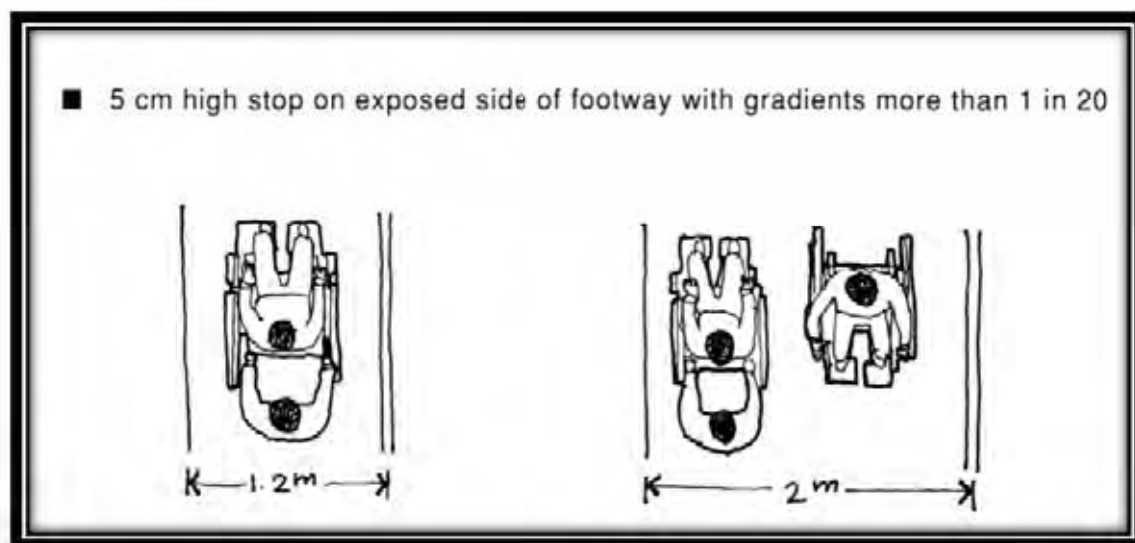
Soil cement

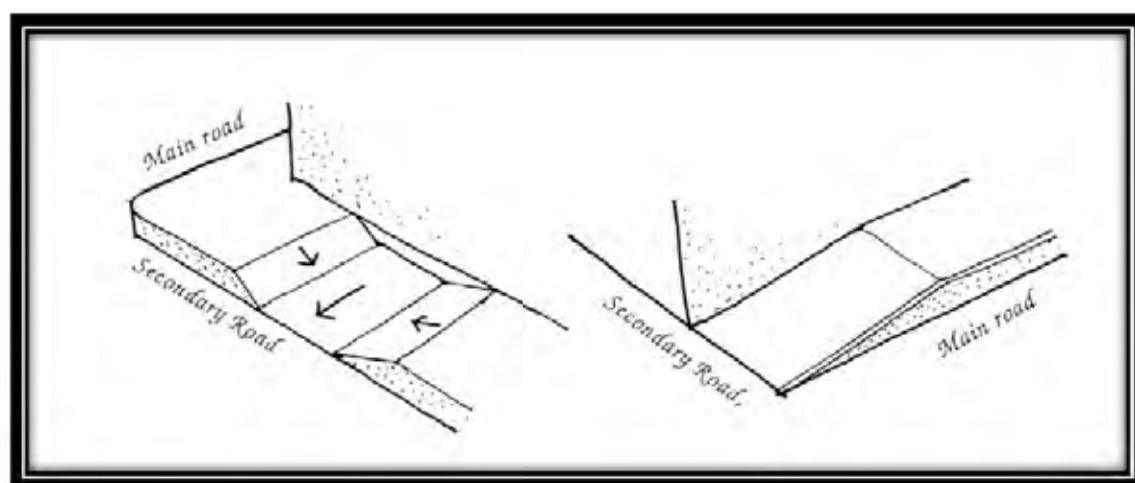
Stabilized earth

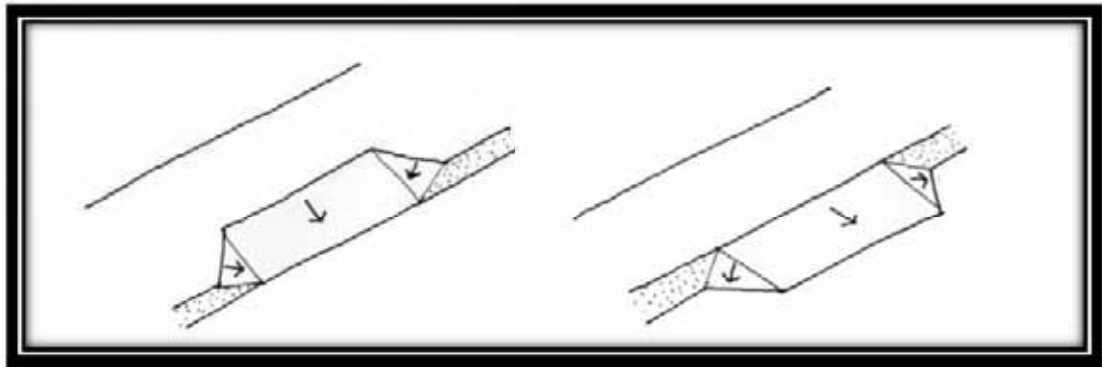
Wood planking

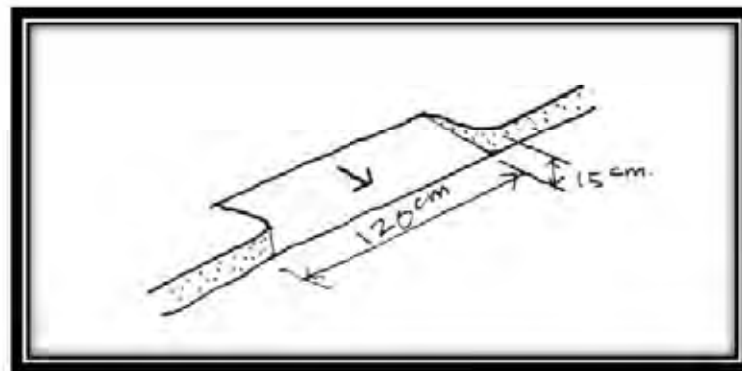
ภาพที่ 25 Recommended width for corridor

ภาพที่ 26 Secondary road, main road

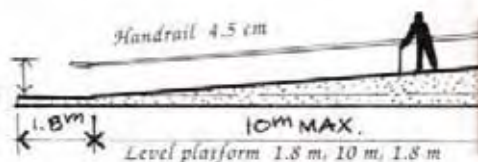
ภาพที่ 27 Recommended where facing Heavy traffic- Recommended where facing minimum traffic

ภาพที่ 28 Maximum gradients of curb is 17 %

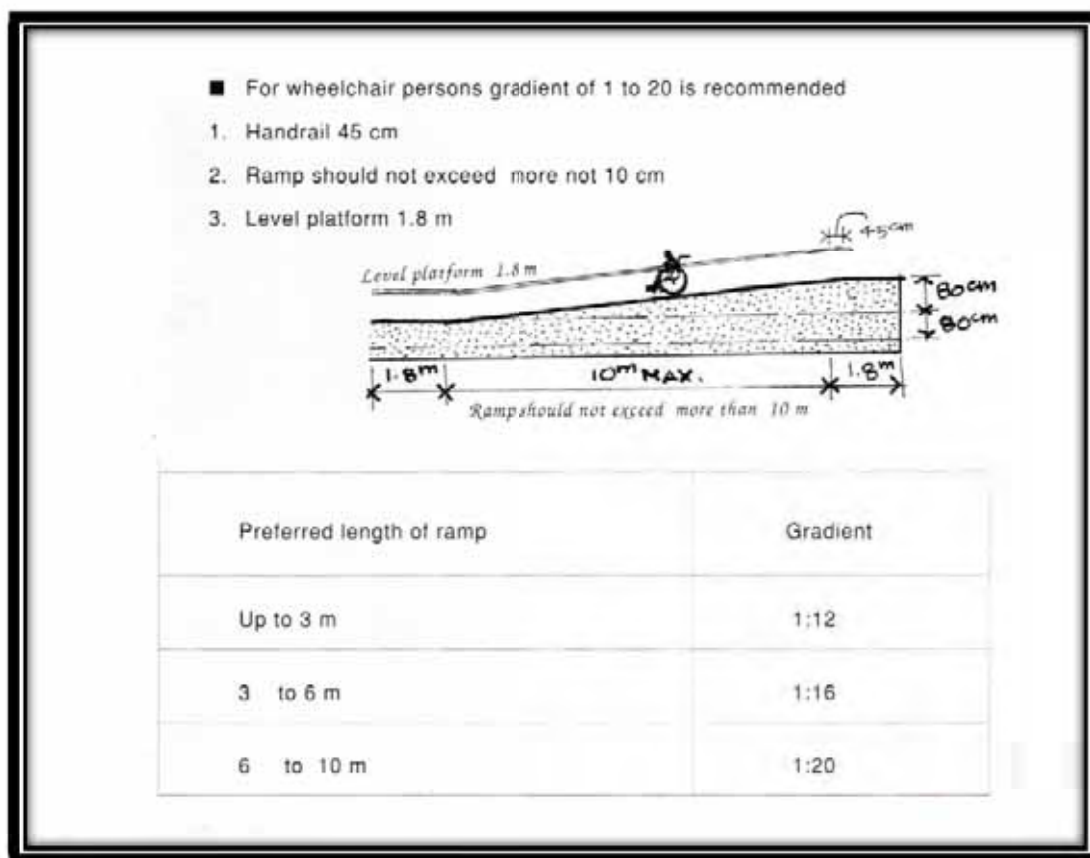
3. Long Ramps [คู่มือการออกแบบสำหรับคนพิการ]

- Preferred maximum gradient of 1 to 15 is recommended, but even the steepest ramp (gradient of 1 to 12) is more manageable by wheelchair persons than a flight of steps
- For ambulant disabled persons it is difficult to negotiate ramps, therefore steps are preferred
- Handrail 4.5 cm
- Level platform 1.8 m, 10 m, 1.8 m

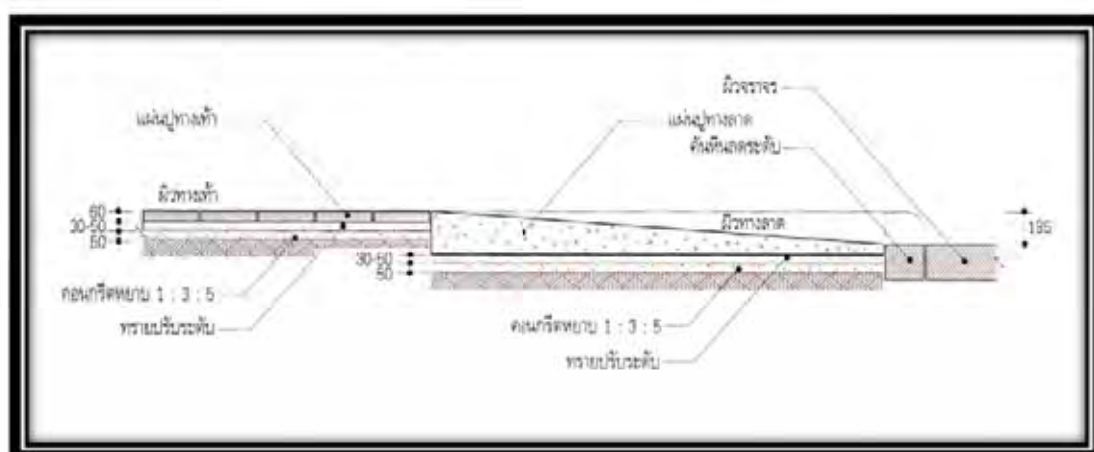

Height of handrail		
76 cm	61-71 cm	61-71cm
Adult	children	wheelchair persons

ภาพที่ 29 Long ramps for ambulant disabled person

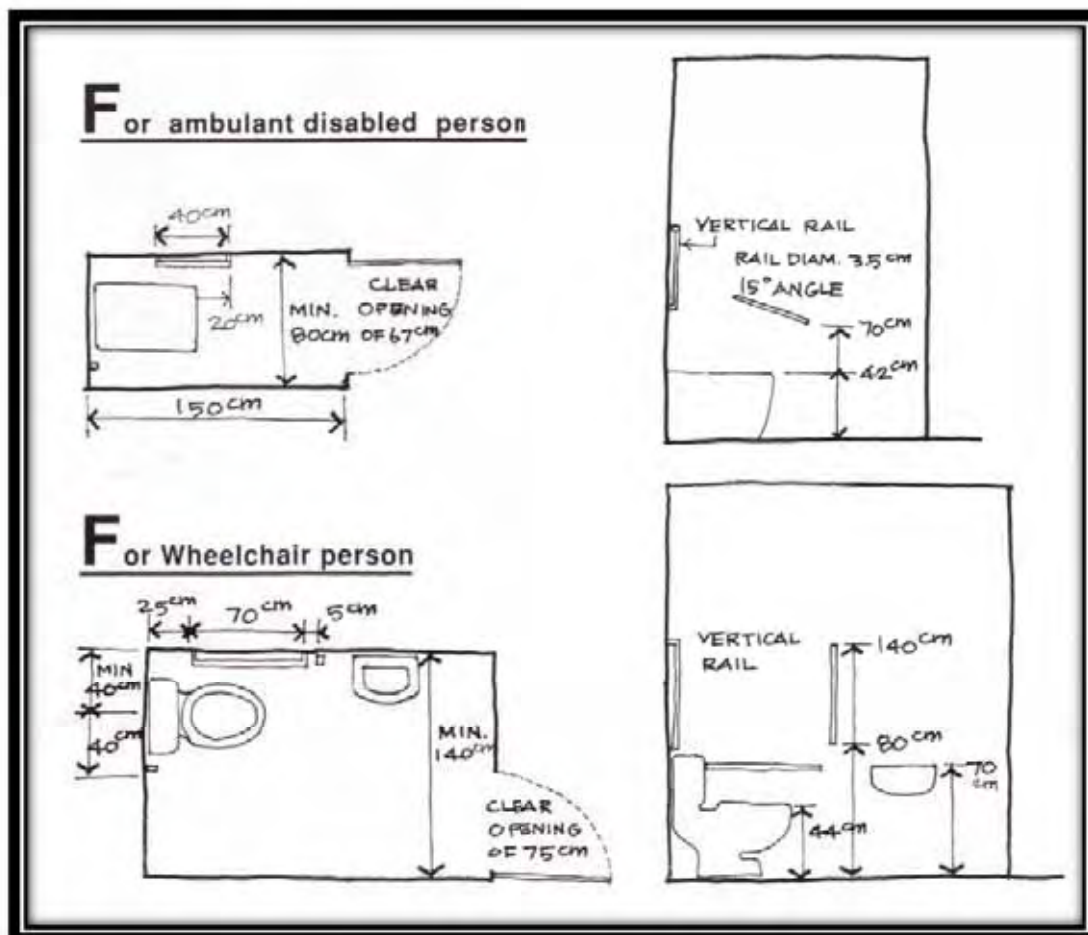

ภาพที่ 30 Long ramps for wheelchair person

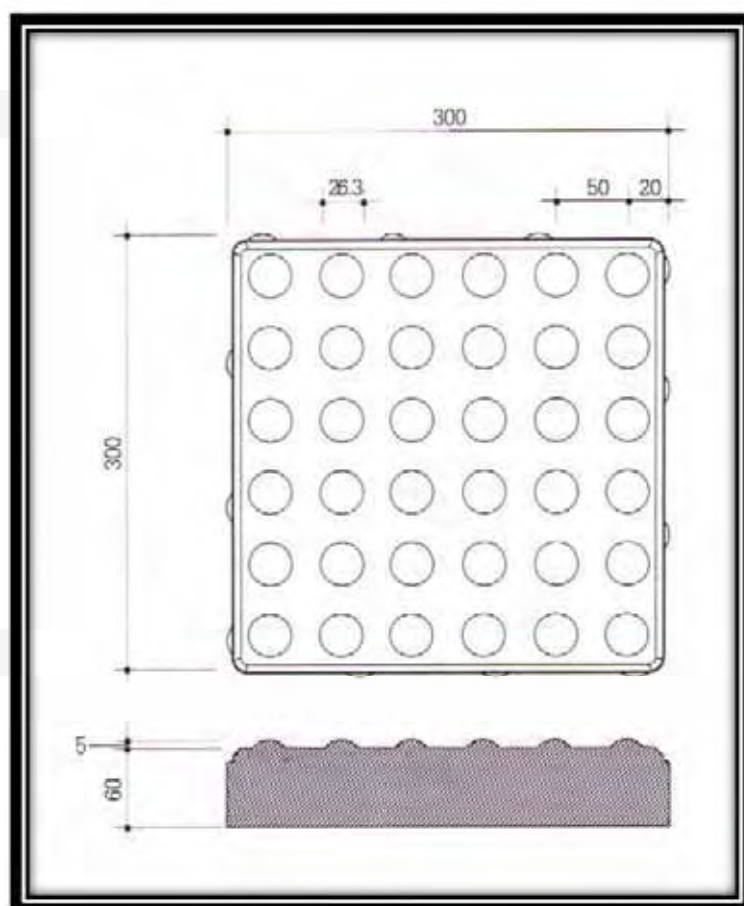
ภาพที่ 31 แบบตัดผ่านทางลาดคันหินทางเท้า

4. Toilets [คู่มือการออกแบบสำหรับคนพิการ]

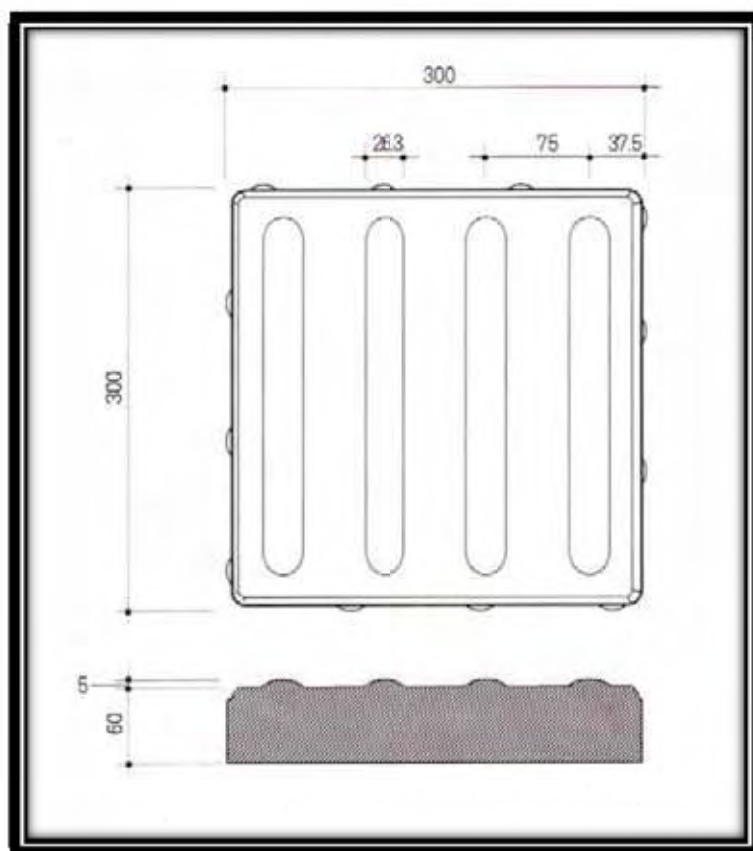
ภาพที่ 32 Toilets for ambulant disabled person & Toilets for wheelchair person

5. แบบมาตรฐานแผ่นทางเท้าบ่อทาง [มาตรฐาน(แนะนำ)]

ภาพที่ 33 แผ่นทางเท้าบ่อทาง ชนิดไม่บุบ (GB1)

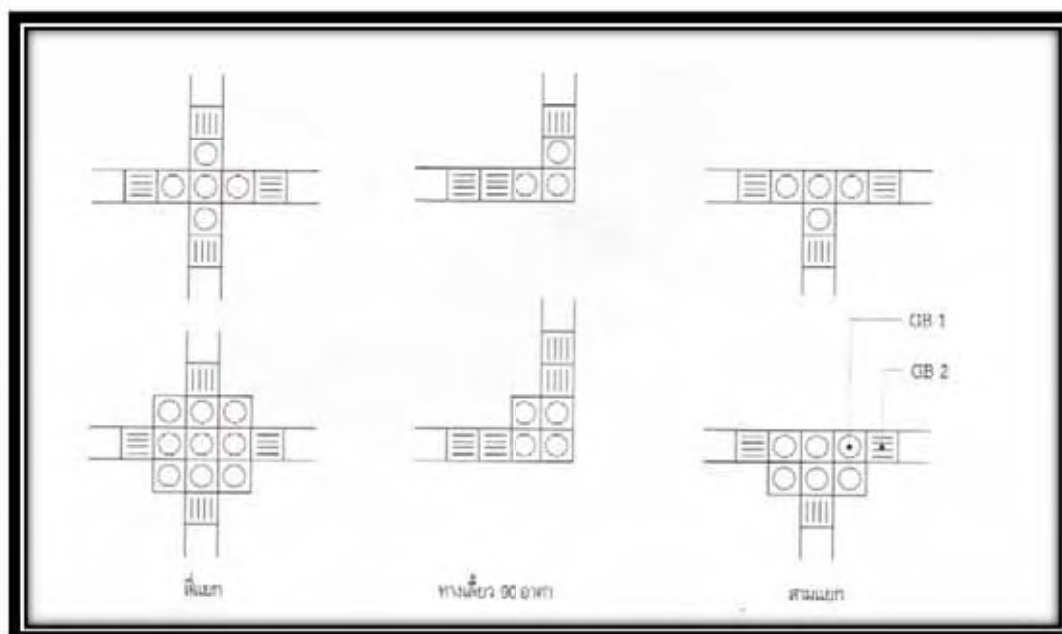
แผ่นทางเท้าบ่อทางชนิดไม่บุบ (GB1) ใช้เป็นสัญลักษณ์ในการเตือน บริเวณที่มีสิ่งกีดขวางบริเวณจุดรับ-ส่ง หรือบริเวณอันตราย นอกจากนี้ยังใช้สำหรับการบอกทิศทาง และการเตือนบริเวณที่มีการหักมุม หรือบริเวณที่มีทางแยก

ภาพที่ 34 แผ่นทางเท้าบ่อทาง ชนิดเส้นนูน (GB2)

แผ่นทางเท้าบ่อทางชนิดเส้นนูน (GB2) ใช้เป็นสัญลักษณ์สำหรับการบอกทิศทางที่ถูกต้องสำหรับการสัญจร

6. การวางแผนทางเท้าออกทาง สำหรับคนพิการ [มาตรฐาน(แนะนำ)]

ภาพที่ 35 การวางแผนทางเท้าออกทาง สำหรับผู้พิการทางสายตา

ข้อเสนอแนะ

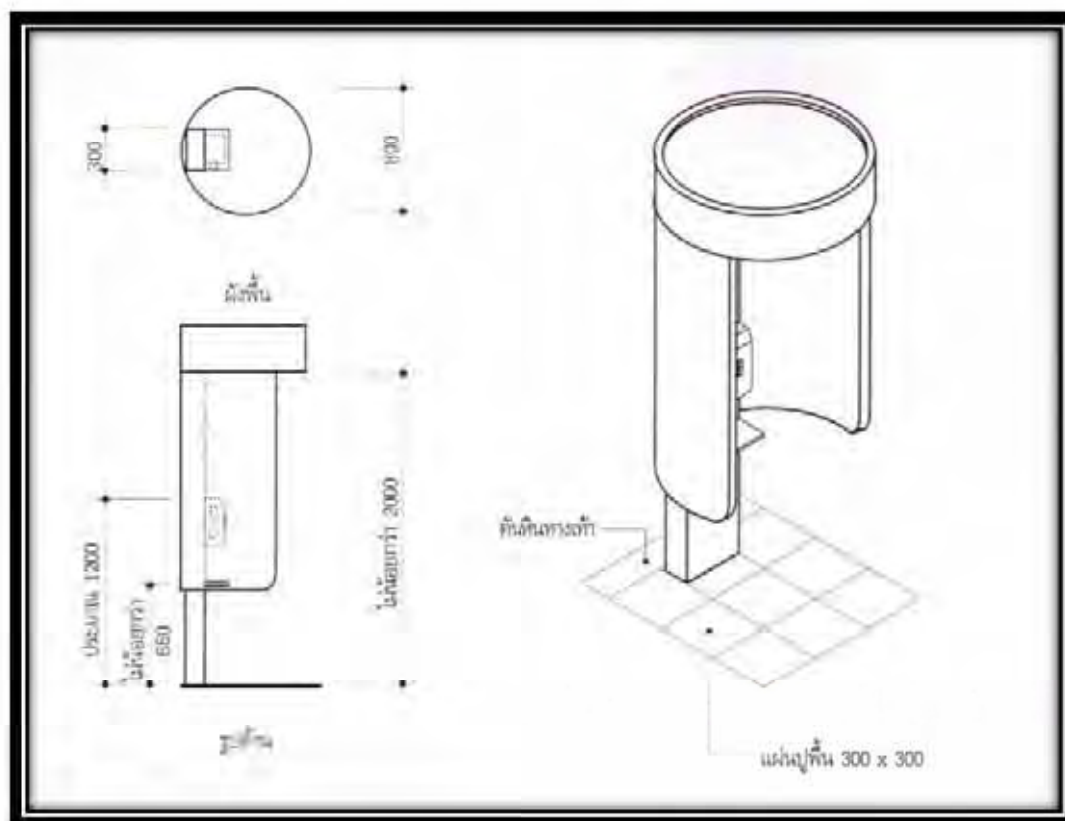
1. ใช้ทั่วไปทั้งภายในและภายนอกอาคาร
2. เส้นทางเท้าแบบปุ่มนูน (GB1) ใช้เป็นสัญลักษณ์เตือนให้ระวังสิ่งกีดขวาง ทางลดระดับ ทางเลี้ยว หรือทางแยก
3. เส้นทางเท้าแบบเส้นนูน (GB2) ใช้เป็นสัญลักษณ์บอกทางที่เดินได้

บริเวณที่ควรวางแผนทางเท้าออกทาง

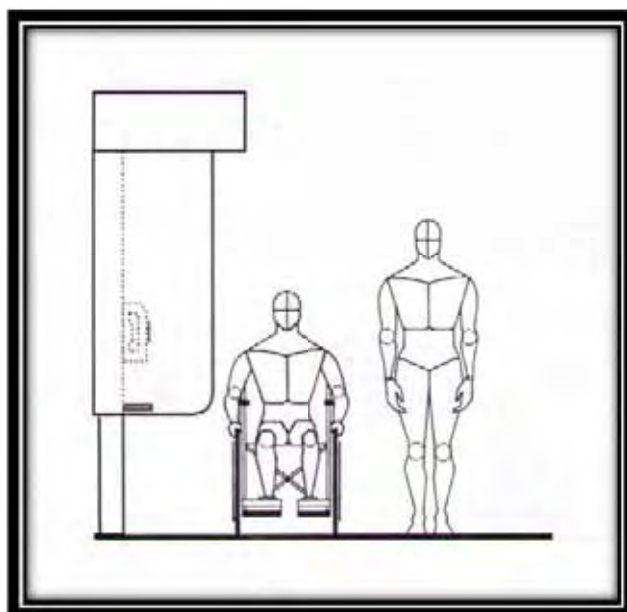
1. ก่อนถึงทางจราจร
2. ก่อนทางเข้าออกจากช่วงบันไดหรือทางข้ามต่างระดับ
3. ทางเข้าออกสถานีสาธารณะ หรือบริเวณทางขึ้นลงรถหรือเรือ
4. ทางเข้าอาคาร
5. ระหว่างอาคารสาธารณะกับสถานีหรือป้ายรถ หรือเรือโดยสารสาธารณะที่ใกล้

ที่สุด

7. โทรศัพท์สาธารณะ [มาตรฐาน(แนะนำ)]

ภาพที่ 36 แบบตู้โทรศัพท์สาธารณะ

ภาพที่ 37 แบบตู้โทรศัพท์สาธารณะ(ต่อ)

*โทรศัพท์ควรอยู่ในระยะ และความสูงที่ แก้อื้อเลื่อนเข้าถึง

8. ป้าย [มาตรฐาน(แนะนำ)]

ภาพที่ 38 ป้ายบอกทางเดินสำหรับคนพิการ

ภาคผนวก จ.

I ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม (กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความต่อไปนี้)

เพศ ☐ ชาย

☐ หญิง

อายุ.....ปี

II ความต้องการด้านกิจกรรมต่อสวนสาธารณะ [ในปัจจุบัน] (กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด)

ประเด็นกิจกรรม	มากที่สุด5	มาก4	ปานกลาง3	น้อย2	น้อยที่สุด1
พักผ่อนหย่อนใจสูดอากาศบริสุทธิ์					
รำมวยจีน					
ฝึกโยคะ					
วิ่งเหยาะ , เดินเร็ว					
การเดินแอโรบิก					
ใช้เครื่องออกกำลังกายของสวนสาธารณะ					
เกมส์กระดาน เช่น หมากรุก					
เปตอง					
ท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์					
เที่ยวชมโบราณสถาน					
ชมรมผู้สูงอายุ					
พาบุตรหลานมาสวนเด็กเล่น					

อุปสรรคในการใช้พื้นที่	มากที่สุด5	มาก4	ปานกลาง3	น้อย2	น้อยที่สุด1
ทางเดิน/วิ่งแคบ					
สภาพพื้นผิวทางเดิน/วิ่งไม่เหมาะสม					
อันตรายจากกีฬาของเด็กและวัยรุ่น					
ม้านั่งไม่เพียงพอต่อความต้องการ					
ระยะห่างระหว่างม้านั่งแต่ละตัวมากเกินไป					
ร่มเงาในพื้นที่ไม่เพียงพอ					

สิ่งที่อยากให้สวนสาธารณะแห่งนี้มีการปรับปรุงเป็นอันดับแรก [ข้อเสนอแนะ]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล

นายทศพร อนันตพิพัฒน์

ที่อยู่

893 ซ.ปรีดีพนมยงค์ 33 แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา
กทม. 10900

โทรศัพท์ (089) 4923440

E-Mail : arc243047@hotmail.com

วัน เดือน ปี ที่เกิด

3 เมษายน 2525

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2547

สำเร็จการศึกษาปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย
มหาวิทยาลัยศิลปากร

พ.ศ.2551

ศึกษาต่อระดับปริญญาโท
หลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร